

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**TELEVİZYON PROGRAMLARININ OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMUNA
DEVAM EDEN 5-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARININ ZİHİN VE DİL GELİŞİMİNİ
ETKİLEME BİÇİMLERİNE YÖNELİK ÖĞRETMEN VE VELİ GÖRÜŞLERİNİN
BELİRLENMESİ
(Elazığ İli Örneği)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Aysun GÜROL

HAZIRLAYAN

Birsen SERHATLIOĞLU

Elazığ-2006

ONAY

T.C.

**FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**TELEVİZYON PROGRAMLARININ OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMUNA
DEVAM EDEN 5-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARININ ZİHİN VE DİL GELİŞİMİNİ
ETKİLEME BİÇİMLERİNE YÖNELİK ÖĞRETMEN VE VELİ GÖRÜŞLERİNİN
BELİRLENMESİ
(Elazığ İli Örneği)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez, .../.../2006 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Üye

Prof. Dr. Mehmet GÜROL

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Aysun GÜROL

Üye

Yrd. Doç. Dr. Ömer AYTAÇ

**Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
...../...../2006 tarih ve .....sayılı kararıyla onaylanmıştır.**

ÖNSÖZ

Günümüzde kitle iletişim araçları büyük önem kazanmıştır. Bu araçlar içinde ise televizyon, en geniş ve en etkin olması nedeniyle ön plana çıkmıştır. Artık insan hayatının vazgeçilmez bir unsuru vardır: o da televizyon. Son yıllarda da çeşitli yollarla izlenebilen kanal sayısı ve dolayısıyla program sayısında hızlı bir artış gözlemlenmektedir. Bu derece etkin hale gelen bir aracın insan hayatı özellikle de okul öncesi dönem çocukları üzerindeki etkileri, üzerinde durulan önemli bir konudur.

Buradan hareketle araştırmanın amacı, televizyon programlarının okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5- 6 yaş grubu çocuklarının zihin ve dil gelişimini etkileme biçimlerine yönelik öğretmen ve veli görüşlerini belirlemektir.

Bu araştırma boyunca birçok kişinin yardım ve desteği olmuştur. Başta araştırmanın her aşamasında katkıları olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Aysun GÜROL'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca istatistiksel işlemlerin yapılmasında yardımını esirgemeyen Prof. Dr. Mehmet GÜROL'a, eğitim bilimleri eğitim programları ve öğretim bölümünün değerli öğretim üyelerine ve bilgisayar ortamı ile ilgili konularda sonsuz katkıları olan İhsan SERHATLIOĞLU'na teşekkür ederim. Anketlerin uygulanması sırasında bana yardımcı olan babama ve tüm araştırma boyunca manevi desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen aileme teşekkür ederim.

Birsen SERHATLIOĞLU

Elazığ, Nisan-2006

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Televizyon Programlarının Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden
5-6 yaş Grubu Çocuklarının Zihin ve Dil Gelişimini Etkileme Biçimlerine Yönelik
Öğretmen ve Veli Görüşlerinin Belirlenmesi
(Elazığ İli Örneği)**

Birsen SERHATLIOĞLU

**Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı**

Nisan 2006, Sayfa: XVI+ 136

Televizyon programlarının, çocuklar özellikle de okul öncesi dönem çocuğu üzerindeki etkileri, üzerinde durulan önemli bir konudur. Bu araştırma, televizyon programlarının okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının zihin ve dil gelişimini etkileme biçimlerine yönelik öğretmen ve veli görüşlerini belirlemek amacı ile yapılmıştır.

Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, Elazığ il merkezinde bulunan ilköğretim okulları bünyesindeki anasınıfları ve bağımsız anaokullarında, 2004- 2005 öğretim yılında görev yapan okul öncesi öğretmenleri ile okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5- 6 yaş grubu çocuk velileri oluşturmaktadır. Örnekleme ise, Elazığ il merkezinde bulunan 30 ilköğretim okulu bünyesindeki anasınıfları ve 5 bağımsız anaokulu alınmıştır. 60 öğretmen ve 524 veliden elde edilen veriler değerlendirmeye alınmıştır. Toplanan veriler SPSS for Windows 12.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Öğretmen ve veli görüşlerini belirlemek için ikişer bölümden oluşan anket formları geliştirilmiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar;

- Çocukların zihin ve dil gelişimi becerilerini kazanma düzeyleri ile annenin yaşı değişkeni arasında anlamlı fark belirlenmezken babanın yaşı değişkeni açısından anlamlı fark belirlenmiştir.
- Anne baba eğitim düzeyi ve ailenin aylık gelir tutarı yükseldikçe çocukların becerileri kazanma düzeyinin de yükseldiği saptanmıştır. Buradan ebeveynlerin eğitim düzeyi ve ailenin aylık gelir tutarı ile çocukların becerileri kazanma düzeyi arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu çıkarılabilir.
- Becerileri kazanma düzeyi ve televizyon programlarının bu becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyinin cinsiyet açısından farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir.
- Yaş, eğitim ve aylık gelir açısından velilerin, televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyi hakkındaki görüşlerinin farklı olmadığı ortaya çıkmıştır.
- Çocukların zihin ve dil gelişimi becerilerini kazanma düzeyleri ve televizyon programlarının bu becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Beceriler tamamen/ çoğunlukla kazanılmışken, televizyonun bu becerileri kazandırmada kısmen/az etkili olduğu ortaya çıkmıştır.
- Televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyleri ile okul öncesi öğretmenlerinin yaş, mezun olunan okul ve hizmet yılı durumları arasında anlamlı fark bulunmamıştır.
- Çocukların çoğunluğunun hafta içi 1-2 saat, hafta sonu ise 3-4 saat televizyon izlediği, evde televizyon izleme süresini anne- babanın birlikte belirlediği, ve program tercihinin çocuklar tarafından yapıldığı belirlenmiştir. Televizyon izleme saatlerinin ise, 10.00- 12.00 saatleri arası ve 18.00-21.00 saatleri

arasında yoğunlaştığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra çocukların, televizyonda çocuk programlarını tercih ettikleri ortaya çıkmıştır.

- Veliler ve öğretmenler, çocukların televizyon programları hakkında görüşlerini kendileri ile paylaştığını, televizyon programları ile ilgili ve televizyon programlarından gördüğü ya da duyduğu yeni kavramlar hakkında sorular sorduklarını belirtmişlerdir.
- Veliler ve öğretmenler, çocukların arkadaşlarıyla ve çevresiyle kurduğu diyalogları sürdürebilmesinde, anlattığı hikaye, masal ve rüyalarda, sınıf içi etkinliklerde televizyon programlarının etkilerinin olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir.
- Ebeveynlerin çoğunluğunun, çocukların televizyonda ne izlediklerine pek fazla karışmadıkları ve onları bu konuda yönlendirmedikleri sonucu ortaya konulmuştur.
- Velilerin ve öğretmenlerin çoğunluğu, çocuklarının televizyon programlarında duyduğu argo sözcükleri kullanmadıklarını, fakat televizyon programlarında duyduğu bozuk cümle yapılarından olumsuz yönde etkilendiğini söylemişlerdir.

Anahtar kelimeler: Okul öncesi dönem, zihin gelişimi, dil gelişimi, televizyon programları.

ABSTRACT

Masters Thesis

**Determining the Opinions of Teachers and Parents in terms of Effecting Forms of Television Programmes on Mental and Language Development of 5-6 Age Group Children Attending Preschool Education Institutions
(Case of Elaziğ City)**

Birsen SERHATLIOĞLU

University of Firat

The Institute of Social Sciences

Department of Educational Sciences

April 2006, Pages: XVI+ 136

The effect of television programmes on children, especially on preschool period children is an important matter which has been focused on. This study was conducted to determine the opinions of teachers and parents in terms of effecting forms of television programmes on mental and language development of 5-6 age group children attending preschool education institutions.

In the study descriptive research model was used. The participants of the study consisted of preschool teachers working at nursery classes in primary schools and independent kindergartens in Elaziğ city center during 2004-2005 academic year and parents of 5-6 age group children attending preschool education institutions. The sample was the kindergartens in 30 primary schools and 5 independent kindergartens in the city center. The data obtained from 60 teachers and 524 parents were evaluated. The data were analyzed by using SPSS for Windows 12.0. The questionnaire aimed to determine the opinions of teachers and parents was composed of two parts.

The results obtained during the study can be summarized as follows;

- While no significant difference was found between the levels of children's gaining mental and language development skills and mother's age variable, a significant difference was found in terms of father's age.
- As parents' education level and family's monthly income increase, the level for children to gain skills also increases. Thus it could be stated that there is a directly proportional relationship between parents' education levels and the monthly income of the family and children's level of gaining skills.
- No significant difference was found in terms of gender, level to gain skills and the effective level of TV programmes in gaining these skills.
- No significant difference was found between the opinions of parents on the effect level of TV programmes in gaining the skills in terms of age, education and monthly income variables.
- Significant difference was found between children's levels to gain mental and language development skills and the effecting levels of TV programmes on these skills. It was also stated that while the skills were completely or frequently gained, the effect of TV on these skills is partly or little.
- No significant difference was found between the effecting levels of TV programmes in gaining these skills in terms of age, school type and teaching experience variables.
- Most of the children watch TV for 1-2 hours on weekdays and for 3-4 hours at weekends and they decide the duration to watch TV with their parents. But choice for the programme to watch is determined by the children. Hours to watch TV are between 10-12 and 18-21. Children prefer child programmes on TV.

VIII

- Parents and teachers stated that children shared their opinions about the programmes and they asked questions about the TV programmes or the new concepts they saw or heard in the programmes.
- Parents and teachers stressed that TV programmes were effective to tell stories, tales or dreams, to maintain the dialogues that the children established with his/her friends and environment and make activities in the classroom.
- It was determined that most of the parents did not interfere with what the children watched and they did not lead their children about this subject.
- Most of the parents and teachers said that children did not use slang words they heard in the TV programmes, but they are influenced by the inverted sentence forms they heard on TV negatively.

Key Words: Preschool period, mental development, language development, television programmes.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	II
ÖZET	III
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	IX
TABLolar LİSTESİ	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ	XVI
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1. Problem Durumu.....	1
2. Araştırmanın Amacı	5
3. Araştırmanın Önemi.....	6
4. Sayıtlar.....	6
5. Sınırlılıklar.....	7
6. Tanımlar.....	7
İKİNCİ BÖLÜM	8
LİTERATÜR ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
1. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI	8
1.1. Kitle İletişimi	8
1.2. Eğitim Sürecinde Kitle İletişim Araçlarından Yararlanma	11
1.3. Kitle İletişim Araçları Arasında Televizyonun Yeri ve Özellikleri	12
2. OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUĞU VE GELİŞİMİ	15
2.1. Okul Öncesi Dönemin Önemi	15
2.2. Beş-Altı Yaş Çocuğunun Gelişim Özellikleri	17
2.3. Zihin ve Dil Gelişimi	20
2.3.1. Zihinsel (Bilişsel) Gelişim	20
2.3.1.1. Zihinsel Gelişim Kuramları	22
2.3.1.2. Zihinsel Gelişim Dönemleri	25
2.3.1.3. Zihin Gelişimini Etkileyen Faktörler	31

2.3.2. Dil Gelişimi	32
2.3.2.1. Dil Gelişim Kuramları	33
2.3.2.2. Dil Gelişim Dönemleri	36
2.3.2.3. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler	40
3. TELEVİZYON VE ÇOCUK	41
3.1. Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkileri	41
3.2. Çizgi Filmlerin Çocuklar Üzerindeki Etkileri	49
3.3. Televizyon Reklamlarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri	51
3.4. Televizyondaki Şiddet Görüntülerinin Çocuklar Üzerindeki Etkileri	55
4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	60
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	67
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	67
1. Araştırmanın Modeli	67
2. Evren ve Örneklem	67
3. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi	67
4. Verilerin Toplanması	68
5. Verilerin Analizi	68
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	71
BULGULAR ve YORUMLAR	71
4. 1. ÖRNEKLEM GRUBUNUN KİŞİSEL BİLGİLERİNE İLİŞKİN ELDE EDİLEN BULGULAR	71
4.1.1. Velilerin Yaşlara Göre Dağılımı	71
4.1.2. Velilerin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı	72
4.1.3. Velilerin Aylık Gelir Düzeyine Göre Dağılımı	73
4.1.4. Çocukların Cinsiyetine Göre Dağılımı	73
4.1.5. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Dağılımı	74
4.1.6. Öğretmenlerin Mezun Olunan Okul Durumlarına Göre Dağılımı	74
4.1.7. Öğretmenlerin Hizmet Yıllarına Göre Dağılımı	75

4.2. AMAÇLARA İLİŞKİN ELDE EDİLEN BULGULAR ve YORUMLAR	75
4.2.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgu ve Yorumlar	75
4.2.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgu Ve Yorumlar	84
4.2.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgu Ve Yorumlar	88
4.2.4. Dördüncü Alt Amaca İlişkin Bulgu Ve Yorumlar	93
4.2.5. Beşinci Alt Amaca İlişkin Bulgu Ve Yorumlar	95
BEŞİNCİ BÖLÜM	108
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	108
5.1. TARTIŞMA – SONUÇ	108
5.1.2. Kişisel Özelliklere İlişkin Sonuçlar	108
5.1.2.1.Velilerden Elde Edilen Sonuçlar	108
5.1.2.2.Okul Öncesi Öğretmenlerden Elde Edilen Sonuçlar	109
5.1.3. Birinci Alt Amaca İlişkin Sonuçlar	109
5.1.4. İkinci Alt Amaca İlişkin Sonuçlar	110
5.1.5. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Sonuçlar	111
5.1.6. Dördüncü Alt Amaca İlişkin Sonuçlar	111
5.1.7. Beşinci Alt Amaca İlişkin Sonuçlar	111
5.1.7.1. Veli Görüşlerinden Elde Edilen Sonuçlar	111
5.1.7.2. Öğretmen Görüşlerinden Elde Edilen Sonuçlar	113
5.2. ÖNERİLER	114
5.3. ARAŞTIRMACILAR İÇİN ÖNERİLER	115
KAYNAKLAR	118
Ekler	127
Özgeçmiş	136

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Piaget'in Bilişsel Gelişim Dönemleri ve Temel Özellikleri	29
Tablo 2: Beşli Likert Tipi Ölçeğin Madde Aralıklarına Göre Kazanma/Etkileme Düzeyleri	70
Tablo 3: Velilerin Yaşlara Göre Dağılımı	71
Tablo 4: Velilerin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı	72
Tablo 5: Velilerin Aylık Gelir Düzeyine Göre Dağılımı	73
Tablo 6: Çocukların Cinsiyetine Göre Dağılımı	73
Tablo 7: Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Dağılımı	74
Tablo 8: Öğretmenlerin Mezun Olunan Okul Durumlarına Göre Dağılımı	74
Tablo 9: Öğretmenlerin Hizmet Yıllarına Göre Dağılımı	75
Tablo 10: Becerileri Kazanma Düzeyinin Annenin Yaşı Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	73
Tablo 11: Becerileri Kazanma Düzeylerinin Babanın Yaşı Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	77
Tablo 12: Becerileri Kazanma Düzeyi ile Babanın Yaşı Değişkeni Arasındaki Farklılıkların LSD Testi Sonuçları	77
Tablo 13: Becerileri Kazanma Düzeylerinin Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	78
Tablo 14: Becerileri Kazanma Düzeyi İle Annenin Eğitim Düzeyi Değişkeni Arasındaki Farklılıkların LSD Testi Sonuçları	79
Tablo 15: Becerileri Kazanma Düzeylerinin Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	80
Tablo16: Becerileri Kazanma Düzeyinin, Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	80
Tablo 17: Becerileri Kazanma Düzeyinin. Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	81
Tablo 18: Becerileri Kazanma Düzeylerinin Ailenin Sosyo-ekonomik Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	82
Tablo 19: Becerileri Kazanma Düzeyi ile Ailenin Gelir Düzeyi Değişkeni Arasındaki Farklılıkların LSD Testi Sonuçları	83

Tablo 20: Becerileri Kazanma Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine İlişkin t-testi Sonuçları	83
Tablo 21: Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Annenin Yaşı Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	85
Tablo 22: Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Babanın Yaşı Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	85
Tablo 23: Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	86
Tablo 24: Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	86
Tablo 25: Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	87
Tablo 26: Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Ailenin Sosyo-ekonomik Düzeyi Değişkenine İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	87
Tablo 27: Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine İlişkin t-testi Sonuçları	88
Tablo 28: Becerileri Kazanma Düzeyi ve Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerine İlişkin t-testi Sonuçları	91
Tablo 29: Okulöncesi Öğretmenlerinin, Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Yaş Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	93
Tablo 30: Okulöncesi Öğretmenlerinin, Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Öğrenim Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	94
Tablo 31: Okulöncesi Öğretmenlerinin, Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Hizmet Yılı Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	95
Tablo 32: Velilerin, Çocukların Televizyon İzleme Sürelerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	96

Tablo 33: Velilerin, Çocukların Televizyon İzleme Saatlerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	96
Tablo 34: Velilerin, Evde Televizyon İzleme Saatlerini Belirleyen Kişiye İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	97
Tablo 35: Velilerin, Program Tercihini Kimin Yaptığına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	98
Tablo 36: Velilerin, Televizyon Programlarını Denetlemeye İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	98
Tablo 37: Velilerin, Çocukların Tercih Ettiği Program Türüne İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	99
Tablo 38: Çocukların İzledikleri Televizyon Programları Hakkında Düşüncelerini Paylaşma Durumları	100
Tablo 39: Çocukların Arkadaşları ve Çevresiyle Kurduğu Diyalogları Sürdürebilmesinde Televizyon Programlarının Etkisi İle İlgili Görüşlerin Dağılımı	100
Tablo 40: Çocukların İzlediği Televizyon Programları İle İlgili Soru Sorma Durumları	101
Tablo 41: Çocukların Televizyon Programlarında Duyduğu Argo Sözcükleri Kullanma Durumları	101
Tablo 42: Çocukların Televizyon Programlarında Duyduğu Bozuk Cümle Yapılarından Etkilenme Durumları	102
Tablo 43: Çocukların Televizyonda Gördükleri ya da Duydukları Yeni Kavramlar Hakkında Soru Sorma Durumları	102
Tablo 44: Çocukların Anlattığı Rüyalarda Televizyonun Etkilerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı	103
Tablo 45: Çocukların Anlattığı Hikaye ve Masallarda Televizyon Programlarının Etkilerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı	103
Tablo 46: Çocukların İzledikleri Televizyon Programları Hakkında Düşüncelerini Paylaşma Durumları	104
Tablo 47: Çocukların Arkadaşları ve Çevresiyle Kurduğu Diyalogları Sürdürebilmesinde Televizyon Programlarının Etkisi İle İlgili Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı	105
Tablo 48: Çocukların İzlediği Televizyon Programları İle İlgili Soru Sorma Durumları	105

Tablo 49: Çocukların Televizyon Programlarında Duyduğu Bozuk Cümle Yapılarından Etkilenme Durumları	106
Tablo 50: Çocukların Televizyonda Gördükleri ya da Duydukları Yeni Kavramlar Hakkında Soru Sorma Durumları	106
Tablo 51: Çocukların Anlattığı Hikaye ve Masallarda Televizyon Programlarının Etkilerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı	107
Tablo 52: Sınıfta Yapılan Etkinliklerde Televizyon Programlarının Etkilerini Görme Durumlarına İlişkin Görüşlerin Dağılımı	107

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Zihinsel Gelişim İle İlgili Temel Kavramlar ve Birbirleri İle İlişkileri	24
--	----

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde televizyon programlarının okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5- 6 yaş grubu çocukların zihin ve dil gelişimini etkileme biçimleri konulu araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sayıltıları, sınırlılıkları ve konuyla ilgili tanımları verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

İletişim, insanın günlük yaşamında önemli bir yere sahiptir. İnsanlar iletişim sayesinde içinde buldukları toplumu ve bu toplum içindeki yerlerini keşfetmektedirler. Berelson ve Steiner'ın tanımına göre iletişim "bilginin, fikirlerin, duyguların, becerilerin, vb.' nin simgeler kullanılarak iletilmesidir " (Mutlu, 1998:168). İletişim ihtiyacı insanın doğasında vardır. Bu nedenle tarih boyunca insanlar bilgi alışverişinde bulunmak için çeşitli iletişim araçları ve yöntemler oluşturmuşlardır. Topluların uygarlık seviyesi geliştikçe, iletişim araçları da çeşitlenmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle de bu araçlar günümüzde çok ileri bir aşamaya ulaşmıştır (Oktay, 1999: 222).

Artık günümüzde iletişim, sadece bireyler arasında gerçekleşmemektedir. Çeşitli kurumlar tarafından aynı anda çok sayıda insana yönelik iletişim süreçleri bulunmaktadır. İşte geniş kitleler amaçlanarak oluşturulan bu iletişime 'kitle iletişim' denilmektedir. Ses, görüntü, ya da hem ses hem görüntü özelliklerine sahip araçlar aracılığı ile kitle iletişim yapılmaktadır. Kitle iletişime aracılık yapan ve bu özellikleri barındıran araçlara ise 'kitle iletişim araçları' adı verilmektedir (Balaban, 2002: 7). Bu araçlardan çağımızda yaygın olarak kullanılanlar; kitap, gazete, dergi, sinema, radyo ve televizyondur (Oktay, 1999: 223).

İletişim sürecinde bu araçlar önemli işlevleri yerine getirmektedir. Evlerin ekonomik, sosyal ve kültürel eğilimlerine iletişim araçları yön vermektedir. Tabii ki yüzyılımızın en etkin ve en geniş kitle iletişim aracı ise televizyondur (Şirin,

1999: 92-93). Televizyon, sağladığı sınırsız olanaklarla, canlı, renkli görüntüler ve seslerle izleyenlere doğrudan veya dolaylı olarak çeşitli bilgi ve mesajlar iletmesi, göze ve kulağa hitap etmesi gibi özelliklerinden dolayı diğer iletişim araçlarından daha fazla, eğitim, iletişim ve eğlence alanında önem kazanmaktadır. Jacques Séguéla'nın deyimini ile "televizyon artık, insanların günlük gevezeliğidir" (Şirin, 1999: 13; Ulutaş ve Demiriz, 1999:1236). Aynı zamanda televizyon yaş, eğitim düzeyi ve hiyerarşi aramayan serbest girişe açık bir iletişim aracıdır (Şirin, 1999: 17).

Televizyon merkezi bir hikaye anlatım sistemidir. Drama programları, haberleri, reklamları ve diğer bütün yapımları ile, her eve kendi içinde bütünlüğü olan ve tekrarlanan görüntülerden, sembollerden ve dil kültüründen oluşmuş bir dünyanın girmesini sağlar. Televizyon daha başından, izleyicilerin kültürel yönelimlerini ve hayatta yaptıkları seçimleri etkileyen bir referans odağıdır. Televizyon, insanlar arası eğitim-yerleşim ve yaş farklılıklarını aşarak aslında heterojen bir izleyici kitlesi oluşturmaktadır (Batmaz ve Aksoy, 1995: 93). Ayrıca etkileme gücü diğer medyalardan daha fazladır. Çünkü ulaşılması ve izlemeyi öğrenmenin en kolay araç olma özelliğini bünyesinde barındırmaktadır. Okuma yazma becerisi gerektirmez ve görüntülerin abecesi yoktur (Şirin, 1999: 13).

Günümüzde bir çok evde aileler, zamanlarını ve hatta mobilyalarını televizyona göre düzenlemektedirler. İnsanlar artık evde geçirdikleri zamanın büyük bölümünü televizyon karşısında geçirmektedirler. Bu noktada Brofenbrenner (1975), ebeveynlerin ve çocukların evde oldukları zamanın büyük bölümünü birbirleriyle değil, televizyon izleyerek geçirdiklerini belirtmiştir. Batmaz ve Aksoy'un yaptığı araştırmada Türkiye'deki aile bireylerinin uyku dışındaki aktif zamanlarının yüzde 30'unu televizyon seyrederek geçirdiği, yani uyku dışında, 3 saatte 1 saat televizyon izlediği sonucuna ulaşılmıştır (Batmaz ve Aksoy, 1995: 82). Hatta 9 aylık bebeklerin bile günde yaklaşık 90 dakika televizyon izleyebildiği belirlenmiştir. Bu durumda günümüz çocuğunun televizyonla büyüdüğünü söylemek, yanlış olmamakla beraber "televizyon çocuğu" kavramını anlamamız açısından bize yardımcı olmaktadır. Çocuklar artık bebekliklerinden itibaren yetişkinlerle birlikte aynı dizileri, aynı haberleri,

aynı filmleri, aynı reklamları ve aynı eğlence programlarını izlemeye başlamaktadırlar (Cohen, 1997: 21; Öztürk, 2002: 22; Türkan Bağlı, 2002: 5; Kalkınç, 2003: 236).

Bir bilgi kaynağı olarak televizyonun davranışlar üzerinde önemli etkileri olduğu kanıtlanmıştır. Ancak televizyon izlemenin etkilerini net bir şekilde ölçmek kolay değildir. Yapılan araştırmalar televizyon izlemenin davranışlar üzerindeki etkilerini, izleyicinin yaşına, programın kalitesine, süresine ve anne baba denetimine bağlamıştır (Cohen, 1997: 21-22). Ayrıca eve giren kitle iletişim aracının aile ve çocuk tarafından kullanımı oranında bu etkilenme artmakta ve genişlemektedir (Oktay, 1999: 224).

İletişim araçlarının toplumsal etkisi denilince akla hemen çocuklar gelir. Çünkü çocuk televizyonun en iyi tüketicisidir. Hangi program olursa olsun, çocuklar üzerinde davranışsal, düşünsel ve duygusal etkileri vardır. Yalnız televizyonun çocuk üzerindeki etkileri araştırılırken ailenin de göz önünde tutulması gerekmektedir. Yani çocuğu aileden soyutlayarak onun iletişim araçları ile ilişkisini çözmek imkansızdır (Şirin, 1999: 27).

Televizyonun insanlar, özellikle de okul öncesi dönemdeki çocuklar üzerindeki etkisi oldukça yoğundur. Aile bireylerinden televizyondan en fazla etkilenen kuşkusuz öğrenmeye en açık olan okul öncesi dönem çocukları olmaktadır. Çünkü çocuğun bu çağda dürtülerini frenleme yeteneği çok zayıftır. Böylece çocuklar daha çabuk ve kolay etkilenmektedir (Yavuzer, 2003: 221).

Okul öncesi dönem, çocuğun gelişiminin en hızlı ve en kritik yıllarıdır. Bu nedenle insan hayatının diğer dönemlerinin temelini oluşturan bir evredir. Bu yıllarda temeli atılan beden sağlığı ve kişilik yapısının, ileri yaşlarda yön değiştirmeden, aynı kalma şansı daha çoktur (Oktay, 1999: 132; Oktay, 2003: 25). Çeşitli ülkelerde çocuk psikolojisi üzerine yapılan çalışmalar sonucu 0- 6 yaş döneminin kişinin geleceğini belirlemedeki etkisinin önemli olduğu fikri kabul görmüştür (Oktay, 1999: 63). Ayrıca çocuğa bu dönemde sağlanacak

deneyimlerle elde edilebilecek temel bilgi, beceri ve alışkanlıklar, çocuğun sonraki öğrenim yaşamını da etkileyecek kapasitededir (Arı, 2003: 31).

Bu açıdan okul öncesi dönem anne-baba ve eğitimcilerin üzerinde dikkatle durması gereken son derece önemli bir eğitim evresidir. Çocuklar biyolojik açıdan hemen hemen eşit doğarlar ve herkes için aynı olan biyolojik kurallar çerçevesinde büyürler. Fakat daha sonra başlangıçta birbirine benzeyen bu bebekler, çok farklı insanlara dönüşürler. Bunun sebebi de gelişmelerinin tek başlarına değil çok farklı sosyal ve kültürel ortamlarda meydana gelmesidir. Çocukların gelişmelerini etkileyen karmaşık ilişkiler ve yaşanan tecrübeler yumağı içerisinde televizyonun rolü çok büyüktür. Günümüzde aile ve okulun yanı sıra çocuk eğitiminin yeni ve güçlü üçüncü bir ortağı vardır; o da televizyondur (Peri, 1997:6).

Okul öncesi dönem çocuğu dış dünyayı duyularıyla algılayarak öğrenmeye çalışır ve en geniş duyu organı gözleridir. Bu dönem çocuğu için öğrenme ise taklit etme anlamına gelmektedir ve gözlemsel öğrenime daha çok duyarlıdır (Öçal, 1997: 44) Televizyon ise görsel ve işitsel özellikleri sayesinde çocuğun dikkatini fazlasıyla üzerine çekmektedir. Ayrıca okuma yazma becerisi istememesiyle de okul öncesi dönem çocuğunun kullanabileceği tek iletişim aracı olma özelliğini taşımaktadır (Balaban, 2002: 2).

Görüldüğü gibi okul öncesi dönem çocuğu ve televizyon ilişkisi üzerinde durulması gereken bir konudur. Aynı zamanda son yıllarda, evlerdeki televizyon sayısının arttığı ve izlenebilir kanal sayısının ilerleyen teknoloji sayesinde fazlaştığı gözlemlenmektedir. Televizyonun bu derece ev ortamına dahil olduğu ve bünyesinde barındırdığı özellikler de göz önünde bulundurulduğunda, etkilerinin ne olabileceği ile ilgili ciddi sorular uyandırmaktadır. Akla gelen bu sorular içinde televizyonun çocukların gelişimleri üzerindeki etkileri önemli bir yer tutmaktadır. Ülkemizde yapılan araştırmalara bakıldığında zihin- dil gelişimi ve televizyon programları arasındaki ilişki araştırılması gereken bir nokta olarak göze çarpmıştır. Buradan hareketle bu çalışmada televizyon programlarının

okul öncesi dönem çocuklarının zihin ve dil gelişimini etkileme biçimleri öğretmen ve veli görüşleri ışığında araştırılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı, televizyon programlarının okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5- 6 yaş grubu çocuklarının zihin ve dil gelişimini etkileme biçimlerine yönelik öğretmen ve veli görüşlerini belirlemektir.

Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Alt amaçlar

1. 5- 6 yaş grubu çocuklarının zihin ve dil gelişimi becerilerini kazanma düzeyleri arasında;

- 1.1. annelerinin yaşına,
- 1.2. babalarının yaşına,
- 1.3. annelerinin eğitim düzeyine,
- 1.4. babalarının eğitim düzeyine,
- 1.5. ailenin gelir düzeyine,
- 1.6. cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

2. 5- 6 yaş grubu çocuklarda televizyon programlarının zihin ve dil gelişimi becerilerini kazandırmadaki etkileme düzeyleri arasında;

- 2.1. annelerinin yaşına,
- 2.2. babalarının yaşına,
- 2.3. annelerinin eğitim düzeyine,
- 2.4. babalarının eğitim düzeyine,
- 2.5. ailenin gelir düzeyine,
- 2.6. cinsiyetlerine, göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

3. 5- 6 yaş grubu çocuklarının, zihin ve dil gelişimi becerilerini kazanma düzeyleri ve televizyon programlarının bu becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar var mıdır?

4. Okul öncesi öğretmenlerinin, 5- 6 yaş grubu çocuklarda televizyon programlarının zihin ve dil gelişimi becerilerini kazandırmadaki etkileme düzeyleri;

4.1. Yaş,

4.2. Mezun olunan okul,

4.3. Öğretmenlikteki hizmet süresi değişkenleri açısından bir farklılık göstermekte midir?

5. 5- 6 yaş grubu çocukların, zihin ve dil gelişimine etkileri açısından televizyon izlemeye yönelik veli ve öğretmen görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Günümüz çocuğu bebeklikten başlayarak televizyon izleme alışkanlığını edinmektedir. Artık çocuklar okuldan ve oyundan arta kalan zamanlarının büyük bir bölümünü televizyon karşısında geçirmektedirler. Hatta oyun zamanlarından da feragat edip televizyon izlemeyi tercih etmektedirler. Çocukların hayatına bu denli girmiş bir aracın etkilerinin ne olacağını araştırmak ise büyük bir önem taşımaktadır. Bu araştırma ile televizyon programlarının okul öncesi dönem çocuğunun zihin ve dil gelişimini etkileme biçimleri belirlenerek bu konuya dikkat çekilmesi amaçlanmıştır. Çünkü televizyon hayatımızdan çıkarmayacağımız bir gerçek haline dönüşmektedir. Denis Mc Quail'in dediği gibi " Televizyonun çok iyi ya da çok kötü olabilme gücü hiçbir zaman unutulmamalıdır. Ortaya çıkmamış ya da değerlendirilmemiş yönleriyle önemsenmelidir."

1.4. Sayıtlar

1. Evrenden seçilen örneklem evreni temsil niteliğine sahiptir.
2. Veli ve öğretmenlerin ankette belirttikleri görüşler, kendilerinin gerçek görüşlerini yansıtmaktadır.

3. Veri toplama aracı araştırmanın amacını gerçekleştirmeyi sağlayacak yeterli ve geçerli bilgileri yansıtacak niteliktedir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma ile ilgili sınırlılıklar şunlardır:

1. Araştırma, örnekleme oluşturan okul öncesi öğretmenleri ve okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5- 6 yaş grubu çocukların velileri ile sınırlıdır.
2. 2004- 2005 eğitim- öğretim yılı ile sınırlıdır.
3. Araştırmanın örnekleme Elazığ il merkezindeki bağımsız anaokulları ve ilköğretim okulu bünyesindeki anasınıfları ile sınırlıdır.
4. Kullanılan ölçme aracından elde edilen veriler ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Anaokulu: 37- 60 ay (4-5 yaş) çocuklarının devam ettiği okul öncesi eğitim kurumlarıdır (Aral, Kandır ve Can Yaşar, 2003: 23).

Anasınıfı: 61- 72 ay (6 yaş) çocuklarının devam ettiği okul öncesi eğitim kurumlarıdır. Anasınıfları diğer okul öncesi eğitim kurumlarından farklı olarak, ilköğretim okullarının bünyesinde hizmet vermektedir (Aral, Kandır ve Can Yaşar, 2003: 24).

Zihin Gelişimi: Bireyin, düşünme ve kavrama sisteminde ortaya çıkan gelişmelerdir (Erden ve Akman, 1998: 60).

Bu alanla ilgili çeşitli araştırmalarda zihin gelişimi ve bilişsel gelişim kavramlarının birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir. Bu araştırmada, aynı anlam içerdikleri düşünülerek iki kavram da kullanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

1. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI

Bu bölümde kitle iletişim araçları ve bu araçlar içinde televizyonun yeri ve özellikleri üzerinde durulmuştur.

1.1. Kitle İletişimi

Kitle iletişimini tanımlamadan önce iletişim kavramının açıklanması gerekmektedir. Çünkü kitle iletişiminin temelini 'iletişim' kavramı oluşturmaktadır.

İletişim, çok eski çağlardan beri insan hayatının çok önemli bir yönü olmuştur ve bireyin tüm yaşamı boyunca çevresinde bulunan kişileri, maddeleri ve kendi vücudunu tanımasını, kişiliğin özellikle toplumsal kişiliğin gerçekleşmesini sağlayan önemli bir kavramdır. İletişimin sağladığı sosyal etkileşimler sayesinde insanlar çevrelerindeki dünyayı oluşturacak anlamları meydana getirip, bu anlamlara göre davranırlar (Peri, 1997: 13- 14).

İletişim kavramının değişik açılardan yaklaşılmış birçok tanımı vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

“ Birbirlerine ortamlarındaki nesnelere, olaylar, olgularla ilgili değişimleri haber veren, bunlara ilişkin bilgilerini birbirine aktaran, aynı olgular, nesnelere, sorunlar karşısında benzer yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer duygular taşıyıp bunları birbirine ifade eden insanların oluşturduğu topluluk ya da toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, yargı, düşünce, duygu bildirişimlerine iletişim denir ” (Özçağlayan, 1998: 33).

“Bireylerin bilgi almak ya da vermek üzere yaptığı tüm hareketler iletişim olgusu olarak nitelendirilebilir” (Oktay, 1999: 222).

Üstün Dökmen'in tanımına göre; "İletişim, bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma sürecidir" (Dökmen, 2002: 19).

"İletişim genel anlamıyla, insanların birbirlerini yanıtlama çabalarını içeren bir etkileşim sürecidir" (Başaran, 2000: 261).

Masterson ise "İletişim, sayesinde dünyayı anlamlı kıldığımız ve bu anlamı başkalarıyla paylaştığımız insani bir süreçtir" şeklinde bir tanım yapmıştır (Akt: Mutlu, 1998:168).

Gebner'in tanımına göre de "İletişim, mesajlar aracılığı ile gerçekleştirilen toplumsal etkileşimdir" (Akt: Mutlu, 1998:168). Tanımdan da yola çıkarak iletişim insanın toplumsal kişiliğini meydana getirir. Böylece iletişim, bir organizmanın ürettiği, başka organizmalar için anlamlı olan ve böylelikle onların davranışlarını etkileyen sinyaller olarak da nitelendirilmektedir (Aral ve diğ., 2001: 129).

Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi insanın yeryüzüne gelişinden bu yana, birbirleri ile bilgi alışverişinde bulunabilmek için insanlar çok çeşitli araçları ve yöntemleri denemişlerdir. Toplumların uygarlık düzeyleri geliştikçe, giderek çeşitlenen ve karmaşıklaşan iletişim araçları, teknolojik gelişmelerin sağladığı olanaklarla çok ileri düzeylere ulaşmışlardır. İnsanlar arasında bilgi alışverişini sağlayan iletişim araçlarının önemli bir bölümü bugün artık yalnızca belirli gruplara ve az sayıdaki insana değil, geniş gruplara, kitleler halindeki insan topluluklarına yönelik yayınlar yapmaktadırlar (Oktay, 1999: 222- 223).

Bir kitlesele araçla, yapılan iletişime "kitle iletişimi" denir. Kitle iletişim terimini ilk kez 1940'ların başında Harold D. Lasswell kullanmıştır (Mutlu, 1998: 211). Kitap, gazete, dergi, radyo, TV ve sinema belli başlı kitle iletişim araçlarıdır. Bu araçlar insanları eğlendirmekle beraber haber de iletmektedirler. Kitle iletişim araçlarının hızla gelişmesiyle birlikte, bu araçların insan yaşamındaki rolü de önemli boyutlara ulaşmıştır. Başlangıçta haber vermek ve eğlendirmek işlevlerini karşılayan bu araçlar zaman içerisinde eğitim bilgilendirme işlevlerini de üstlenmiştir (Peri, 1997: 15).

Kitle iletişim araçları çeşitli duyu organlarına hitap etmektedir. Bu noktada duyu organlarını etkileme durumlarına göre; görme duyusuna ileti gönderen kitle iletişim araçları, işitme duyusuna ileti gönderen kitle iletişim araçları ve görme-işitme duyusuna ileti gönderen iletişim araçları olarak üç grup altında toplamak mümkündür. Görme duyusuna ileti gönderen kitle iletişim araçları; kitap, dergi, gazete gibi yazılı ve basılı araçlar, işitme duyusuna ileti gönderen kitle iletişim araçları; radyo, teyp, plak ve CD'ler, görme- işitme duyusuna ileti gönderen kitle iletişim araçları ise; sinema, televizyon ve video gibi araçlardır (Balaban, 2002: 7-8).

Her iletişim aracının kendine özgü bir dili, işleyiş biçimi ve ekonomisi vardır. İletişim araçlarının etkisi okuyucu, dinleyici ya da izleyici ile kurduğu ilişki, değişiklik gösterir. Gazete ile okuyucu arasında nasıl bir düşünsel ilişki kuruluyorsa, televizyonla da izleyici zihinsel, algısal ilişki kurar. Fakat aralarındaki en önemli özellik de araçların anlatım dili ve içeriğin hangi amaçla gönderildiğidir (Can, 1995: 55).

Can(1995: 55) 'ın Oskay'dan aktardığına göre iletişim araçlarının işlevleri şöyle sıralanmaktadır:

- Haber verir, aydınlatır.
- Eğitir.
- Eğlendirir.
- Mal ve hizmetlerin tanıtılmasını sağlar.
- Toplumun ufkunu gözetir.
- İnandırır, harekete geçirir.
- Kuşaktan kuşağa kültürel geçişi sağlar.
- Dikkati odaklaştırır.

Kitle iletişim araçlarında çeşitli işlevlerin hepsi geçerli olmasına karşın, genellikle bir işlev egemendir. Örneğin, gazetenin ilk sayfası bilgilendirme ve haber verme işlevi, romanın eğlendirme işlevini yerine getirir. Kitle iletişim araçları bu işlevleri, toplumsal ve kültürel yapı içinde gerçekleştirdiğinden

izleyicilerin istekleri doğrultusunda hizmet vermektedir. Bu nedenle kitle iletişim araçları en büyük ağırlığı eğlendirici işleve vermektedir (Can, 1995: 56).

1.2. Eğitim Sürecinde Kitle İletişim Araçlarından Yararlanma

Kitle iletişim araçları ile ilgili yaptığı araştırmalarla tanınan Wilbur Shcramm “ kitle iletişim araçlarının da öğretebildiğini, bazen sınıf öğretmeni kadar, bazen de ondan daha başarılı olduğunu” belirtmiştir. Fakat bu başarı, öğretmenin yeterliliğine, kitle iletişim araçlarından eğitim için sunulan içeriğe, neyin, kime öğretildiğine bağlanmıştır. Schram, öğretim yönünden en üstün bir araç olmadığını ve araçlardan birinin diğerleri üzerinde göstermenin yanlış olduğunu da eklemiştir (Tezcan, 2005: 90). Buradan hareketle, belirli konularda, belirli kesimleri eğitmek ya da eğitimlerini desteklemek amacıyla kitle iletişim araçlarından yararlanılabileceği sonucuna varılabilir. Balaban’ ın Yaşar’ dan aktardığına göre, eğitim sürecinde kitle iletişim araçlarının sağladığı yararlar şöyle sıralanabilir:

1. Kitle iletişim araçlarının teknik ve eğitsel üstünlüklerinden dolayı eğitimin niteliğini artırır ve ülke çapında bu niteliğin standartlaşmasını sağlar.

2. Eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde yer ve kaynak tasarrufu sağlar. Yani kitle iletişim araçları kullanıldığında, eğitim kurumlarında ayrılacak derslik, laboratuvar gibi mekanların farklı bir biçimde kullanılmasını ve kaynak tasarrufu sağlar.

3. Örgün ve yaygın öğretim yoluyla öğrenim gören öğrencilere destek sağlar. Örneğin; televizyonda yayınlanan Açık Öğretim Lisesi ders programları, gerek örgün gerekse yaygın eğitim sistemi ile öğrenim gören lise öğrencilerine destek olmaktadır.

4. Eğitim sisteminin dışında olan kişilerin de eğitilmesini olanak sağlar. Kitle iletişim araçları ile genellikle televizyon kullanılarak nitelikli ve çekici bir

anlatımla, öğrenci olsun ya da olmasın her yurttaş, ülkenin neresinde olursa olsun eğitim hizmetlerinden yararlanabilir.

5. Yurtdışında yaşayan yurttaşların da eğitilmesine olanak sağlar. Yurtdışında yaşayan yurttaşlar ve çocukları, Türk Eğitim Sisteminin olanaklardan yararlanmaları, kitle iletişim araçları sayesinde sağlanabilir (Balaban: 2002: 12- 13).

1.3. Kitle İletişim Araçları Arasında Televizyonun Yeri ve Özellikleri

Televizyon, bir olguya ilişkin görüntü ve sesin elektromanyetik dalgalar ile iletilmesi ve bunların iki boyutlu, sesli siyah-beyaz ya da renkli olarak izlenmesine olanak sağlayan bir sistemdir. Günümüzde iletişimin en popüler ve etkin aracı televizyondur. Çünkü televizyon teknik özellikleri nedeniyle diğer iletişim araçlarından farklı ve birçok üstün niteliğe sahiptir. Özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra tüm dünyada hızla gelişen ve yaygınlaşan televizyon, son yıllarda üzerinde en çok tartışılan kitle iletişim araçlarından biri haline gelmiştir. Televizyon görüntü ve sesi birlikte kullanarak, işitme ve görme duyularını birlikte uyarması, kullanım ve satın alma kolaylığı nedeniyle her geçen gün daha çok insana ulaşabilme olanağına sahip olmaktadır (Can, 1995: 56; Peri, 1997:16-17; Oktay,1999: 231- 232).

Batmaz ve Aksoy'a göre televizyon, hem aile yerine kullanılacak bir toplumsallaşma kurumu, hem de içerik olarak aileyi odağa alan bir iletişim aracıdır (Batmaz ve Aksoy, 1995: 47). Bu nedenle televizyon ve aile bireyleri özellikle çocuklar üzerindeki etkileri sorgulanır olmuştur.

Televizyon insanın içtenlikle benimsediği evinden yabancı dünyaya açılan bir pencere konumuna gelmiştir. İnsanlar kendi hayatlarını ilgilendiren olayları içeren televizyon programlarını izlerler. Televizyon alıcılarının evin içindeki yeri de yayınların izlenmesinde önemli bir rol oynar. Televizyonun gücünü etkileyen bir diğer faktörde izleyicilerin yaşıdır. İnsanların televizyon yayınlarına gösterdikleri ilgi, öğrenim durumlarına göre değişir. İzleyicinin

kültür seviyesi yükseldikçe, Televizyon yayınlarından kendisine akan enformasyon miktarı azalmaktadır. Bu yüzden televizyon yapımcıları, izleyicilerin kültür seviyelerini, yaşam tarzlarını ve ilgi alanlarını tahmini olarak belirleyip programlarını ona göre üretirler. Günümüzde televizyon seyretmek dünyanın her tarafında yaşayan insanlar için birinci derecede uğraş haline gelmiştir (Peri, 1997: 16- 17).

İletişim aracı olarak televizyonun özelliklerini şöyle sıralayabiliriz (Bülbül, 1992:31- 32, Peri, 1997: 20-22) :

- Sesi ve görüntüyü birlikte sunduğundan, televizyonla iletişim; göze ve kulağa aynı anda seslenen iletişime dayanmaktadır.
- Fiziksel boyutları nedeniyle her mekânda izlenebilme özelliğine sahiptir. Ulaşım kolaylığı, iletişim aracı olarak talep oranını arttırmaktadır.
- İletim yayın kuşağı içinde bir kez çıkıp gitmekte olduğu için- kayıt aygıtı olmadığı zaman- yinelenilme özelliği yoktur.
- Okuma-yazma becerisi gerektirmediğinden, okul öncesi çocukların kullanabilecekleri tek iletişim aracıdır.
- Televizyon kamerası gözle görülemeyecek ya da yalnızca bir kişinin görülebileceği yerlere girip, olayları gözlemleyerek çoğaltıp yayabilir.
- Uzaklık farkları önemli değildir. Teknik ve ekonomik olanaklar aynı içeriği aynı zamanda her yerdeki izleyicilere iletebilir. Yani çok sayıda insana aynı anda seslenir. Böylece eşit koşullar altında geniş kesimlerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılar. Bu anlamda televizyon, en demokratik yaygın eğitim aracıdır.
- Geleneksel okul eğitiminin ekonomik nedenlerle yetersiz kaldığı, pek çok ülkede televizyon yayınlarıyla eğitimde fırsat eşitliği sağlanmaktadır.

- Televizyonun içeriği esnektir; yeniden kaydedilir ve kullanılır.
- Televizyon kullanımında bugün, kent, kasaba ya da köy yaşamı arasında fark ortadan kalkmış ve televizyon kitleler tarafından zorunlu bir ihtiyaç maddesi gibi karşılanan bir araç haline gelmiştir. İnsanlar zorunlu ihtiyaçları yerine bir televizyon sahibi olmaya çalışmaktadır.
- Televizyonla iletişim tek yönlüdür. İzleyici pasif konumda ve sadece bir tüketici durumundadır.
- Dikkat çekici olma özelliği, insanın doğal iletişim yapısını sınırlandırmakta ve insanlar arası iletişim kopukluğuna yol açmaktadır.
- Televizyon, ileriye dönük içeriğiyle, sosyal bir işleve sahip, toplumun gereksinimlerini karşılayan bir araç konumundadır.
- Televizyon, insanların dünyaya açılan ve toplumsal nitelik taşıyan pencereleridir. Bu özelliğiyle, ülkeleri ve toplumları yakınlaştıran birleştiren bir işlev üstlenir.
- Süreklilik, çeşitlilik ve etkileyicilik açısından televizyon yayınları diğer kitle iletişim araçlarından daha etkin kullanılır.
- İnsanların haber alma, eğlenme, boş zamanları değerlendirme gereksinimlerini en fazla karşılayan araç televizyondur.
- Geniş kitlelere seslenmesi nedeniyle televizyon, tanınmayan, az bilinen, bölgesel kavramları, markaları sürekli yineleyerek kitlelere tanıtır ve benimsenmesini sağlar.
- Televizyon bazı durumları, olayları, nesnelere ifade etmek için simgeler oluşturur ve bunları yayarak topluma mal eder.

- Televizyon insana yöneldiğinde kolayca etkileyen ve çabuk öğreten bir araçtır. Bu açıdan televizyon, kitlelerin eğitilmesi, kitlelere yönelik mesajların benimsetilmesi ve uygulamaya yönlendirilmesi için en uygun araçtır.
- Geniş kitlelere seslenmesi ve ortak bir tavır belirlemelerine katkıda bulunması nedeniyle televizyon, bireylerin topluma katılmasını, toplumlaşmanın hızlanmasını, ulusal birliğin oluşmasını sağlayabilir.

2. OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUĞU VE GELİŞİMİ

2.1. Okul Öncesi Dönemin Önemi

İnsanoğlunun tüm yaşamı düşünüldüğünde bazı yaşam dilimlerinin daha kritik dönemler olduğu görülmektedir. Bu kritik dönemlerden biri de 0- 6 yaş arasını kapsayan okul öncesi yıllardır. Okul öncesi dönem insan yaşamının temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle çocukluk, sadece yaşamın yetişkinliğe hazırlayan bir dönemi olarak değil, kendi başına önemli bir dönem olarak algılanmalıdır (Oktay, 1999: 11,132; Arı, 2003: 31).

Okul öncesi dönemin temel teşkil etmesinin en önemli sebebi ise insan gelişiminin kapsam, hız ve nitelik açısından en yoğun olduğu dönem olmasıdır. Doğumdan itibaren başlayan süreçte, bedensel, zihinsel, dil, sosyal ve duygusal gelişim açısından önemli özellikler kazanılmaktadır. Bu özellikler dikkate alındığında, çocuğun kapasitelerinin olabildiğince en üst seviyeye kadar açığa çıkarılması ve böylece yaşam süreci içerisinde kendini gerçekleştirme şansını bulabilmesi, ancak bu dönemin sağlıklı bilinçli ve anlamlı bir şekilde geçirilmesine bağlıdır (Aydın, 2003: 132).

Araştırmalar, çocukluk yıllarında kazanılan davranışların yetişkinlikte, bireyin kişilik yapısını, tavır, alışkanlık, inanç ve değer yargılarını büyük ölçüde biçimlendirdiğini ortaya koymaktadır (Yavuzer, 2004: 9). Bloom'un yaptığı araştırmaya göre; 17 yaşına kadar olan zihinsel gelişmenin % 50'si 4 yaşına, %

30'u 4 yaşından 8 yaşına, % 20'si ise 8 yaşından 17 yaşına kadar oluşmaktadır (Poyraz ve Dere, 2001: 17).

Bu dönemde önemli noktalardan biri de çocuğun gelişiminin tüm yönlerini destekleyebilecek sosyal ve fiziki çevrenin oluşturulmasıdır. Bu süreçte çocuğa sağlanabilecek zengin yaşantılar, dil ve davranış örnekleri onun gelişmesini olumlu yönde etkileyerek ileriki yaşamda hayata bakış açısını yönlendirir (Oktay, 1999: 11,137). Çocuktaki potansiyelin en üst sınırlarına kadar geliştirebilmesi ancak ona çok erken sağlanacak imkanlarla mümkün olabilir. Bu yıllarda çocuğa verilenler veya verilemeyenler onun geleceğini belirler (Oktay, 1999: 22). Çocuklara uygun fiziksel ve sosyal ortam hazırlamak, onlara doğru davranış biçimleri göstermek için öncelikle onun gelişim özelliklerini, ilgi ve ihtiyaçlarını bilmek ve onu tanımak gerekmektedir (Cirhinlioğlu, 2001: 2). Ayrıca okul öncesi dönem çocuğunun, diğer çocuklarla ve çevresindeki yetişkinlerle kurduğu ilişkiler de onun gelişiminde son derece etkilidir(Oktay, 1999: 141).

Okul öncesi dönemdeki eğitim, çocuğun ilerdeki yaşamını etkileyecek önemli bir süreçtir (Oktay, 2003: 25). Bu dönem çocuğunun eğitimi aile-okul-toplum üçgeni içinde gerçekleştirilir. Temelde aile sorumludur. Toplum yaşamına uymasına yardımcı olacak ilk davranışları aileden alır (Oktay, 1999: 147). Bu dönemde toplum, özellikle kitle iletişim araçları yolu ile çok erkenden çocuğun yaşamına girerek onu az veya çok olumlu ya da olumsuz etkilemektedir. Sağlıklı bir birey yetiştirmek için bu üçlünün bir biri ile uyumlu tutarlı olması gerekir (Oktay, 1999: 142). Ülkemizde okul öncesi kurumsal eğitimin oldukça düşük seviyede olması, kitle iletişim araçlarının etkilerini ön plana çıkarmaktadır. Aile hem çocuğa her yönüyle gelişimini destekleyecek ortamları sağlamak hem de dışarıdan gelecek zararlı etkileri ortadan kaldıracak önlemleri almak zorundadır (Oktay, 1999: 15). Özellikle okulöncesi dönemde çocuğun dış dünyanın değişikliği ve büyüklüğü karşısında gerçekten korunmaya ve desteğe ihtiyacı vardır. Bu bağlamda okul öncesi eğitim kurumlarına ve ailelere büyük görevler düşmektedir.

2.2. Beş-Altı Yaş Çocuğunun Gelişim Özellikleri

İlk çocukluk evresinin düğüm noktasını, aile ve çocuk için “altın yaş” olarak nitelendirilen beş yaş oluşturur. Daha bilgili ve olgun bir birey görünümünde olan beş yaş çocuğu, çevresine karşı dostça bir yaklaşım içerisindedir. En belirgin özellikleri yeterli, dengeli ve yüksek derecede toplumsallaşmış bir birey görünümünde olmasıdır (Yavuzer 2004: 215).

Beş yaş çocukluğun ilginç dönemlerinden biridir. Çocuğun çevresine ilişkin yeni keşiflerde bulunduğu, çevresini giderek genişlettiği, yetişkin desteğine daha az ihtiyaç duyarak bazı sorumluluklar almaya hazırlandığı bir yaştır. Genellikle canlı ve neşelidir. Bu yaştaki gelişim ilk dört yıla kıyasla oldukça yavaşlamıştır. Davranışları genellikle kendine güvenli ve dostçadır, yetişkinleri memnun etmekten hoşlanır. Yetişkinin tüm davranışlarını izler ve onların gerçek hayatta yaptıklarının oyunlarında tekrarlamaktan hoşlanır. Kendi yaşıtı çocuklarla küçük gruplar halinde oynar (Oktay,1999:120).

Beş yaşındaki çocuk artık fikirlerini uzun cümlelerle ve karmaşık gramer yapıları ile ifade edebilmektedirler. Ayrıca bu yaşlarda çocuklar, dilin kuralları ve sözcüklerle oynayarak komik cümleler ve sözcükler üretmekten çok hoşlanırlar (Senemoğlu, 2003: 53; Küçükkaragöz, 2004: 103).

Çocuğun konuşması geliştikçe kendi eylemlerin kontrolü ve planlanması da artar. Beş yaşındaki çocuk hep konuşmak ister. Bilgisini artırmak için sorular sorar. Sözlü olarak ayrıntılı bilgi verir. Dilbilgisi kurallarına uygun konuşur. Olayları ve masalları konuların sırasını bozmadan anlatır. Söylemek istediğini dile getirmeden önce düşünür sonra söyler (Yavuzer, 2004: 220-221).

Hikayeler dinlemekten zevk alır. Kendisinde anlatmaktan hoşlanır. Bildiği hikayelerdeki değişiklikleri dört yaşında olduğundan daha fazla hoşgörü ile karşılar. Sayılar giderek daha fazla ilgisini çeker. Bilebildiği sayılarla gördüğü her şeyi sayar. Kendi kendine giyinmek, yemek, saç taramak, banyo yapmak konusunda artık iyice ustalaşmıştır (Oktay, 1999: 121).

Beş yaş çocuğu her şey arasında her türlü ilişkiyi kurabilir. Ayrıntıları dikkate almadan genel olarak algılar ve ilişkisiz obje ve kavramları bütünleştirir. Buna bütünleştirme (sycretisim) denir. Hala zihinsel kıyaslama yapamaz (Yavuzer, 2004: 221)

Evde ve okuldaki kuralları daha iyi anlar ve uygular. Zaman zaman tedirginlik ve küskünlük gösterirse de bu tür davranışlar daha çok yorgun, uykusuz veya hasta olduğunda ortaya çıkar. Duygusal yönden oldukça dengeli görünseler de zaman zaman karanlıktan, kaybolmaktan vb. korkabilirler ve neden korktuklarını anlatmakta da güçlük çekebilirler. Masallar, öyküler ve çizgi filmlere ilgisi artar. Fakat masallardan özellikle korkutucu öykülerden hemen etkilenirler ve imgelere dayanan nesnelere korkarlar. Altı yaşına kadar yaşla paralel olarak artan korkular, altı yaşından itibaren azalmaya başlar. Beş yaşındakilerin karşılaşılabileceği en önemli tehlikelerden biri, onları hemen hemen hiç korkutmayan, aksine heyecanlandıran büyük şehirlerdeki trafiktir (Oktay, 1999: 121; Aral ve diğ. , 2001: 43; Yörükoğlu, 2003: 61).

Dört yaşın tersine beş yaş çocuğu başladığını bitirmeyi sever. Kritik durumlarda soğukkanlı olmayı başarır, dikkatlidir, kendi kendini eleştirir, gerektiğinde durmasını bilir. Kısaca beş yaşındaki çocukta, motor dengenin, düşüncenin bireysel-toplumsal ilişkilerin, benlik kavramının; evde, okulda ve toplum içinde uyumun daha belirli olduğu görülür. Çocuk, gelişimin tüm basamaklarını tamamlamıştır (Yavuzer, 2003: 110).

Beş-altı yaşlarındaki çocuk koşma, sekme, atlama, sıçrama, hızla bisiklet pedalinı çevirme ve takla atma gibi bedensel hareketleri becerebilir. Parmak uçlarında oldukça dengeli yürür. Küçük kaslarını rahatlıkla kullanır. Kesme ve yapıştırma etkinliklerine ilgi duyar. Genellikle başarılı kas kontrolüne karşın zaman zaman kalemi kullanmakta ve özellikle eğri çizgiler çizmekte zorlanabilir. Altı yaşına geldiğinde ise çocuğun hareketlerinin koordinasyonu daha düzgün hale gelir (Aral ve diğ. 2001: 77).

Beş- altı yaşlarında çocuklarda gözlenebilecek beceriler (Senemoğlu, 2000; Cirhinlioğlu, 2001: 45- 117; 132-139; Güven ve Bal, 2004: 150; Yavuzer, 2004: 186-219):

- Birkaç harfi yazabilir.
- Beş-altı kelimededen oluşan bir cümleyi modelden sonra tekrar edebilir.
- Basit toplama işlemlerini yapabilir.
- Birer birer yüze kadar sayar.
- Adını yazar.
- Yarışmalı oyunlar oynar ve kurallara uyar.
- Oyununu bir günden sonraki güne taşıyabilir.
- Yardımsız kendi beslenmesini tamamlar.
- Adresini bilir ve söyler.
- Telefon numarasını söyler.
- Televizyonda sevdiği programın zamanını bilir.
- Duygularını kontrol edebilir, duygusal yönden oldukça dengelidir ve duygularını sözel olarak ifade edebilirler.
- Başkalarının konuşmalarını dinler, konuşulan konu ile ilgili görüşlerini söylerler.
- Görev anlayışı gelişir. Bazı sorumluluklar üstlenebilirler.
- Ana babadan iyice bağımsızlaşırlar.
- Hobiler, oyunlar ve kurallar geliştirir.
- Grup içinde işbirliği yapar. Paylaşmayı, sırasını beklemeyi bilir.
- Başkalarının haklarına saygı göstermeyi öğrenir.
- Kendini daha iyi tanımaya başlar.
- Gerçek ile hayal olanı birbirinden ayırır.
- Kuralları anlar ve uyar.
- Objeleri bir özelliklerine göre gruplayabilirler.
- Yarın ve dün kavramlarını doğru kullanmaya başlarlar.
- Günlük yapacakları rutin işlerle, saat zamanını ilişkilendirmeye başlarlar.

- Dikkat sürelerinde belirgin bir artış meydana gelmiştir. Yetişkinlerin öğretmesi yoluyla öğrenirler. İlgili duydukları herhangi bir etkinliği yaparken, dikkatlerini dağıtan, etkinliklerini bölen şeyleri göz ardı ederler.
- Büyük ölçüde doğru bir biçimde resimli kitaptan öyküyü tekrar anlatabilirler. Üç veya beş bölümlü hikayeyi birleştirip anlatır.
- Basit şakalar yapar.
- Günlük deneyimlerini anlatır.
- “Niçin?” sorusuna açıklayıcı cevaplar verir.
- Yeni ve bilmediği kelimelerin anlamlarını sorar.
- Az, çok, biraz olan miktarları gösterir.
- Konum ve hareket belirten kelimeleri kullanır.

2.3. Zihin ve Dil Gelişimi

İnsan gelişimini birçok alanda incelemek mümkündür. Bu alanlardan biri de zihin ve dil gelişimidir. Zihin ve dil gelişimi eşzamanlı ilerleyen süreçlerdir. Bu bölümde zihin ve dil gelişimini ayrı ayrı ele alınıp beş altı yaş çocuklarının zihin ve dil gelişimi özellikleri üzerinde durulmuştur.

2.3.1. Zihinsel (Bilişsel) Gelişim

Zihinsel gelişim, bireydeki akıl yürütme, düşünme, bellek ve dildeki değişimleri kapsar. Bebeklerin algı ve hareket yetenekleri onların ilk zihinsel gelişiminin başlamasına ve sürmesine neden olur. Zihinsel ve bilişsel gelişim birbirlerinin yerine kullanılan kavramlardır. *Bilişsel* sözcüğü akıl ve bilgi, bellek, akıl yürütme, anımsama, unutma, sorun çözme, kavramlar ve düşünce gibi zihinsel işlevleri tanımlar (Küçükkaragöz, 2004: 78- 80). Zihinsel gelişmeyi tek cümle ile açıklayan Akman “ düşünme ve kavrama sisteminde ortaya çıkan gelişmeler” olarak tanımlıyor (Erden; Akman, 1998: 60). Senemoğlu (2003) ise “ Bebeklikten yetişkinliğe kadar, bireyin çevreyi, dünyayı anlama yollarının daha kompleks ve etkili hale gelmesi süreci ” olarak tanımlamaktadır (Senemoğlu, 2003: 39).

Zihinsel gelişim çevre ile etkileşimi sağlayan, dünyayı anlamaya yarayan, bilginin edinilip kullanılmasına yardım eden, tüm süreçleri içine alan bir gelişim alanıdır. Zihinsel gelişimin esas ögesi olan bilgi kazanma yöntemiyle zihinsel etkinlikler arasında yakın ilişki vardır. Bilgi kazanma yöntemi de, bilgilerin elde edilmesi, saklanması, yorumlanarak yeniden düzenlenmesi, değerlendirilmesi ve kullanılması süreçlerini kapsar (Aral ve diğ.,2001:87).

Zihinsel gelişimin daha iyi anlaşılması için bazı kavramların bilinmesi gerekmektedir. Bunlar (Aral ve diğ., 2001: 89-108; Yavuzer, 2003: 39; Ün Açıkgöz, 2003: 286):

Gizilgüç: İnsanın kalıtımla getirdiği ve eğitim yolu ile ortaya çıkacağı varsayılan yetenek ve özellikleridir.

Yetenek: Bireyin gizilgücünün bir kesimi olan yeteneklerinin, iş yapabilecek, uygulama yapabilecek, ürün üretebilecek, eyleme geçebilecek nitelikte geliştirerek açığa çıkarılmış kısmıdır.

Algılama: İç ve dış dünyadan edinilen bilgilerin yorumlanması, organize edilmesi ve yeniden bulunmasıdır.

İmge: Duyu organlarıyla alınan duyuların beyinde kalan izleridir. Bir imgenin oluşması için bir nesne ile yeteri kadar, bilinçli ve kontrollü zihinsel etkinlikler gereklidir.

Sembol : Eşya ve olayların geçici temsilcileri, kavramların kısımlarıdır. Sembollerin çoğu tek başına iş görmezler. Sembollerin kullanımında araç ve duyular önemlidir.

Kavrama: Bilginin iki ya da daha fazla kısmı arasındaki yeni ilişkilerin tanınabilmesidir. Yani bilginin yeniden düzenlenmesi ile ilgilidir.

Bellek : Bilgiyi kodlama, depolama, geri getirme vb. süreçleri kapsayan bir yapıdır.

Muhakeme: Daha önce öğrenilmiş bilgileri, belirli bir anlam çıkarma ve sonuca varma amacıyla birleştirme ve düzenleme sürecidir.

Düşünme: Bilginin ve çözümlerin nitelikçe değerlendirilmesidir.

2.3.1.1. Zihinsel Gelişim Kuramları

Zihinsel gelişmeyi açıklamak için yapılan ilk araştırmalar, *zeka düzeyi* ve *düşünme hızı* arasında ilişki olduğunu, zihinsel gelişmenin niceliksel ve yaşa bağlı olarak ortaya çıktığı görüşünü yansıtmaktaydı. Aynı zamanda zihinsel gelişmenin niteliksel yönünden çok niceliksel yönü üzerinde duruluyor, farklı gelişimsel dönemlerin kendilerine has özellikleri dikkate alınmıyordu. 1930'larda Gesell'in zihinsel gelişimin niteliksel yönü üzerinde duran görüşleri kabul görmeye başladı. Gesell zihinsel gelişimin birbirinden farklı dönemler içinde ortaya çıktığını ve bir dönemin gelişim ödevleri yerine getirilmeden diğer döneme geçilmeyeceğini savunuyordu. Sonraları Gesell'in gelişim dönemlerinin kesin sınırlarla birbirinden ayırt edilmesi, bireysel farklılıkları göz ardı etmesi ve çevresel yaşantılara önemsememesi görüşlerine eleştiriler yapıldı. Gesell'den sonra bir gelişim döneminden bir başkasına geçilmesinin daha karmaşık bir süreç gerektirdiğini savunan ve görüşleri hala kabul gören İsviçreli bilim adamı Jean Piaget, zihinsel gelişimi açıklamaya yönelik kapsamlı bir bakış açısı ortaya çıkarmıştır (Erden ve Akman, 1998: 61).

Piaget, çocuğun öğrenme konusunda yetişkinlerden farklı olan zihinsel yapılarının olduğunu savunmuştur. O'na göre çocukluk yetişkinlerin bir minyatürü değildir ve onların dünyayı görme ve gerçeklere karar vermede kendilerine has yolları vardır (Charles, 2003: 1).

Piaget'in zihinsel gelişim kuramını açıklamaya başlamadan önce kullanılan bazı temel kavramların verilmesi gerekmektedir. Bu kavramlar:

Şema: Bu kuramdaki en temel kavramlardan birisidir. İnsan zihninde, çevreye uyabilmeyi sağlayan davranış ve düşünce kalıpları vardır. Bu kalıplar, çevre ile zihin arasındaki etkileşim sonucu ortaya çıkar. Şema “organize olmuş davranış kalıpları” anlamında kullanılmıştır. Şemalar çocuğun dış dünyasını tanımaya yarayan ilk bilme formlarıdır ve daha sonra oluşacak formların meydana gelmesini sağlar. Şemalar aracılığıyla birey çevresine uyum sağlar ve çevreyi organize eder (Erden ve Akman, 1998: 62; Aral ve diğ.,2001: 93; Köksal Akyol, 2002: 39).

Adaptasyon (Uyum): Çevredeki yeni deneyimlerden yararlanarak şemaları değiştirmek yoluyla problem çözme olayına denir. Uyum fonksiyonel bir değişimdir ve yaşam boyu devam eder. Piaget’e göre uyumun iki yönü vardır: *özümleme* ve *düzenleme*. Özümleme, bireyin kendisinde var olan şemalarla çevresine uyumunu sağlayan; düzenleme ise mevcut şemayı yeni durumlara, objelere, olaylara göre yeniden biçimlendirme, şekillendirme süreçleri olarak tanımlanır (Yavuzer, 2003: 41; Senemoğlu, 2003: 43- 44).

Dengeleme: İnsanın doğasında var olan çevre ilişkilerinde ve kendi içindeki gittikçe daha dengeli, ayrıntılı ve tutarlı olma eğilimine dengeleme denir. Özümleme ve düzenleme süreçlerinin birbirleriyle etkileşmesi sonucu dengeleme süreci ortaya çıkar. Karşılaşılan yeni durum, birey tarafından özümlemez ise dengesizlik ortaya çıkar. Bu dengesizlik, özümleme ve düzenleme yoluyla giderilir ve yeni bir denge durumu oluşturulur. Oluşan bu denge dengesizlik durumları sonucu ise öğrenme meydana gelir (Erden ve Akman, 1998: 63; Senemoğlu, 2003: 45; Küçükkaragöz, 2004: 83).

Zeka: Piaget, zekanın ne olduğunu tanımlamak yerine, bireyin çevreye uyum sağlayabilmesi şeklinde bir açıklama getirmiştir. Piaget’e göre, birey içinde bulunduğu çevreye ne kadar iyi ve ne kadar çabuk uyum sağlarsa o derecede zekidir (Senemoğlu, 2000: 63).

Olgunlaşma: Çoğunlukla fiziksel gelişimi ifade etmektedir. Olgunlaşmaya paralel olarak zihinsel gelişimde ilerleme olur. Yani zihinsel

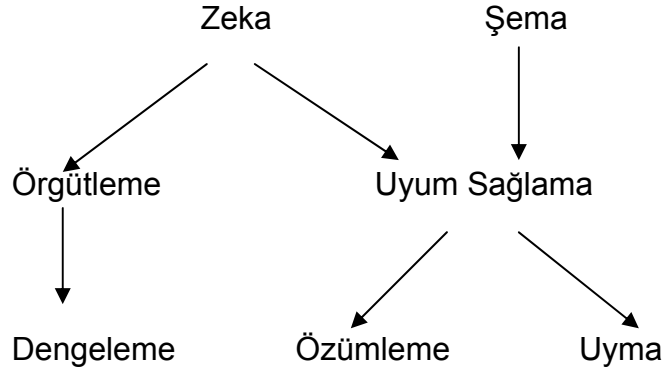

gelişimde ilerleme olabilmesi için organizmanın biyolojik olgunluğa erişmesi ve çevresiyle etkileşimleri sonucu yaşantı kazanması gerekmektedir (Köksal Akyol, 2002: 40).

Örgütlenme (Organizasyon): Dış dünyaya ait algılamaların sistematize edilmesi ve tutarlı bir bütün haline dönüştürülmesi eğilimidir. Piaget'e göre insanlar kendi düşünme süreçlerini organize etme eğilimi ile doğarlar. Örgütlenme düzenin sistemini koruyucu ve geliştiricidir (Özbay, 2004: 80; Köksal Akyol, 2002: 40).

Zihinsel gelişim ile ilgili kavramların birbirleri ile ilişkisi Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Zihinsel Gelişim İle İlgili Temel Kavramlar ve Birbirleri İle İlişkileri

Kaynak: Bacanlı, H. (2005). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Piaget zihinsel gelişimin, bebek doğduktan itibaren deneyimler kazanarak ve olgunlaşma sürecine bağlı olarak gerçekleştiğini kabul eder. Çocuklar yaşantılar ve çevreyle etkileşimleri sonucunda gelişirler. Bazı zihinsel gelişmeler sosyal geçişle bazıları ise olgunlaşma ile olur. Sosyal geçiş, toplum kültürünün paylaşımıyla olur. Bu paylaşım arkadaşlar, ebeveyn ile çocuk arasındaki etkileşim sonucu meydana gelir. Olgunlaşma ise fiziksel büyüme, sosyal ve psikolojik yaşantı ile ilgilidir (Küçükkaragöz, 2004: 82- 83).

2.3.1.2. Zihinsel Gelişim Dönemleri

Zihinsel gelişim süreçleri Piaget'e göre belli dönemlere içerir. Bu dönemler sabitleşmiş bir ardışıklıkta meydana gelir ve bu ardışıklık bütün çocuklar için önemlidir. Zihinsel gelişim dönemleri sabit bir sırada meydana gelse de farklı çocuklar bir dönemden diğerine farklı yaşlarda geçerler (Charles, 2003: 1). Aynı zamanda bu dönemler bir hiyerarşi oluştururlar. Yani sonraki dönem önceki dönemlerin kazanımlarını da içerir (Bacanlı, 2005: 62). Piaget, zihinsel gelişim dönemlerini dörde ayırır ve bu dönemler birbiri içine geçmiş aşamalardan oluşur.

Piaget zihinsel gelişimi dört dönemde incelemiştir. Bunlar;

1. Duyu- motor (sensory-motor) dönem (0- 1. 5 yaş/ 0- 2 yaş)
2. İşlem öncesi (preparational) dönem (1. 5 yaş- 6 yaş/ 2- 7 yaş)
3. Somut işlemler (concrete operational) dönemi (6- 12 yaş/ 7- 11 yaş)
4. Soyut işlemler (formal operational) dönem (12- 18 yaş/ 11- 18 yaş)

Duyu- motor dönem: Duyu- motor dönem, zihinsel gelişimde son derece önemli olan ve doğum ile 2 yaş arasını kaplayan dönemdir. Bebekler doğduğu zaman dünyanın herhangi bir mental temsiline sahip değillerdir. Bu nedenle bebekler duyuları ve hareketleriyle zihninde dünyanın resmini oluşturmaya çalışır. Bu dönemin en önemli görevi duyu organlarının bilincine kavuşmak ve bedenini farkına varıp onu istediği gibi kullanabilmeyi öğrenmektir. Bebek doğduğunda kendisini dış dünyadan ayıramaz. Bu açıdan bu dönemin doğadan ayrılma dönemi olduğu kabul edilir. Piaget'e göre bebeğin bu dönemde kazandığı davranışlar, doğuştan getirilen reflekslerin şemalar halinde geliştirilmesidir. Bu refleksler çocuğun ilk bilişsel şemalarıdır. Zihinsel açıdan bu dönemin önemli özelliklerinden biri de ertelenmiş taklittir. Ertelenmiş taklit, bebeğin görmüş olduğu bir olayı olay kalktıktan sonra tekrarlaması, taklit etmesidir. Örneğin; eve gelen misafirin çocuğunun davranışı birkaç gün sonra çocuk tarafından taklit edilmesi, ertelenmiş bir taklit olayıdır. Bu durum bebeğin bir olayı aklında tuttuğunu göstermektedir. Akılda tutma durumu zihinsel gelişim açısından önemli bir aşamadır. 'Hedefe yönelik davranış' bu dönemin önemli

kazanımlarından biridir. Bebek bu dönemin sonunda bir şeyi ister ve ona doğru bir harekette bulunur. Yani istemsiz hareketler zamanla belli bir amaca yönelir. Çocuklar bu dönemde deneme yanılma yoluyla problem çözmeden, zihinsel olarak problem çözmeye doğru ilerler (Köksal Akyol, 2002: 44; Newman, 2003: 70; Özbay, 2004: 84; Bacanlı, 2005: 62- 64).

İşlem Öncesi Dönem: İşlem öncesi dönem 2- 7 yaş arasını kapsar ve bu evrede çocuk dile ve *sembolik düşünce* yeteneğine sahiptir. Bir kelime, bir oyun, bir oyuncak zihinsel bir sembol olabilir. Ancak bu semboller işlem yapabilecek düzeyde değildir. Bu dönemde *egosantirik (benmerkezci) düşünce* hakimdir ve tek yönlüdür. Öznel olanla nesnel olanı ayıramazlar. Zihinsel olarak başkalarının bakış açılarını kavrayamazlar ve aynı zamanda bir problemin birden fazla çözüm yolu olduğunu düşünemezler. Benmerkezciliğin bir diğer uzantısı da paralel oyundur. Yani çocukların bu dönemdeki oyunları birlikte oyun değil, daha çok bir arada oynamadır. Aynı durum konuşmalarda da karşılıklıdır. Çocuklar özellikle bu dönemin ilk yıllarında Piaget'in *toplulu monolog* adını verdiği konuşma yaparlar. Toplu monologda farklı konularda konuşulur, ama söylediklerinin ilgisiz olduğuna dikkat etmez görünürler. Önceki dönemde nesnelere sürekliliğini kazanan çocuk bu dönemde kişilerinde sürekli olduğu anlayışına kavuşur. Henüz *korunum ilkesi* kazanılmamıştır. Bu dönemde çocuklar, nesnelere görünüşünün etkisi altındadır. Piaget 'değişmezlik deneyleri'nde, çocukta madde, ağırlık ve hacim kavramlarını araştırmıştır. Bu deneylerin sonucunda 2-7 yaş arası çocukların çoğunlukla şekil değişmesine bağlı olarak maddenin ve ağırlığın değiştiğini kabul ederlerken, görsel algının etkisinde kaldığı sonucuna varılmıştır. Bu dönemin önemli sorunlarından biri de *tersine çevrilemezlik* tir. İşlem öncesi dönemde çocuk, aynı anda birden fazla etken üzerinde düşünemez. *Özelden özele akıl yürütme* işlem öncesi dönemdeki çocuklarda görülen başka bir özelliktir. Bu dönem çocukları tüm dengeli ve tümevarımı kullanamazlar ve maddeleri tek ve belirgin özellikleriyle sınıflandırabilirler. Cansız canlı gibi görme (*animizm*), cansız nesnelere yaşamsal öğeler yükleme eğilimi vardır. Bu evrede çocukların büyük bölümü, ayrıntıları dikkate almadan genel olarak algılar. Bunun sonucunda da ilişkisiz obje ve kavramları bütünleştirirler. Buna 'bütünleştirme' denir. Bu

dönemdeki çocuklara dil ve kavram gelişimi açısından eğitim olanakları ve zengin oyun ortamları sağlanmalıdır (Aral ve diğ., 2001: 126; Köksal Akyol, 2002: 48; Yavuzer, 2003: 86- 87; Newman, 2003: 70; Bacanlı, 2005: 65).

Somut İşlemler Dönemi: İşlem öncesinde kavramları edinen çocuk, 7-12 yaşları arasını kapsayan somut işlemler döneminde işlem yapabilir hale gelir. Piaget'e göre bu dönemde çocuk yeni ve etkin zihinsel beceriler edinir. Mantıksal düşünmenin başladığı bu dönemde problemlerin çözümü somut işlemlere dayandırılır. Hala soyut işlemler yapılamaz durumdadır. Bu dönemdeki çocuklar 'adalet', 'özgürlük' gibi kavramları konuşsa da içeriklerini kavrayamaz. Somut işlemler döneminde çocuk benmerkezcilikten kurtulur ve empati kurmayı öğrenmeye başlar. Bu dönemin önemli özelliği korunumun kazanılmasıdır. Bu evrede çocuk, madde, uzunluk, sayı, alan, ağırlık, hacim ve nitelik değişmezliği korunumunu kazanmış olur. Korunumun kazanılmasında odaktan uzaklaşma ve tersine çevrilebilirlik gibi artan düşünme yetenekleri etkili olmaktadır. Bu dönemde çocuklar sınıflama, sıralama ve karşılaştırma konularında başarılı olurlar. Somut işlemler dönemindeki bir çocuk nesnelere birden fazla özelliğine göre sınıflandırabilir. Zihinsel olarak problemleri düşünme yeteneğini geliştirirler ama bu düşünme sistemi soyut boyutta değildir. Belirli nesnelere arasındaki değişmeyen ilişkileri, nesnelere görmeden mantık yürütme yoluyla kavrayabilirler. Somut işlemler dönemi, işlem öncesi dönemle soyut işlemler dönemi arasında geçiş evresidir. Bu nedenle bu evrede çocuklara verilecek eğitim onların yeni kullanmaya başladıkları becerileri uygulamaya dönük olmalıdır (Erden ve Akman, 1998: 67-68; Köksal Akyol, 2002: 50-52; Charles, 2003; 3; Bacanlı, 2005: 67- 68).

Soyut İşlemler Dönemi: On iki yaşından sonra başlayan ve yetişkin düzeyinde mantıksal çıkarımların bulunduğu dönemdir. Bu dönemde soyut düşünme ve soyut kavramları kullanma yeteneği gelişir. İleri düzeyde matematiksel düşünme yeteneği bu evreye özgüdür. Bu dönem ergenlik dönemiyle birlikte ergen benmerkezciliğinin ortaya çıktığı dönemdir. Yalnız işlem öncesi dönemde görülen benmerkezcilikten farklıdır. Ergen, başkalarının bakış açısını anlayabilmeye başladığı için onların ne diyeceğini merak eder.

Görelî kavramlar bu dönemde edinilir. Yine bu dönemde birey hipotezler kurar, denemeler yapar, mantıklı açıklamalarda bulunur ve genellemeler yapar. Küçük çocuklarda gözlenen tümevarım türünden akıl yürütme yerine tümdengelim düşünme tarzı, hayali ve irrasyonel düşünceler görülür. Her konuda kuramlar formüle ederler, gerçek olanlardan başka olasılıklarla ilgilenirler. Kısacası bu döneme ulaşan çocuklar düşünce ile oynayabilme becerisini edinmişlerdir. Bu dönemdeki bireylere verilecek eğitim kazandıkları yeni düşünce özelliklerini kullanma fırsatı verecek şekilde düzenlenmelidir(Erden ve Akman, 1998: 68; Cirhinlioğlu, 2001: 108; Özbay, 2002: 87; Charles, 2003; 3; Bacanlı, 2005: 69).

Senemoğlu (2003: 51) ve Bacanlı (2005: 61)'ya göre, Piaget'in ortaya koyduğu kuram birkaç yönüyle eleştirilmektedir. Örneğin; korunumun çocuklara uygun etkinliklerle öğretilmediği gözlemlenmiştir ve işlem öncesi çocuğun bazı durumlarda başkalarının bakış açısıyla düşünebileceği görüşü ortaya çıkmıştır. Kuramın eleştirilen bir diğer yönü ise zihin gelişiminin büyük ölçüde bireyin isteği ve etkisi dışında gelişen bir süreç olarak kabul edilmesidir.

Piaget'in zihinsel gelişim dönemlerinin daha iyi anlaşılması için gelişim dönemleri ve temel özellikleri özet halinde Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Piaget'in Bilişsel Gelişim Dönemleri ve Temel Özellikleri

Evreler	Ortalama Yaşlar	Temel Özellikler
Duyusal- Hareket Dönemi	(0- 2 yaş)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kendisini nesnelere ayırt eder. ➤ Amaçlı davranışlar yapmaya başlar. ➤ Nesne kalıcılığı kavramını edinir. ➤ Döngüsel tepkiler ortaya koyar. ➤ Taklit ve oyunlar yapar.
İşlem Öncesi Dönem	(2- 7 yaş)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dili kullanmayı, nesnelere imgeler ve sözcüklerle belirtmeyi öğrenir.
Sembolik işlem dönemi	(2- 4 yaş)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nesnelere tek bir özelliğe göre sınıflar.
Sezgisel işlem dönemi	(4- 7 yaş)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Düşünceler ve konuşmalar ben-merkezlidir. ➤ Konuşmalarda animizm ve monolog tarzı görülür. ➤ Sıralama ve sayı uygunluğunu kavrayamaz.
Somut İşlemler Dönemi	(7-11 yaş)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nesne ve olaylara ilişkin mantıklı olarak düşünebilir. ➤ Sayı (6 yaş), kütle (7 yaş) ve ağırlık (9 yaş) korunumu kavramlarını edinir. ➤ Nesnelere farklı özelliklerine göre sınıflar ve onları bir özelliğe göre sıraya koyabilir. ➤ Geriye dönebilirlik ve merkezizlik gelişir.
Soyut İşlemler Dönemi	(11 yaş ve üstü)	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Soyut düşünme gelişir. ➤ Değişkenleri birleştirip ayırabilir. ➤ Varsayımsal, geleceğe yönelik ve ideolojik sorunlarla ilgilenir. ➤ Ergenlik ben-merkezliği görülür.

Kaynak: Küçükkaragöz, H. (2004). **Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi.** (Edt: Yeşilyaprak, B. Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Zihinsel gelişim Piaget'in dışında Jerome Bruner ve Lev Vygotsky tarafından da açıklanmaya çalışılmıştır. Bruner zihinsel gelişimi Piaget'e benzer bir şekilde incelemiştir. Her ikisi de dünyaya ilişkin bilginin kodlanması, işlenmesi, depolanması ve sıralanması üzerinde durmuşlardır. Bruner'e göre, zihinsel etkinliklerin tümü, nesnelere ve olayların seçilmiş ipuçlarına göre sınıflandırılmasıdır. Böylece bilgi, sınıflandırılarak örgütlenir ve yeniler öncekilerinin sayesinde yorumlanır (Ün, 2003: 71). Bruner zihinsel gelişimi üç aşamaya ayırmıştır. Bu aşamalar: 1- Eylemsel dönem, 2- İmgesel dönem, 3- Sembolik dönemdir.

Eylemsel Dönem: Çocuk bu dönemde çevreyi eylemlerle anlar. Çevresindeki nesnelere onlara dokunarak, vurarak, ısırarak, hareket ettirerek anlamaya çalışır. Çocuğun yaparak öğrenmesi söz konusudur.

İmgesel Dönem: Bu dönemde bilgi, imgelerle taşınmaktadır. Görsel bellek gelişmiştir ancak çocuklar algılarının tesiri altındadır. Bu dönem Piaget'in işlem öncesi dönemine karşılık gelmektedir.

Sembolik Dönem: Bu dönemde çocuk artık algının anlamını taşıyan sembollerini kullanmaya başlar. Çocuk dil, mantık, matematik, müzik vb. alanların sembollerini kullanarak iletişim kurabilir (Senemoğlu, 2003: 60- 62).

Lev Vygotsky de Piaget'in görüşlerine alternatif bir yaklaşımla, çocuğun sosyal çevresinin zihinsel gelişiminde önemli rol oynadığını ileri sürmüştür. Vygotsky'ye göre çocukların kazandıkları kavramların, fikirlerin, olguların, becerilerin ve tutumların kaynağı sosyal çevredir. Kısacası Vygotsky, çocuk yalnız değil, başkaları ile birlikte öğrenir görüşünü savunmaktadır. Buna göre Vygotsky, zihinsel gelişimin kaynağını insanlar ve kültür arasındaki ilişkiye bağlamaktadır. Bu nedenle yetişkinin rolü zihinsel gelişimde ön plana çıkmıştır. Vygotsky yetişkinin, çocuğun bilgiyi içselleştirmesine ve bilgiyi kazanmasına yardım etmesi gerekliliğini savunmuş ve yetişkin rehberliğinin çocuğun zihinsel gelişimini hızlandığını belirtmiştir. Yalnız, bir yetişkinin yardımı olmadan öğrenilemeyen davranışlara da yer vermiş ve bu davranışlara Vygotsky

“proximal zone” adını vermiştir. Ayrıca Vygotsky, kavram gelişimi ile ilgili düşünceleri de Piaget’ten farklıdır. Vygotsky kavramları kendiliğinden edinilenler ve öğretilen kavramlar olarak ikiye ayırmıştır. Kendiliğinden öğrenilen kavramlar gündelik hayatta karşılaşılan kavramlardır ve tümdengelim yoluyla kazanılır. Öğretilen kavramlar ise okulda karşılaşılan kavramlardır ve tümevarım yoluyla edinilir. Vygotsky kuramında bir de ‘içsel konuşma’ kavramını vurgulamıştır. O’na göre içsel konuşma ben merkezli konuşma, çocuğun kendisine doğru dönünce belirginleşir; zihinsel süreçlere ve bilinçli anlamaya yardım eder(Güven, 2000: 69; Senemoğlu, 2003: 62- 66; Ün, 2003: 70- 71; Bacanlı, 2005: 70- 71).

Zihinsel gelişimin önemli ölçüde dil gelişimi ile birbirini etkileyerek geliştiği kabul edilir. Hem zihinsel gelişim hem de dil gelişimi fiziksel olgunlaşma, yaşantı ve sosyal etkileşim içinde biçimlenir. Çocuk nesnelere tanıyıp simgelerini (isimlerini) öğrenerek zihinsel yapılar oluşturur (Küçükkaragöz, 2004: 96).

2.3.1.3. Zihin Gelişimini Etkileyen Faktörler

Zihin gelişimi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Piaget’e göre zihin gelişimi dört faktörden etkilenir. Bunlar (Bacanlı, 2005: 60-61);

1. *Olgunlaşma* zihin gelişimini etkiler.
2. Zihin gelişimi kişinin geçirdiği *yaşantılarıyla* artabilir. Yaşantı zenginliği bireyin zihin gelişimini hızlandırır.
3. İçinde bulunulan *toplumun kültürü* bireyin zihin gelişimini etkiler. Aynı zamanda içinde bulunulan toplumun kültürü bireylere sunulan zengin yaşantılar ile de zihin gelişimini artırır.
4. Zihnin *dengelenme* eğilimi de zihin gelişimini etkiler. Bireyin zihin gelişimi kolay dengelenebildiğinde daha hızlanır.

2.3.2. Dil Gelişimi

İnsan sosyal bir varlıktır. Başka insanlarla etkileşimde bulunarak sosyalleşir ve bu süreç özellikle dile (konuşmaya) bağlıdır. Bu noktada insanlar dili; iletişimi sağlama aracı olarak, düşüncelerini, duygularını, tutumlarını, inanç ve değer yargılarını anlatmada ve öğretmede, algılanan, yaşanan olaylarla ilgili bilgileri ve kültür birikimlerini aktarmada kullanırlar (Aral ve diğ., 2001: 129; Küçükkaragöz, 2004: 97).

Dil, insanların birbirlerine bilgi, düşünce ve eğilimlerini aktarabilmelerinin yanı sıra, fikirlerini düzenleyebilmelerine ve duygularını ifade edebilmelerine olanak hazırlar. Piaget'e göre dil, dünyayı temsil eden semboller sistemidir. Aynı zamanda dil, düşünme, bellek, muhakeme, problem çözme ve planlama gibi zihinsel süreçleri içermekte ve sesler, semboller ve sözcükler gibi temel birimlerden oluşmaktadır. Sözcükler objelere, kişilere, eylemlere, olaylara ve soyut fikirlere dayandırılarak kullanılır. Ayrıca dil, çocuğu egosundan uzaklaştırıp, onun sosyal bir kişi olmasını sağlayan, kendisini kontrol ve takip ettirebilen, düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını yavaş yavaş öğretebilen ve kendini güvenli hissetmesine yardım eden bir olgudur (Aral ve diğ., 2001: 97,129; Yavuzer, 2003: 43).

Başaran'ın tanımına göre ise dil, "düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş simgesel bir dizgedir (Akt: Küçükkaragöz, 2004: 97).

Dil gelişimi hem sözlü hem de yazılı iletişim ile ilgili olup; kelimelerin, sayıların, sembollerin kazanılması, saklanması ve dilin kurallarına uygun olarak kullanılması anlamına gelmektedir. Dil gelişiminde sesin duyulması ve dili kullanma deneyimlerinin olması gerekir. Çocuğun dil gelişiminin temelinde iletişim kurma, diğerlerin dikkatini çekme, isteklerini, duygu ve düşüncelerini iletme gereksinimi bulunur (Aral ve diğ., 2001: 129; Senemoğlu, 2003: 51).

Çocuğun bu iletme ihtiyacını gidermesi ya da gerçek sözlü iletişim için dört boyutun kazanılması gerekir. Bu boyutlar (Aral ve diğ., 2001: 131-132; Yavuzer, 2003: 90);

1. Başkalarının söylediğini anlamak
2. Kelimeleri doğru telaffuz etmek
3. Söz dağarcığı geliştirmek
4. Sözcükleri cümle içine yerleştirebilmek, anlaşılabilir cümle yapısını kavramak

2.3.2.1. Dil Gelişim Kuramları

Çocuğun ana dilini nasıl öğrendiğine ilişkin geliştirilmiş ilk kuram davranışsal kuramdır. Davranışçı kurama göre çocuklar konuşulan dili herhangi bir şeyi öğrendikleri gibi öğrenirler. Davranışçılar dil yapılarını oluşturan zihinsel yapılara ve içsel mekanizmaya, gözlenebilir ve ölçülebilir olmadıkları için önem vermemişlerdir. Bu kurama göre çocuk, agulama sırasında bazı sesleri tesadüfen çıkarmaktadır. Anne, baba ya da diğer yetişkinler, bu sesleri düzelterek anlam vermekte, gülümsemekte, sevinç gösterilerinde bulunmakta yani ödüllendirmektedirler. Böylece söylediği şeyden çevresindekilerin hoşnut olduğunu gören çocuk, aynı sesleri sık kullanmaya başlar ve tekrar ederek öğrenir. Pekiştirilmenin yanı sıra, bebeklerin sesleri taklit etmeleri de dilin kazanılmasında önemli olmaktadır. Dili, öğrenilen bir davranış gibi gören en önemli kuramcı Skinner'dır. Skinner dili kullanımlar seti veya işlevsel birimler olarak tanımlar ve O'na göre bütün davranışlar öğrenilir ya da koşullanır. Bu kuram ilgi çekmiş olmasına rağmen bazı araştırmalar, çocuğun ilk sözlerinin taklit değil, orijinal olarak, yarattığı sözler olduğunu göstermiştir. Yetişkinler çocuğun ne ifade ettiğini anlasa da bunlar çoğunlukla çocukların kendilerine göre söyledikleri sözlerdir. Bunun yanı sıra dil gelişimini yalnız taklit ya da pekiştirmeyle açıklamak mümkün olmamaktadır. Aynı evde yetişen çocukların farklı zamanlarda konuşmaya başlaması, bunun yanında farklı kültürlerde yetişen çocukların söyledikleri ilk sözcüklerin benzer sesler içermesi, hiç işitemeyen çocukların özel eğitimle konuşmayı öğrenebilmesi gibi nedenler, dil

gelişimine yönelik farklı bakış açılarının ortaya çıkmasına yol açmıştır (Erden ve Akman, 1998: 77; Senemoğlu, 2000:133; Maviş, 2005: 32).

Çocuğun dil edinim sürecinde genetik temelin veya çevrenin etkililiğini ya da hangisinin baskın olduğu konusundaki tartışmalar 1960 ve 70'lerde önem kazanmıştır. Dilin öğrenildiğini savunan davranışçı görüşün aksine bazı dil bilimciler, dil gelişimini biyolojik temellere dayandırmıştır. Bu görüşü savunanlar "doğuştancılar(nativist)" olarak bilinmektedirler. Doğuştancılar çevresel koşulların dil gelişimi üzerindeki etkilerini de göz ardı etmektedirler. Bu çerçevede biyolojik ve psikolojik temelleri bir arada bulunduran bir kuram ortaya çıkarılmış ve "psikolinguistik" kuramlar adı verilmiştir. Psiko-linguistik kuramlara ilişkin olarak konuşmayı öğrenmede, sözcüklerin anlamlarını "kavrama" ve "anlamli sesler çıkarma ya da konuşma" olmak üzere iki farklı süreçten söz edilebilir. Bu süreçler birbirleri ile iç içedir ve zihinsel gelişime paralel olarak gelişme gösterirler. Temeli biyolojik olan bu kuramlar içinde en önemlisi 1950 ve 1960'larda tanıtılan Chomsky'nin kuramıdır. Chomsky " İnsanın doğası ve yeterlilikleri ile ilgilenen herkes, bütün insanların dili edinebileceği gerçeğini bilir" diyerek görüşünün en temel varsayımlarını özetlemiştir. Chomsky'ye göre insanlar arasındaki tek fark dili edinme derecesindeki farklılıktır ve her insan dili bir seviyeye kadar öğrenebilir. Bu kurama göre insanlar doğuştan dili öğrenebilmek için özel bir mekanizmaya sahiptirler. Bu mekanizma, çocuğun çevresinde konuşulan dili içselleştirmesini, kurallarını anlayarak öğrenmesini ve daha sonra uygun dilbilgisi kuralları ile konuşmasını sağlar. Bu mekanizma sayesinde biyolojik olarak belli bir olgunluk düzeyine geldiklerinde tıpkı yürümeyi öğrenir gibi konuşmayı da öğrenmektedirler (Erden ve Akman, 1998: 77- 78; Newman, 2003: 104; Maviş, 2005: 35). Yani bu kuram, insanoğlunun dili işleme, dili anlama, dili yaratma gibi özel bir kapasiteyle doğduğunu, dili öğrenmedeki bu akıl almaz başarının nedeninin doğuştan getirilen bu yetiler olduğunu açıklamaktadır. Ayrıca Chomsky alanyazına dil gelişimi ile ilgili iki terim kazandırmıştır; derin yapı ve yüzey yapı. Cümlelerin yüzey yapısı konuşulan cümlelerin kendisidir. Derin yapı ise cümlelerin anlamıdır; o cümleyi ortaya çıkaran temel düşüncedir (Senemoğlu, 2000: 134; Maviş, 2005: 37).

Nörolog Lenneberg (1964) beynin olgunlaşması ve gelişmesini incelemiştir. Linneberg dili sadece insanlara özgü bir yetenek olarak gören dilbilimcilere kuramsal açıdan ilişkili bir yaklaşım önerir; dilbilimcilerin görüşlerinin yanı sıra beynin yapı ve sistemlerinin dili desteklediğini var sayar. Aralarındaki fark dilbilimcilerin dili edinim mekanizması ve kurallarına odaklanırken, nörodilbilimcilerin doğrudan beyin mekanizması üzerine odaklanmasıdır. Lenneberg, dil gelişimine ait bazı biyolojik kazanımların çocukta “kritik dönem” olarak adlandırılan erken gelişim evresinde oluştuğunu savunur. Ayrıca bu dönem dışında kalan çocuk ve yetişkinlerde dil gelişiminin asla normal derecede ilerleyemeyeceğini öne sürmüştür (Maviş, 2005: 40- 41).

Davranışçı ve dilbilimsel yaklaşımların en güçlü taraflarını kabul edip uzlaşmacı bir tavır sergileyerek etkileşimci bir yaklaşım ortaya konulmuştur. Etkileşimciler, gelişim sürecini, sosyal, dilbilimsel, biyolojik ve zihinsel gibi pek çok faktörün etkilediğini savunurlar (Maviş, 2005: 41). Etkileşimci yaklaşım dahilinde 3 temel kuram ele alınmaktadır. Bunlar; Piaget ile anılan Gelişimsel Bilişsel Kuram, Bilgiyi İşleme Kuramı ve Rekabetçi Model’dir.

Piaget’in dili zihinsel olgunlaşmanın sonucunda ortaya çıkan pek çok beceriden biri olarak yorumlar ve bilişin dil gelişimi için yeterli tek faktör olarak görür. Bu düşünceye göre, zihinsel gelişimin ilerlemesi dil gelişiminin hızını da belirlemektedir. Bu görüşten yola çıkarak etkileşimciler zihinsel olgunlaşma ve dönemlerini detayı ile açıklamayı görev edinmişlerdir. Bilgiyi işleme kuramı da dilbilimciler gibi dilin kurallı sistemini incelemektense davranışçılar gibi dilin nasıl öğrenildiğini araştırmıştır. Bu kurama göre, insanoğlu çevreden bilgiyi alan, bu bilgiyi sembolik kodlara dönüştüren, bilgiyi bellekte saklayarak saklanan bilginin geri gelmesini sağlayan bir bilgi işleme sistemine sahiptir. Bilgiyi işleme kuramı dilin edinimi ve kullanımında içsel bilgi işleme mekanizmasının rolüne önem verir. Rekabetçi model ise dil ediniminde hem doğuştancılık hem çevrecilik anlayışını önermektedir; çocuk doğuştan her türlü davranışı edinilecek kapasitede iken dili, diğer davranışlar gibi edinebilecektir (Maviş, 2005: 41-44).

Sosyal öğrenme kuramcıları ise dil gelişiminin, sosyalleşme süreci içinde gerçekleştiğini, çocuğun gözlem ve taklit yolu ile konuşmayı da öğrendiğini kabul ederler. Diğer bir ifade ile çocuğa çevresindekiler model olur ve çocuk o modelleri gözler ve taklit eder. Konuşmadaki şive farklılıkları bu şekilde açıklanabilir. Bu alanda Vygotsky' nin görüşleri dikkate değerdir (Küçükkaragöz, 2004: 99). Vygotsky, dil ve düşüncenin birlikte geliştiğini kabul etmiş, zihinsel gelişime sosyo-kültürel açıdan yeni bir bakış açısı getirmiştir. O'na göre kültürel araç olan dil, yüksek zihinsel işlemlerin düzenlenmesinde ve düşüncenin gelişiminde temeldir (Maviş, 2005: 43; Oktay ve diğ., 2003: 19).

Dil gelişimi konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında dil gelişimi; ses, sıra ve anlam sistemi olmak üzere üç sistemden meydana gelir. Bunlar (Baykoç Dönmez, 2000: 83; Aral ve diğ., 2001: 130);

Ses sistemi: konuşma dilinde anlamı ayırt etmeye yarayan en küçük ses birimleri ses sistemlerini oluşturur.

Sıra sistemi: Cümlenin yapısını oluşturan ses gruplarının cümle içinde sıralanmasıdır. Sözcüklerin cümle içindeki sıralanmaları, dillerin cümle yapılarının belirlenmesi, özne tümleç ve yüklem bir dildeki sıralanışı ve adların sıfatlarla bir araya geliş biçimleri konularıyla ilgilidir. Çocuk sıra sistemi ile ilgili kuralları, iki sözcük döneminde kullanmaya başlar.

Anlam sistemi: seslerin sembol aracılığı ile nesne ve olaylarla ilişkisini belirler. Dili anlam yönünden ele alır, dilin düşünce yanıyla, sesle düşünce arasındaki ilişkilerle ilgilenir.

2.3.2.2. Dil Gelişim Dönemleri

Dil gelişiminde de tıpkı öteki gelişim alanlarında da olduğu gibi, düzenli bir sıra izlenir ve aynı yaşlardaki çocuklar benzer özellikler göstermektedirler. Aynı yaşlardaki çocukların kullandıkları sözcüklerin sayısı, kurdukları, cümle yapıları, hatta ses tonları ve vurgulamaları bile birbirlerine benzemektedir. Hatta

çocuklar üzerinde yapılan dil gelişimi araştırmalarında konuşmanın ilk öğrenildiği dönemlerde, hemen tüm dünya çocukları için temelde aynı gramer kurallarını kullandıklarını ortaya çıkmıştır. Dilde evrenselliğin kaybolması yani dil gelişimi ile ilgili sosyal sınıf farkları 18- 32 aylarda ortaya çıkar ve ilk aylardaki evrensellik bozulur. Dilin diğer bir özelliği de dil ve kritik yaş ilişkisidir. Tüm dünyada çocuklar kendi dillerini 2- 5 yaşları arasında öğrenirler (Poyraz ve Dere, 2001: 41; Poyraz, 2001; 219; Yavuzer, 2003: 44).

Yukarıda değinildiği gibi dil gelişimi düzenli aşamalar halinde ilerler ve belirli dönemleri vardır. Yaşlara göre dil edinim dönemlerini inceleyecek olursak (Erden ve Akman, 1998: 78-79; Baykoç Dönmez, 2000: 84-85; Poyraz, 2001; 221; Aral ve diğ., 2001: 132-136; Cirhinlioğlu, 2001: 26-53; Yavuzer,2003: 91-92; Küçükkaragöz, 2004: 101-103);

Yeni Doğan Dönemi (Ağlama) (0- 6 hafta): Bu dönemde bebekler refleksif, yani istem dışı anlamsız sesler çıkarır ve bu sesler onun ihtiyaç ve isteklerinin göstergesidir. Hayatın bu ilk günlerinde seslendirme, ağlama şeklindedir. Ağlama, bir iletişim aracıdır.

Gııldama Dönemi (6 hafta- 3 ay) : Gııldama ve ses oyunları yapar. Bebekler bu dönemde s, k, g, gibi yumuşak damak ve gırtlak sesleri çıkarırlar. Başkalarının konuşmalarını dinlemek için susabilirler. Bazı sesleri (u, o, a) uzatabilirler. Sözcüklerle sesleri ayırt etmeye başlar. İnsan sesinin geldiği yöne bakar.

Mırıldanma Dönemi (3- 6 ay): Mırıldanma dönemi dört-altı aylar arasında oluşur. Bebeğin ses mekanizması üzerindeki kontrolü artar. Dili yuvarlama ve ileri uzatma becerisi görülür. Başlangıçta refleksif olan sesler, bu dönemde tamamen amaçlı hale gelir. Bu sesler, konuşma seslerine benzerlik göstermeye başlar. Hoşnutsuzluğunu belirten sesler çıkarır ve kendi çıkardığı bu sesleri taklit eder. Ünsüzlerden b, m, p gibi dudak sesleri artar. Belli heceleri seslendirir. Ağızları dikkatle izler ve kendisi de ses çıkarmayı dener.

Mırıldanmanın Tekrarı Dönemi (6- 9 ay): Bu dönem altı- dokuz ayları arasında görülür. Bebeğin ağız hareketlerinde çeşitlilik gözlenir, çıkardığı sesler, hece tekrarına dönüşür ve daha çok çevredeki dilin niteliklerini kazanır. Sesli ve sessiz harflerin bileşimini içeren sesler çıkarır (ba ba, ma ma vb.). Sesli harflere daha çok çeşitli sessiz harfleri ekler (f, v, s, ş, z, n gibi). Cümleyi andıran sesler çıkarır. Çıkardığı sesleri uzun süre devam ettirebilir. Çevresindeki kişilerin konuşmalarını daha dikkatli dinler ve anne-babasının sözcüklerini taklit etmeye başlar. Çocuk kelimeleri söylemeye başlayınca mırıldanmanın tekrarı hareketini teşvik etmek gerekir. Mırıldanmanın tekrarı, çocuğa bütün ses mekanizmasını serbestçe hareket ettirmesini öğreten en iyi yöntemdir.

Ses Sözcük Dönemi (9- 12 ay): Ses sözcük dönemi dokuz-on iki aylar arasında gelişir. Tekrarlamalar ve ana dile ait sesler Jargon (anlaşılmaz) konuşmalar ortaya çıkar. Bu dönemde jargon çocuk için amaçlıdır ve akıcılık sağlar. Mırıldanma ve ilk sözcükler arasında ortaya çıkan bu sözcükler reddetme, sinirlenme gibi duyguları belirtir. Bunları ilk sözcüklerden ayırmak zor olmaktadır. Sık sık yapılan mırıldanmalarla uzun diziler oluşturur. Bu dönemdeki mırıldanmalar çocuk için sözcüklerin yerini tutar. Bu dönemde, bebek anadilinin ses kalıplarının farkına varır.

Tek Sözcük Dönemi (12- 18 ay): Bu dönemde, çocuk gerçek anlamda konuşmaya başlar. Konuşma açısından kritik bir dönemdir. Mırıldanmalar sözcük öğrenildikçe azalır. Mırıldanmaların sona ermesiyle gerçek sözcükler arasında bir sessizlik dönemi de olabilir. Bu dönemde çocuk sanki karmaşık düşünceleri ifade eden cümleler gibi tek kelimeleri kullanır. Başlangıçta bu tek kelimeler konuşma ve etkinliğin birleşmesini sağlar. Bu dönemde çocukların alıcı dilleri ifade edici dillerine göre daha iyi gelişmiştir. Bunun nedeni kavramsal gelişimin dil gelişiminden ileride olmasıdır. Çocukların ilk kullandıkları sözcükler nesne isimleri ya da fonksiyonları ile ilgilidir. Bebeklerin ilk sözcüklerini geliştirmeleri uzun sürer. Ancak on ya da daha fazla sözcük kazandıktan sonra sözcük dağarcıkları hızla gelişir. Bu dönemde çocuğun anladığı sözcük sayısı ürettiği sözcük sayısından fazladır. Komutların büyük bir kısmını anlar.

İki Sözcüklü İfadeler Dönemi (18- 24 ay): İkinci yılın sonuna doğru, çocuklar sözcüklerin birbirleriyle olan ilişkilerini kavrar. Çocuğun yeni sözcük kazanma dönemidir. Konuşmada ilkel dilbilgisi sistemi başlamıştır. Zorlamasız ve kolay çıkarılan tüm hece ve sözcükler tekrarlanır. Çocuk anlamlı 20 ile 100 arasında sözcük kullanır. Sözcüklerin sonuna “-yor” veya “-dı” eki getirebilir. İlk cümleler çoğunlukla isim ve fiillerin birleşmesinden oluşur. Edat, zarf ve sıfat gibi bileşikler henüz yoktur. Bu nedenle sadece anlam taşıyan kelimelerden oluşan bu cümlelere “telgraf konuşması” denir. Çocuğun bu yaş dönemi içinde dile getirdiği anlam ilişkileri, zihinsel düzeyde oluşturduğu kavramların bir yansımasıdır. Arka arkaya verilen üç basit komutu yerine getirir. Örneğin; “odana git, oyuncağını al, bana getir” gibi.

Üç ve Daha Fazla Sözcüklü İfadeler Dönemi (2-3 yaş): İki sözcük dönemini izleyen bu dönem, çocuğun üç-dört kelimeyi bir araya getirerek tek düşünceyi bütün olarak ifade ettiği dönemdir. Bu dönemde mantıklı, anlamlı ve yerinde cümleler yapılır. Basit soruları cevaplandırır. Çocukların çocuğu üç yaşına geldiğinde dilin temel yapılarını öğrenir. Kelime dağarcıklarındaki kelime sayısı 300’ü bulmuştur. Çocuğun dilbilgisi yeteneğinde ve sözcük haznesinde çok hızlı bir gelişim olur. Çocuk, yetişkin konuşma seslerini 2/3’ünü öğrenir. Çıkarılan ünlü harflerin %80’i doğrudur. Ünsüz harflerin birçoğunu da kendine özgü biçimde söyler. Bazı sözcüklere kendiliğinden sesler ekler. İşaret sıfatları, işaret zamirleri, zarflar (yer, zaman, durum) olumsuz yapılar, soru yapısı, çekim ekleri, basit düzeyde kullanabilir.

Grammer Kurallarına Uygun Konuşma Dönemi (3- 6 Yaş): 3- 4 yaşında çocuk kelime dağarcığını hızla geliştirir. Yeni sözcük öğrenirken bildiği sözcükleri daha esnek kullanmaya başlarlar. Cümlede isim, fiil, sıfat vb. yapıları öğrenir. Cümlelerde kullanılan sözcük sayısı artar. Kendini iyi bir şekilde ifade edebilir. Dört-beş yaşında ses üretiminde doğruluk oranı artar. Kelime hazineleri 1000 civarındadır. Bu sayı okul öncesi eğitimle 2500’e çıkarılabilir. Beş- altı yaşındaki çocuğun dili kullanımı ve sosyal etkileşimi bir yetişkininkine benzer ve anlaşılırdır. Bu dönemde beş sözcük içeren cümleler kurulabilir. Daha uzun cümlelerin de kullanıldığı görülür. Konuşmada hızlı bir gelişimin görüldüğü bu

dönemde dil kullanımında iki temel değişiklik görülür. Bunlardan ilki, aşırı genellemelerin azalması ve belirli nesne ya da olaylara yönelik kullanılan sözcüklerin sayısının artmaya başlamasıdır. İkinci temel değişiklik ise soyut kavramlara ve çocuğun yakın çevresinde yer almayan nesnelere ilişkin kullanılan sözcüklerin artışıdır.

2.3.2.3. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler

Dil gelişiminin ne olduğu ve dil gelişimi dönemlerinden sonra üzerinde durulması gereken bir diğer konu ise “dil gelişimini etkileyen faktörler” dir. Bu faktörleri maddeler halinde açıklayacak olursak (Baykoç Dönmez, 2000: 49; Aral ve diğ., 2001: 136-137; Yavuzer,2003: 93-94);

Sağlık: Şiddetli ve uzun süreli hastalıklar, çocuğun konuşmasını bir ya da iki yıl erteleyebilir. Hastalık nedeniyle başkalarıyla iletişiminin kısıtlanması da onun konuşmasını geciktirebilir. Ayrıca, böyle durumlarda çocuk konuşmaya az teşvik edilir.

Zeka: İki yaşına kadar çocuğun dil gelişimi ile zekasının ilişkisi olmamasına karşın, iki yaşından sonra dil gelişimi ile IQ arasında sıkı bir ilişki vardır. Yani dil zekaya bağlı olarak gelişir. Aynı zamanda zihinsel engel nesne devamlılığı kavramı gibi temel becerilerin gelişimini de engelleyebilmektedir.

Sosyo-Ekonomik Koşullar: Sosyo- ekonomik durumu iyi olan ailelerin çocukları erken ve düzgün konuşurlar. Çocuğun dil gelişiminde çevresel faktörler önemli rol oynar. Ailesiyle daha çok bir arada olan çocukların dil gelişimi daha hızlıdır ve sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan aileler bu noktaya daha çok önem verdiklerinden çocuklarının çabuk ve düzgün konuştuğları görülmektedir.

Cinsiyet: Konuşma konusunda erkek çocuklar her zaman kızlara göre daha yavaşlırlar. Erkek çocukların cümleleri daha kısa ve daha çok yanlışlı,

sözcük sayıları ise daha zayıftır. Çocukluk sırasındaki sıkı anne-kız ilişkileri kızların daha çabuk ve yanılsız konuşmasına sebep olur.

Aile İlişkileri: Aile ilişkilerinin iyi olduğu ortamda yetişen çocuklar dil gelişimi açısından artıları olan çocuklardır. Aile bireyleri (özellikle anne) ile çocuk arasındaki sağlıklı ilişkiler dil gelişimini oldukça etkilemektedir.

Konuşmaya Teşvik: Konuşmaya teşvik edilen, bol uyarıcı ile kar karşıya bırakılan çocukların dil gelişimleri olumlu yönde etkilenir.

Özet olarak dil gelişimi zihinsel gelişme ve olgunlaşmaya bağlı olarak ortaya çıkar. Kullanılan sözcükler, kurulan cümle biçimleri, konuşma içerikleri zihinsel gelişimin düzeyi ile birlikte, anne babanın çocukla iletişim biçimi, geçirilen yaşantıların nitelikleri, bireyin özdeşim kurduğu grubun özellikleri gibi çevresel faktörlerden de etkilenir. Ayrıca dil gelişimi ile motor gelişim arasında paralellik vardır. İlk kelimelerle yardımsız oturma aynı zamana rastlar (Erden ve Akman, 1998: 79; Poyraz ve Dere, 2001: 41).

3. TELEVİZYON VE ÇOCUK

Bu başlık altında televizyon ve çocuk ilişkisi üzerinde durulmuş, televizyon programlarının okul öncesi dönem çocuğuna etkileri incelenmiştir.

3.1. Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Televizyon en etkin kitle iletişim aracı olarak varlık göstermeye başladığı andan itibaren etkileri sürekli ölçülmüştür. Çocukluktan yetişkinliğe kadar her dönemdeki psikolojik ve sosyolojik etkilerinin hayata yansımaları incelenmiştir. Bunun yanı sıra toplumsal hayat içindeki ağırlığı sürekli sorgulanmıştır (Akpınar, 2004: 25). Yapılan araştırmalar televizyonun diğer boş-zaman etkinliklerine karşı ciddi bir rakip olduğunu, dostlara, uyumaya, ev işlerine, diğer iletişim araçlarını (sinema, radyo, kitap, dergi ve gazete) kullanmaya ayrılan zamanı azalttığını ortaya koymaktadır. Bu durum televizyonun günlük yaşamda ne derece etkili olabileceğinin bir göstergesidir (Mutlu, 1999: 105).

Günümüzde televizyon, ekonomik düzeyi ne olursa olsun birçok evde varlığını etkili bir şekilde sürdürmektedir. Çocuk gözlerini açtığı anda anne ve babasının yanı sıra evlerde baş köşeye oturtulan, önceleri konuk odalarına sonraları mutfak dahil diğer odalara da yerleştirilerek aileden biri konumuna getirilen televizyon ile de iletişime giriyor (Akbulut ve Kartopu, 2004: 22 ve Demiriz ve İlkay, 1999;1236) .

Bu kadar hayatımızda öneme sahip olan televizyonun en büyük özelliği öğretici ve eğlendirici olmasıdır. Göze ve kulağa, hitap etmesi etkili bir eğitim aracı olmasını sağlamaktadır. Canlı, renkli, görüntüler ve sesler izleyenlerin doğrudan veya dolaylı olarak çeşitli bilgiler ve mesajlar aktarmaktadır. Bu durumdan özellikle çocuklar etkilenmekte televizyondan öğrendiklerini doğru veya yanlış ayırt etmeden kabul etmekte ve uygulayabilmektedir. Televizyonun olumlu ve olumsuz etkileri, çocuğun yaşına, televizyon izleme süresine, izlediği program içeriğine ve ebeveynlerin denetimine bağlı olarak değişmektedir (Demiriz ve İlkay, 1999;1236) . Birçok araştırmada, toplumda zihinsel anlamda en korumasız olarak kabul edilen çocukların, yetişkinlerden daha fazla ve doğrudan etkilendikleri kabul edilmiştir (Tirmisi, 1991: 41).

Çocuk, sadece çizgi filmler, diziler ve sinema filmleri için televizyonu kullanmamaktadır. Artık çocuğa dış dünyanın acımasız gerçeklerini öğreten ilk kaynak televizyondur. Böylece çocuklar oyunlarda gerçek kahramanlardan çok, televizyondaki yer alan kahramanlara yer vermekte ve oyunlarda kahramanları taklit etmektedir (Rigel, 1995:215). Çocuk ile yetişkinin televizyon kullanma nedenleri ve biçimleri farklı olsa da ekranda her şey herkese açıktır. Çocuk, yetişkin gibi sabah erken saatlerde açma ve kapama, kanal değiştirme alışkanlığına sahiptir. Televizyonu görsel bir oyuncak gibi kullanmak günlük ilgileri arasında yer alır. Singer'in Greenberg'in (1985) araştırmasından aktardığına göre çocukların çoğu, izledikleri programların yaşına uygun olup olmadığını düşünmeden, ayırım gözetmeden, karşılıklarına çıkarı izlemeye başlarlar (Singer ve Singer, 1998: 233). Böylece çocuklar, erken olgunlaşma süreci içinde zamanla çocuk programlarından uzaklaşır. Bu yönü ile televizyon, çocukla televizyon arasındaki seviye farkını ortadan kaldırır (Şirin, 1998: 14).

Televizyon çocuk için bir eğlence, bir oyalanma aracıdır ve ebeveynler başları sıkıştığında çocuğu TV karşısına itmektir. Birçok ebeveyn için televizyon bir elektronik çocuk bakıcısı niteliğindedir. Çünkü kısa anlatı, hızlı aksiyon, hızlı planlar, flaşlar, renkler, cıngıllar gibi anlatı yöntemleri ile çocuk için cazip bir eğlence aracıdır. Çocuklar yürümeye başladıkları andan itibaren kendi başına TV açabilmektedir (Akbulut ve Kartopu, 2004: 22).

Çocukların televizyonla etkileşimleri çok küçük yaşlarda başlamaktadır. Çocuklarda iki yaşından itibaren televizyondaki hareketli görüntülere karşı ilgi uyanmaya ve güçlü bir tepki oluşmaya başlamaktadır. Hatta çocukların bebeklikten itibaren televizyonu izlemeye başlamalarına ilişkin bulgular vardır. İki-üç yaşları arasında televizyon izleyicisi davranışı edinen çocukların araca yönelik ilgileri, beş yaş civarında yetişkinlerinkine benzemeye başlamaktadır (Şimşek ve Baran, 2001:181). Ayrıca televizyonun kolaylıkla ulaşılabilen bir araç olması çocukların televizyon izleme alışkanlığı kazanmasını kolaylaştırmaktadır (Şirin, 1998: 14).

Ülkemizde yapılan bir araştırmaya göre çocukların yüzde 98.9'u, okul öncesi dönemde olan 3- 6 yaş grubundaki çocukların ise yüzde 100' ü televizyon izlemektedir. Bir diğer araştırma İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından "Televizyon ve çocuk" konusu çerçevesinde yapılmış, çocukların genellikle akşam saatlerinde olmak üzere günde 3- 5 saat televizyon izlediklerini ortaya konulmuştur. Yine bu araştırmaya göre çocukların yüzde 48' i günde 3-5 saatini televizyon izlemeye ayırırken, yüzde 38'i 1-2 saatini, yüzde 8'i 6-8 saatini, yüzde 2'si 9-11 saatini, yüzde 1.1'i de 12 saatten fazla zamanını televizyon karşısında geçirmektedir. Araştırma raporunda çocukların televizyon seyrettikleri saatlerin, aile bireylerinin bir arada bulunduğu saatler olduğu ve çocuk kuşağı saatleri ile paralellik gösterdiği de belirtilmiştir (Akbulut ve Kartopu, 2004: 23).

Televizyon seyretme süresi, çocuğun yaşı, ailenin eğitim düzeyi, televizyon kanalı sayısı, yayın saatleri ve çeşitliliği ile ailenin çocuk üzerindeki kontrolü gibi çeşitli etmenlere bağlı olarak değişebilmektedir. Annenin çalışıyor

olması, okul öncesi dönemde, ana dilinin devam etmesi, ailede büyük ya da küçük kardeşin bulunması da çocuğun televizyon seyretme süresi üzerinde etkili faktörlerdendir (Mangır ve İnal, 1994: 40). Televizyona yönelik ilgi, 6 yaşında en belirgin hale gelmekte ve bu dönemde çocuk, günün 4 saatini televizyon karşısında geçirmektedir (Şimşek ve Baran, 2001: 182).

Okul öncesi dönemdeki çocuklar, hayvanlarla ilgili basit hikayeleri, çizgi filmleri ve basit komedileri izlemekten hoşlanmaktadırlar. Çocuklarla hayvanların arkadaşlığını işleyen dizileri, güldürü filmleri, aile yaşamını sergileyen filmlerde çocukların ilgisini çekmektedir (Yörükoğlu, 2003: 98).

Yetişkinlerin olduğu kadar çocukların günlük hayatının vazgeçilmez bir parçası haline gelen televizyon mesajlarının çocuklara etkisi merak edilen araştırma konularındandır ve iki temel çıkış noktasından incelenmektedir. İletişim araştırmalarındaki farklı yaklaşımlar çerçevesinde de bir kısım araştırmacılar, Televizyonun çocukları pasif kıldığı ve yönlendirdiğini savunarak iletilerin sınırsız etkisinden söz ederken, bir kısmı da TV'nin çocukları aktif bir zihinsel sürece soktuğunu ve eleştirel yeteneklerini ortaya çıkardığını savunmaktadır (Tirmisi, 1991;43).

Alanda yapılan araştırmalara bakıldığı zaman, eğitsel içerikli programların çocuk gelişimine olumlu etkisi olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Gettas'ın (Akt. Metin Koç, 2000: 58) yaptığı bir araştırmada Susam Sokağı adlı çocuk programının ABD'de yüz milyondan fazla çocuğa alfabe, sayıları, doğru sağlık alışkanlıklarını, kültürel değerlerini öğrenmelerine yardım ettiği sonucuna varılmıştır. Ancak bu konuda yapılan araştırmaların ortak noktası, eğitsel programlarında tek başına yeterli olmadığı görüştür. Aynı zamanda televizyon izleme süresinin ve televizyonun zayıf kaldığı, çocuğun daha fazla yardıma ihtiyacı olduğu zamanlarda aile katılımlı izlemenin önemli olduğu vurgulanmış; bu programların etkileşimli olması gerektiği eklenmiştir (Lesser, 1997: 69, 71). Bu nedenle iyi bir televizyon eğitim programı, Altunöz tarafından, izlendikten sonra izleyicisini etkinliğe yönlendirebilen, farklı yaşantılar sunabilen ve model olabilen program olarak nitelendirilmektedir (Altunöz, 2000: 49).

Balaban'ın Gunter ve arkadaşlarından aktardığına göre; televizyon çocuğa, okuma ve diğer aktivitelerde cesaret verebilir, bitki yetiştirmeden sağlığa kadar her alanda, bilim ve teknolojide yeni gelişmeler hakkında bilgi verebilir ve dolayısıyla televizyonun etkileri çocukların onu nasıl kullandığına dayanır. Yine Balaban'ın Fowles'in (1992) "Television is good for children" başlıklı bir yazısından aktardığına göre; okul öncesi dönemdeki çocukların televizyondan, kelimeleri, eşyaların çalışması ile ilgili genel bilgiyi, sözel olmayan bilgiyi (örn; ev hayvanları nasıl beslenir, el nasıl sıkılır...), kendi yaşamlarında olmayan gerçek dünya bilgisini öğrenmektedirler (Balaban, 2002:18). Kısacası televizyon karşısına oturan çocuk bilişsel becerilerini kullanarak dünya hakkındaki bilgileri edinebilir ve bu bilişsel becerilerini pekiştirebilir (Wartella, 1987: 4).

1983 yılında Murphy tarafından İngiltere' de yapılan araştırmada annelerden, okul öncesi dönemdeki çocuklarının televizyonda öğrendiği şeylerin bir listesini yapmaları istenmiştir. Bu listede şekiller, harfler, kelimeler, sayılar, hayal gücüne dayanan oyunlar, genel kültür şarkıları ve melodiler, konsantre olmasını öğrenmek en çok belirtilenler arasındadır (Peri, 1997: 3).

Televizyonun çocuğun gelişiminde olumlu etkilerinden biri de dil gelişimine sağladığı faydalardır. Televizyonun özellikle okulöncesi çocukların dil gelişimine olumlu etkisi yüksek düzeydedir. Çünkü çocuğun doğal ortamda yararlandığı bazı süreçler, televizyon izleme sırasında da ortaya çıkmaktadır. Örneğin; bir nesneyi göstererek ismini söylemek, televizyonda gösterilecek nesnelerin günlük hayatta karşılaşılabileceğinden fazla olması çocuğun dil gelişimine katkı sağlayan bir etkinliktir. Bu durum televizyonla kolayca sağlanabilir (Mangır ve İnal, 1994: 44).

Televizyonun böyle olumlu etkilerinin yanı sıra, onların oyun zamanından kısma, daha geç yatmalarına ve boş zamanlarını TV ile geçirmelerine sebep olma gibi olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Çocuğun oyun zamanının kısıtlanması sonucunda, görevleri paylaşma, sorumluluk alma, oyunu geliştirme, diyalog kurma ve konuşma gibi çok önemli etkinlikleri oyun sayesinde

öğrenmesine engel olduğu görülmektedir (Balay, 1996: 21). Aynı zamanda aile, kardeş ve arkadaş gibi bilgi kaynaklarının da yerini almaya başlamış ve çok televizyon izleyen çocukların ileride okuma alışkanlığını kazanmakta sorunlar yaşadığı ortaya çıkmıştır. Psikolog Uri Bronfenbrenner, televizyonun en önemli etkisinin, sebep olacağı değil, engelleyici olaylar olduğuna dikkat çekiyor (Şirin, 1998: 22). Avusturalya'da yapılan bir araştırmanın sonuçları bu noktayı vurgulanmaktadır. Bu araştırmada; televizyon olmayan bir kasaba, bir yıllık televizyon tecrübesi ve tek kanalı olan kasaba, iki yıllık televizyon tecrübesi ve iki kanalı olan kasaba olmak üzere üç kasaba belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda televizyon olmayan kasabadaki çocukların boş zaman aktivitelerine diğerlerine göre daha çok zaman ayırdıkları belirlenmiştir (Gunter ve McAleer: 1997: 12). Bu noktada ebeveynlere, öğretmenlere, gelişim psikologlarına, yazarlara, politikacılara ve gazetecilere çocukların televizyon izleme süresinin miktarını ayarlama konusunda belirli görevler düşmektedir (Browne, 1999: 11).

Williams, Haertel, Haertel ve Walberg tarafından 1982 yılında yapılan araştırmada, televizyon ve okuma becerileri arasında ilişki araştırılmış ve televizyondan erkek çocukların kızlardan daha çok etkilendiği, IQ'su yüksek çocukların düşük olanlardan daha çok negatif yönde etkilendiği ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda haftada on saatten az izleyen çocukların televizyondan olumlu yönde etkilendiği belirlenirken, on saatten fazla izleyenlerin ise olumsuz yönde etkilendiği belirlenmiştir (Salomon, 1987: 15).

Güngör ve Ersoy (1995) tarafından televizyon programlarının okul öncesi dönem çocukları üzerindeki etkisine ilişkin anne-baba görüşlerinin belirlenmesi amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Anne-babalar, çocukların en çok sevdikleri televizyon programlarının çizgi filmler olduğunu, bunu yerli filmlerin ve dizilerin izlediğini; çocuk programlarının ise üçüncü sırada yer aldığını belirtmişlerdir. Yine araştırma bulgularına göre çocukların izledikleri şiddet filmlerinden etkilendikleri, şiddet sahnelerini taklit ettikleri ortaya çıkmıştır (Güngör ve Ersoy, 1995: 61-62). Ayrıca saldırganlık konusunda yapılan diğer araştırmalar sonucu, çocuklardaki saldırgan davranışların özellikle televizyon izleyenlerde görüldüğü saptanmıştır (Demiriz ve Ulutaş, 1999:1236).

Dr. Jung Bay Ra' nın çocuklar üzerine yapmış olduğu bir ankette “babanızı mı daha çok seviyorsunuz, televizyonu mu ?” sorusuna ankete katılan çocukların yüzde 44’ ü, “annenizi mi daha çok seviyorsunuz, televizyonu mu?” sorusuna ise çocukların yüzde 20 si “Televizyonu tercih ediyorum” diye yanıt vermiştir (Akbulut ve Kartopu, 2004: 23).

Dört yaşın üzerindeki çocuklarda aşırı ve uygunsuz televizyon izleme durumunda; çocukların uyku ritmi bozulmakta, vakit ve motivasyon eksikliğinden dolayı oyunlar ve değişik aktiviteler ile kazanacakları motor beceriler yetersiz kalmakta, çocuklar arkadaş ortamlarında kazanacakları sosyal adaptasyon yeteneği istenen seviyede olmamakta, bu yaş için gerekli hareketlilik ile enerji artımı eksik kalmaktadır. Bu nedenlerden dolayı televizyonun çocuklar için bir miktar katkısı olsa bile genel olarak dil, sosyal ve motor gelişimde sıkıntılar gözlenmektedir (Şimşek ve Baran, 2001: 186).

Kanada’da vadide bulunan ve bu nedenle televizyon kanallarının net göstermediği bir köyde bulunan çocuklar üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmada, Notel adı verilen köyde yaşayan çocukların televizyon izlemedikleri dönemde ve televizyon izledikleri dönemdeki okuma ve yaratıcılıkları karşılaştırılmıştır. Notel’e televizyon geldikten sonra çocukların yaratıcılıklarında bir düşüş olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca Notel’de yaşayan çocukların yaratıcılıkları, televizyon izlenen diğer köylerdeki çocuklarla karşılaştırıldığında yaratıcılıkları daha yüksek çıkmıştır. Ve yine Notel’de yaşayan çocukların diğer köylerdeki çocuklardan daha fazla kitap okuduğu ve televizyon geldikten dört yıl sonra okuma oranlarının diğer köylerdeki aynı yaş grubu çocuklarla benzer olduğu görülmüştür (Singer ve Singer, 1998: 252).

Bu konuda ailelerin tutumu çok önemlidir. Ancak Batmaz ve Aksoy’un (1995) yaptığı bir araştırmada, çocukların televizyon izleme örüntüsü ile ilgili ebeveynlerin görüşü alınmış ve şu önemli sonuçlar ortaya çıkmıştır:

- Yetişkinlerin yüzde 82'si, çocuklarının hangi kanal ve programı seyredeceğine ilişkin kararın çocukların kendileri tarafından verildiğini ifade etmektedir. Bu soruya cevap vermeyenlerin oranı yüzde 32 olarak belirlenmiştir.

- “Çocuk kimlerle TV seyrediyor?” sorusuna yetişkinlerin yüzde 83'ü çocukların genellikle televizyonu anneleri ile seyrettiğini söylemektedir. Ancak, bu soruya cevap vermeyenlerin oranı yüzde 39'dur. Ayrıca çocukların anneleri ile televizyon seyrettikleri durumlarda bu seyretme faaliyetini sanki kendi başlarıymış gibi annelerinin katılımı olmaksızın yaptıkları, araştırmanın bir başka boyutunda ortaya çıkmaktadır.

- “Çocukların genellikle kendi kendilerine mi televizyon seyrettikleri” sorusuna ise, yetişkinlerin yüzde 85'i çocukların genellikle kendi kendilerine televizyon seyrettiğini belirtmiştir. Bu soruya yanıt vermeyenlerin oranı ise yüzde 32'dir.

- Yetişkinlere, “Çocuklarınız saat kaçta kadar televizyon seyredebiliyorlar?” sorusu sorulduğunda yüzde 35'inin cevap vermediği görülmüştür. Cevap verenlerin yüzde 11'i 22.00'a kadar, yüzde 8.4'ü 21.00'a kadar, yüzde 6.7'si 23.00'a kadar seyrederek yanıtını vermişlerdir. Yüzde 5.7'lik grup ise çocuğun istediği kadar televizyon izleyebildiğini söylemişlerdir.

Bu sorulara verilen “yanıtsız” cevabının yüksekliğinden ve çelişkili ifadelerden de çıkarılacağı gibi, ebeveynlerin büyük bir çoğunluğu çocuklarının televizyon izleme faaliyetine karışmamakta, onları bu konuda yönlendirmemekte, çocukların televizyon izleme örüntülerine ilişkin fazla bir bilgi sahibi olmamakta ve bu konu onları yakından ilgilendirmemektedir (Batmaz ve Aksoy, 1993: 62- 63).

Çocuklar, televizyonun en büyük tüketicileridir ve televizyon karşısında çok zaman harcamaktadırlar (Tokgöz, 1979: 96) . Aynı zamanda televizyon, sadece çocuk programları ile değil, yetişkinlere yönelik programlar, haberler ve reklamlarla da onların tutum ve davranışlarını belirleyen bir etki yapmaktadır.

Çünkü çocuk, anne-babanın eğitim ve duyarlılığından kaynaklanan belli bir denetim altında değilse, haber ve yetişkinlerin dünyasına yönelik filmlerle sürekli karşı karşıya kalmakta ve özellikle şiddet unsuru taşıyan mesajların etkisi altına girmektedir. Rigel'in yaptığı bir araştırmada 5 çocuktan birinin televizyon karşısında yalnız kaldığı ortaya çıkmıştır. Bu durumda yani bir yetişkin olmadan televizyon mesajlarına maruz kalınması, televizyonun etkilerinin artmasına neden olmaktadır (Öçal, 1997: 53, 125). Bu nedenle TV kullanımında yetişkinlerin gerekli denetim ve düzenlemeler yapmaları, bu konuda bazı kurallar koyarak çocuğun bu kurallara uymasını sağlamaları gerekmektedir. Televizyon, bir araç olarak tek başına çocuğun gelişimini etkileyen bir olgu değildir, önemli olan iletilen mesajın ne olduğu ve nasıl etkileyebileceğidir. Çocuk vakfı başkanı M. Ruhi Şirin' in dediği gibi "çocuklara medya okuryazarlığını öğretmek gerekmektedir" Bu noktada ailelere büyük görevler düşmektedir (Demirci, 2002: 25; Balaban, 2001: 22).

Çocuğun tüm programları değil, kendine uygun olan programları belirli sürelerde izlemesi, gelişimi için gerekli olan diğer etkinliklere de yeterince katılabilmesi yönünden önem taşımaktadır. Özellikle öğrenme konusundaki büyük bir potansiyele okul öncesi dönem çocuğunun, öğrenmesini gerçekleştirirken, doğrudan deneyime, yaşıtlarıyla sosyal ilişki kurabilmesi için, onlarla bir arada bulunmaya, sağlıklı beden gelişimine ulaşmak için hareket olanağına sahip olması gereklidir. Oysa gerek televizyon, gerekse diğer iletişim araçları çocuğun bu deneyimleri için imkan sağlayamazlar (Can,1995: 82).

3.2. Çizgi Filmlerin Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Televizyon yayınları içinde, çizgi filmler; çocukların en fazla izlediği ve görsel özellikleri nedeniyle en fazla etkilendiği programlar arasındadır (Can, 1995: 89). Demiriz ve İlkay'ın (1999) yaptığı bir araştırmada, ebeveynlere göre çocuklarının yüzde 79.4'ü çizgi film programlarını izlemeyi tercih etmektedir (Demiriz ve İlkay, 1999: 1236).

Çizgi filmlerin çocuklar üzerindeki etkisini konu alan araştırmalarda, ağırlıklı olarak olumsuz etkiler üzerinde durulmuştur. Çizgi filmlerde çocukları eğlendirme adına bombalama, ateş etme, kesici aletleri kullanma gibi olaylara yer verilmektedir. Böylece çocuklara saldırganlığı ve şiddeti taklit edebilecekleri örnekler sunulmaktadır. Ancak çizgi filmler doğru kullanıldığında, öğretici özelliği, bilgilendirici, kişiliği geliştirici, kişilik modelleri gösterebilen boyutları da göz önüne alınmamaktadır (Can 1995: 90; Demirci, 2002: 25).

Çocukların ekrana kolayca bağlanabilmelerinin sebebi, hayal dünyalarının genişliği, tükenmeyen enerjileri, güce olan merakları ve gerçeği değerlendirme yetilerindeki zaafiyet kullanılarak akıllıca üretilen çizgi filmlerdir. Çocuklar tarafından hızlıca kabul gören ve yaygınlaşan çizgi filmlerin ortak özellikleri ve benzer kahramanları bulunmaktadır. Sınırsız güç, hızlı değişim, macera ve sınırsız hayaller gibi özellikler ile; güçlü, saldırgan, problemlerini kaba kuvvetle çözen sempatik, sihirli ve tükenmez güçleri ile her şeyin üstesinden gelen çizgi kahramanlar ortaktır. Bu kahramanların kötülükle savaşıyor olması ise sadece saldırgan davranışı haklı hale getirmek içindir (Ünver, 2002: 75). Psikolog Benan Uzdil bu konuda şunu söylemektedir “Şiddet içeren çizgi filmler çocukların şiddeti olağan bir şeymiş gibi benimsemelerine, kaba gücü bir sosyal başarı olarak nitelendirmelerine yol açıyor” (Arhan ve diğ., 1999: 91).

Bu tür yayınlar çocuklarda dikkat ve konsantrasyon sorunları yaşanmasına bağlı olarak okulda başarısızlığa neden olabilir. Sürekli otoriteye karşı gelen çocuklar, kişiler arası problemlerin çözümünü fiziksel şiddette arayabilirler. Üstelik çizgi film kahramanlarının oyuncaklarıyla şiddet evlere girip gerçeğe dönüştürülmektedir (Ünver, 2002: 94- 95).

Çocuklar, izledikleri filmdeki kahramanların yeteneklerine sahip olmak isterler ve kendilerini onlarla özdeşleştirirler. Doğruyu yanlış; güzeli çirkini öğrenme yaşındaki çocuk için çizgi filmler örnek alınan eğitici konumundadır (Ünver, 2002: 75). Çizgi filmde gördükleri sahneleri animistik düşünce ve etkilenmenin fazla olması nedeniyle çocukların, gerçek hayatta da uygulamaya

çalıştıkları yaşanan örneklerle kanıtlanmıştır: İzlediği çizgi filmdeki uçan kahramandan etkilenen 4 yaşındaki bir çocuk oturduğu apartmanın 7. katından atlamış ve yaralanmıştır (Ünver, 2002: 89).

Çizgi filmler, şiddet unsurlarının yanı sıra okulöncesi dönemindeki çocuklara gerçek dışı bir masal dünyası yaratarak, yabancı kültürlerin değerlerinin aktarılmasına yol açmaktadır. Bu da çocukların toplumsal değerlerle çelişen davranışlar sergilemelerine neden olmaktadır (Ilıcak, 2002: 32). Öçal'ın araştırmasına göre, Türkiye'de yayınlanan çizgi filmlerin çoğunluğu yabancı kaynaklıdır (Öçal, 1997: 59). Ülkemizin çocuklarının da bu tehdit altında olduğu görülmektedir. Günümüzde Avrupa ülkeleri, Amerikan ve Japon çizgi filmlerine karşı durmakta ve televizyonlarında yerli yapımlara öncelik vermektedirler (Demirci, 2002: 25).

Çocuklar seyrettikleri çizgi filmlerden seviyelerinin üstünde bilgi de edinmektedirler. Örneğin Finlandiya'da 6 yaşındaki Mika Janhuen, nehre düşen arkadaşını çizgi filmlerde gördüklerini taklit ederek kurtarması nedeniyle madalya almış ve ülkenin en genç cankurtaranı olduğu için milli kahraman ilan edilmiştir (Şimşek ve Baran,2001: 188-189).

Görüldüğü gibi çizgi filmler çocukların gelişimlerini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bundan dolayı çizgi film yapımcılarına, televizyon kanallarına ve en önemlisi ailelere büyük sorumluluklar ve görevler düşmektedir. Ayrıca bu konuda çeşitli denetleme merkezleri ya da birimleri oluşturulabilir.

3.3. Televizyon Reklamlarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Televizyon reklamlarının en sadık izleyicileri çocuklardır. Çocuklar televizyon reklamlarını izlemekten büyük zevk almaktadırlar. Burada, reklamın televizyon programlarına göre biçimsel özellikleri daha çok taşımasının rolü büyüktür. Reklamlar, yetişkinlere ulaşmayı hedeflemiş olsa bile, hızlı plan değişiklikleri, canlı renkler, müzik ve eğlence unsurları sayesinde çocukların

ilgisini çekmektedir. Aileler ise çocuklarının reklam izlemesine genellikle, onları oyalamanın, susturmanın ve yemek yedirmenin bir yolu olarak gördükleri için bu durumdan pek şikayetçi olmamaktadırlar. Oysa uzmanlar küçük yaşlarda fazla televizyon izlemenin pek çok çocukta sözel becerilerin gelişmesinin önünde bir engel oluşturduğunu ve bu yaşlarda oluşan geriliğin ömür boyu kalıcı olabileceğini belirtmektedir. Yapılan bazı araştırmalarda, konuşmaya yeni başlayacak çocukların aşırı reklam izlemelerinin, dil gelişimlerinin gecikmesine neden olabildiği ve aşırı reklam izlemenin de çocuklarda otizmin bir belirtisi olduğu sonuçlarına varılmıştır (Bal, 1990:162; Mangır ve diğ., 1993:39; Kocabaş, 2004:29). Bu sonuçların yanı sıra küçük yaşlardaki çocukların televizyonda reklamları ve müzik kliplerini, hareketli ve tekrarlı olan görüntüleri içerdiği için tercih ettikleri belirlenmiştir (Özer, 1999: 43).

Şimşek ve Baran'ın Tosun'dan aktardığına göre; çocuklara yönelik reklamların amaçları üç grupta toplanmıştır:

- “Çocuklara yönelik reklamlar, çocukları alımı gerçekleştirecek müşteriler olarak görürler ve direkt olarak çocukların satın alma eylemini yapmasını veya yaptırmasını amaçlarlar. Reklamı yapılan ürünler çocuklara yöneliktir.
- Çocuklara yönelik reklamlar, çocukları alımın gerçekleşmesinde destekleyici bir unsur olarak görür veya çocukların ebeveynlerine baskı yapmasını hedeflerler. Reklamı yapılan ürünler genelde yetişkinlere yöneliktir.
- Çocuklara yönelik reklamlar, çocukları geleceğin yetişkin bireyi, dolayısıyla da söz konusu ürünün muhtemel tüketicisi olarak görür ve çocuklarda bir marka mesajı yaratmayı amaçlarlar”(Şimşek ve Baran, 2001).

Çizgi filmlerde olduğu gibi reklamlardaki kahramanlarla çocuklar, özdeşleşme eğilimi gösterirler. Televizyon reklamlarındaki kahramanlarla özdeşim yapan çocukların, günlük konuşmalarında reklam sloganlarıyla konuşmaya başladıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra argo kelime ya da sloganların kullanıldığı reklamlar milli kültürümüzü olumsuz etkilemektedir (Kocabaş, 2004: 28).

Çocuğun gördüğü reklamlar sonucu, beğendiği ve denemek istediği malların fazla oluşu onların tüketime itilmesine sebep olmaktadır. Bununla beraber reklamlar toplumun genel sosyo-ekonomik koşullarını göz ardı ettiği için bu yaşta ki çocuklarla ebeveynleri arasında ciddi çatışmalara yol açmaktadır. Çocuklar reklamı yapılan ürüne karşı duydukları talebi karşılamak için genellikle ebeveynlerine başvurmakta ve çocukların isteklerine olumlu yada olumsuz yanıt verme, çocuk –ebeveyn ilişkisini dolaylı veya dolaysız etkilemektedir. Çocuklara yönelik reklamların en önemli sosyal etkilerinden birisi de çocuklara tüketime yönelik bir yaşam tarzını öğretmeleri ve onları maddesel güzelliklere bağımlı bireyler haline getirmeleridir. Zaten reklam filmlerinin gayesi tüketimi kamçulamaktır (Bilir Akpınar, 2004: 26; Köken, 1995: 33).

Oya Tokgöz' ün 1982 yılında yaptığı bir çalışmada televizyon reklamlarının çocuğun yaşamını yönlendirmedeki rolü ve etkinliğini araştırılmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre; televizyon reklamları çocuğun zihinsel yetilerini biçimlendirir ve yönlendirir, aynı zamanda aile içinde kişiler arası haberleşmeyi de başlatır (Tokgöz, 1982:153).

Reklamların etkisinin en fazla görüldüğü dönem olan iki-yedi yaş arasındır. Bu yaş aralığındaki çocuklarının reklamları anlama/kavrama/algılama kapasitesi “ben merkezci” dönemin özellikleriyle açıklanabilmektedir. Bu dönemde dünyanın kendi etrafında döndüğüne inanan çocuk herhangi bir nesnenin birden fazla boyutunun olabileceğini anlayamamaktadır. Bu noktada, Amerikan Pediatri Akademisi'nin araştırmalarından da elde ettiği sonuçlara göre; reklamlar çocuk üzerine de doğrudan aldatıcı bir etki yaratmakta ve sekiz yaş altı çocuklar için istismar edici bir nitelik taşımaktadır (Bilir Akpınar,2004: 26).

Öğretme ve bilinçaltını etkileme yöntemleri ile çocuk yönlendirilebilir. Piaget'in zihinsel gelişim aşamalarına oturtan bu görüşe göre çocuk sekiz yaşından önce reklamın içeriğini anlayamaz. Bu nedenle de ABD' de çok sayıda aile kuruluşu sekiz yaşın altındaki çocukların izlediği saatlerde bütün televizyon reklamlarının kaldırılmasını istiyorlar. Aynı zamanda Oya Tokgöz'ün yaptığı araştırmada Türkiye'de her tabakadan çocukların 9 yaşından itibaren televizyonda program/reklam ayırımını yapabildiği saptanmıştır. Bu sebeple çocuğun reklamlardan etkilenip etkilenmemesi üzerinde yapılan araştırmalarda yaşın önemli ve televizyon reklamlarının küçük çocuklar üzerinde büyük çocuklara göre daha çok etkili olduğu ortaya çıkmaktadır (Özer, 1999: 64 Tokgöz,1982:150).

Televizyon reklamlarının çocuklar üzerindeki bir diğer olumsuz etkisi ise beslenme alışkanlıklarına olan etkisidir. Yapılmış olan tüm araştırmalar, reklamların çocukların beslenme alışkanlıklarını bozarak, çikolata, şekerleme, kek, gazlı içecekler, cips gibi abur cubur ve fast-food besinleri tüketme alışkanlıklarını körükleme etkisi olduğu sonucuna varmaktadır. Televizyonda reklamı yapılan yiyecek maddelerinin %90'ından çoğu yüksek oranda yağ, şeker ya da tuz içermektedir. Bu tür sağlıksız beslenmenin çocuklarda dış çürümelerine, özellikle de aşırı şişmanlığa yol açtığı bilinmektedir (Kocabaş, 2004: 28).

Marmara Üniversitesi tıp fakültesi tarafından 2003 yılında İstanbul'daki 11 farklı yuva, ilköğretim okulu ve lisede dört-on sekiz yaş grubundaki 1400 çocuk üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma sonucunda ABD ve Avrupa ülkelerinin büyük sorunu olan şişmanlığın Türk çocukları (özellikle üst sosyo-ekonomik gruba dahil olanlar) içinde söz konusu olduğu belirlenmiştir. 1968- 1969 yıllarında yapılmış benzer araştırmalarda da erkek çocukların %11'inin, kız çocuklarının ise %9'unun şişman oldukları ortaya çıkmaktadır. Bu gün ise üst ve orta gelir grubundaki çocuklarda şişmanlık oranı %24 lere çıkmaktadır. 1968- 1969 yıllarından bu yana şişmanlık oranlarındaki artışın, bu tarihlerden itibaren Türk insanının hayatına giren televizyonun ve reklamların etkisinin olabileceği söylenebilir (Kocabaş, 2004: 29).

Reklamların çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini engellemek için çeşitli önlemler alınabilir. Örneğin, Belçika ve Yunanistan da çocuk programlarının 5 dakika öncesinde ve sonrasında reklam yayınlaması ve yine Yunanistan da 07:00- 20:00 saatleri arasında radyo ve televizyonda oyuncak reklamı yasaktır. İskandinav ülkelerinde şekerleme reklamı yapan firmalar ekranın bir köşesinde diş fırçası göstermek zorundadırlar. Yine Belçika da televizyonda ateşli silahları taklit eden oyuncak reklamları tamamen yasaklanmış durumdadır. Ayrıca reklamcıların çocuk sağlığı uzmanı, çocuk psikiyatri, çocuk psikologu, pedagog, diyetisyen gibi konunun uzmanlarının görüşlerine başvurmaları, ailelerin çocuklarının televizyon izleme saatlerine sınırlama getirmesi alınacak diğer önlemler olabilir (Bilir Akpınar, 2004: 26,30).

Reklamların çocuklar üzerinde böyle olumsuz etkileri olsa da bazı ürün reklamlarının çocuk sağlığı üzerinde olumlu etkilerinden söz edilebilir. Özellikle çocuklara belli bir süre ellerini sabunlamalarını öneren sabun reklamları, diş sağlığına yönelik diş fırçalamayı özendirici diş fırçası, diş macunu reklamları, çocuğun pek hoşlanmadığı banyo yapmayı eğlenceli bir şekilde yansıtan bebek şampuanı reklamları, çocukları hijyenik tüketime özendirdiği için çocuk sağlığı üzerinde olumlu etki yaptığı söylenebilir(Kocabaş, 2004: 29). Bununla birlikte çocuklar reklamlarda gördükleri markaları görsel olarak hafızalarına kaydetmekte ve farklı yerlerde karşılaşırsalar da tanıyabilmekte, renk ve şekil algılamalarını güçlendirmektedir. Ör: üç yaşında bir çocuğun reklamlardaki markalar sayesinde okumaya başlaması (Bilir Akpınar, 2004: 26; Kocabaş,2004: 30).

3.4. Televizyondaki Şiddet Görüntülerinin Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Televizyonun çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri konusunda üzerinde en çok durulan konu, televizyon ve çocuktaki şiddet eğilimi arasındaki ilişkidir. Hatta televizyon ve çocuk üzerinde yapılan araştırmaların çoğunluğunu şiddetin etkileri almaktadır.

Bu konuda en ünlü araştırma, Psikolog Albert Bandura ve arkadaşlarınınca 1961’de yapıldı. Bu araştırma, taklit yolu ile saldırganlığın öğrenilebileceğini gösteren deneysel bir laboratuvar araştırmasıdır. Bu deneyde çocuklar bir yetişkini, basit oyuncaklar ve şişirme bir bebekle oynarken izler. Deneysel koşullardan birinde yetişkin, şişirme bebeği yumruklar, ağaç çekiçle vurur, havaya fırlatır ve odanın içinde oraya buraya tekmeler. Bütün bunları yaparken “kır burnunu, vur başını, al sana” diyerek bağırır. Diğer bir koşulda, yetişkin sessizce diğer oyuncaklar üzerinde çalışır, şişirme bebekle ilgilenmez. Bir süre sonra her çocuk şişirme plastik bebeği de içeren bir dizi oyuncakla yirmi dakika yalnız bırakılır. Araştırmanın sonucunda yetişkini saldırgan davranışlarda bulunurken seyreden çocukların, onu diğer oyuncaklar üzerinde sessizce çalışırken gözlemleyen gruptaki çocuklardan çok daha saldırgan davrandıkları ve saldırmaya deneyden önce olduğundan daha eğilimli oldukları ortaya çıkmıştır (Rigel, 1995: 213).

Bandura’nın saldırganlık deneyi ile de görüldüğü gibi, modelleme televizyonun etkilerinden biri olmaktadır. Özellikle televizyondaki hareketli filmler çok sayıda taklit edilebilir modeller sunuyor ve çocuklar filmlerde gördükleri durumları kendi sosyal konumlarına ve tavırlarına aktarabiliyorlar. Bu nedenle televizyondaki şiddetin araştırılmasında en çok üzerinde çalışılan konulardan biri modelleme teorisidir. Çünkü çocukların henüz belirlenmemiş kişilikleri için sürekli kendilerine model aradıkları ve televizyondan kişiliklerine monte etmeye çalışacakları modellerinde çocukları şiddete yönlendirebileceği endişesi bu teoriyi oluşturmuştur (Rigel,1995: 214). Televizyonun şiddetle saldırganlık örnekleri verdiği görüşü olumsuz etkilerine ilişkin kaygıların ana kaynağıdır (Öçal, 1997: 44). Televizyon, şiddet örnekleri sunmasının yanında daha önce öğrenilmiş saldırgan huyların yeniden canlanmasına, düşmanca tavırların ahlaki yönden haklı gösterilmesine ve şiddete karşı duyarsızlaştırmaya da neden olmaktadır (Mihandoust, 1989: 33).

Televizyondaki şiddet içerikli yayınlar çocuklarda dört aşamada etkili olmaktadır:

1. Taklit : Çocuk, davranışlarını ve düşüncelerini kopyaladığı kişilikle kendini özdeşleştirir. Dolayısıyla taklidi gönüllü olarak yapar.

2. İçine işleme : Taklit ve özümleme bilinçsizce yapılır. Çocuk kendi modelini seçmez, olaylar içine işler.

3. Yasak tanımama: Bazı sahneler çocuğun hoşuna gider, o da bunları uygulamaya kalkar. Başkalarına karşı daha saldırgan bir biçimde davranabilirler.

4. Hissizleştirme: Devamlı tekrarlanan şiddet sahneleri çocuğu bu sahneleri normalmiş gibi görmeye koşullandırır. Başkalarının çektiği acıya daha az duyarlı bir hale gelebilirler. Mutlu' ya göre duyarsızlaşma "İzleyicilerin kitle iletişim araçlarında insani acılara, sıkıntılara, ıstıraplara çok fazla maruz kalmalarının sonucu olarak gerçek yaşamda insanların çektikleri acılara karşı bağışık veya daha az duyarlı hale gelmeleri" dir. (Mutlu, 1998: 102; Şimşek ve Baran, 2001:190; İlden Koçkar, 2002: 26).

Televizyondaki film kahramanı çeşitli davranışları ile çocuktaki saldırganlık dürtülerini harekete geçirebilmekte ve onun saldırgan yapabilmektedir. Çünkü çocukta dürtülerini frenleme yeteneği çok zayıftır ve çocuk hayal ile gerçeği birbirinden ayırmayı henüz tam olarak öğrenmemiştir. Bu nedenle çocuklar televizyonda gördüklerinin doğru veya yanlış olarak ayrımını yapamazlar. Aynı zamanda çocuklar tarafından şiddet içeren olaylar şiddet içermeyen davranışlardan daha kolay depolanmaktadır. Bu sebeple olumsuz uyarımları içeren bir TV filmi çocuğu saldırganlığa iten çeşitli etkenlerden belki de en güçlüsü ve yaygınıdır (Sears, 2003: 497; Yavuzer, 2003:164).

Wilbur Schramm'ın 1960'larda yaptığı araştırmalarında çocukların belli karakterlere benzemeye daha istekli olduklarını, ister kurgu, ister gerçek olsun, çocukların bir modeli zihinlerinde saklayıp ileri yaşlarda bile tekrarlayabildiklerini ortaya konulmuştur (Rigel ,1995: 215). Ve yine Singer ve arkadaşları (1984) tarafından televizyon seyretme ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi bulmayı amaçlayan uzun süreli bir araştırma yapılmıştır. Sonuç olarak da, çocuklarda daha sonra ortaya çıkan saldırganlıkla okul öncesi saldırgan içerikli televizyon seyretme arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Mihandoust, 1989: 53).

Eron (1987) tarafından 22 yıl süreyle yapılan bir diğer çalışmada da saldırgan davranışlar gösteren erkek çocukların televizyonda daha çok şiddet içerikli programları izlemeyi tercih ettikleri, bu çocukların 13- 19 yaşları arasında daha da saldırgan tavır sergiledikleri ve 30 yaşlarında daha fazla suç işledikleri belirlenmiştir (Aktaş, 1997: 19).

Güngör ve Ersoy (1997), TV okul öncesi çocukların %56 sında davranış değişikliği yaptığını ve davranış değişikliği gösteren çocukların %27 sinde şiddet dışındaki etkilendiği sahneleri uygulama, %26 sını da ise gördüğü şiddeti uygulama davranışları görüldüğüünün tespit etmişlerdir (Demiriz ve İlkey, 1999) . Akpınar (2004: 39), erkek çocukların, çizgi film, şiddet içerikli film ve magazin programlarını daha çok izlediklerini saptamıştır

Batur'un (1998) şiddetin etkileri konusunda okul çağına gelmemiş çocukları denek olarak kullandığı bir araştırmada; çocuklara başkahramanın öne çıkarıldığı şiddet sahneleri, bir başka denek topluluğuna ise komşuluk ilişkilerinin öne çıktığı şiddet içermeyen bir film izlettirilir. Sonuçta da şiddet içeren çizgi filmi izleyen çocukların, diğer gruptaki çocuklara oranla daha fazla saldırgan davranışlar gösterdiği görülmüştür (Balaban, 2002: 23).

Gerbner (1999), televizyondaki şiddetin çocukları olumsuz etkilediğini ve bunun sonucunda çocukların duygusallık kaybına uğradığı, dünyayı çok korkulu bir yer olarak düşünmeye başladığı ve başkalarına saldırgan davranış gösterme olasılığının arttığını belirtmektedir.

Journal of the Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine dergisinin Ocak 2000 tarihinde çıkan sayısında, Stanford Üniversitesi tarafından hazırlanan bir raporda, çocukların televizyon seyretme sürelerine kısıtlama getirmenin, saldırgan davranışların görülme sıklığını düşürdüğü belirtilmiştir. Ve yine 2000 yılının Temmuz ayında Amerikan Çocuk Doktorları Akademisi, Amerikan Psikoloji Derneği Ergenlik Psikolojisi Akademisi ve Amerikan Tıp Kuruluşu gibi kuruluşlardan gelen liderler Washington D.C.'de toplum sağlık yetkilileri ile buluşup, medyanın çocuklar üzerindeki etkileri konusunda yapılan araştırmaları inceleyerek fikir alışverişi yapmışlardır. Bu buluşmanın sonucunda saldırganlık ve vahşet dolu filmlerin seyredilmesinin çocukların davranışlarında, değerlerinde ve tutumlarında şiddeti artırdığını belirtmişlerdir (Sears, 2003:471).

Batmaz ve Aksoy'un (1995) ülkemizde yaptıkları araştırmalarında Türk televizyonlarının dünyasında, en fazla vurgulanan olgunun şiddet (%62) ve suç (%48) olduğunu saptamışlardır. Ayrıca televizyon programlarındaki ana karakterlerin büyük bir çoğunluğunun (%87'si) herhangi bir suç işlediği, sadece %30'unun şiddet uyguladığı ve %18'inin şiddete maruz kaldığı sonucuna varmışlardır (Batmaz ve Aksoy, 1995: 86- 88).

Bir RTÜK araştırmasında da, çocukların şiddet içeren görüntülerden fazla etkilendiğini belirten anne-babaların oranı %91. 8 dir. Araştırmalar TV da izlenen şiddetin çocukları olumsuz şekilde etkilediğini göstermektedir. (Özdiker, 2002: 21).

Yapılan araştırmalara bakıldığında, uzun süre saldırganlık ve şiddetin hakim olduğu televizyon programlarından etkilenmeyen çocuk yoktur. Ancak hayalle gerçeği ayırt edemeyen, oyun çağı çocuğu en çok etkilenen gruptur. Bunun yanı sıra tüm çocukların aynı ölçüde etkilenmedikleri de görülmektedir. Her çocuk kendi kişiliği doğrultusunda etkilenmektedir. Sevgi ve barış içinde yaşayan ailede çocuk, televizyonda gördüklerini hemen uygulamamaktadır (Yörükoğlu, 2003: 99).

Sonuç itibariyle, televizyon, toplumdaki şiddetin tek ve asıl nedeni sayılamaz ancak, şiddet içeren davranışlara katkısı bulunan bir etken olduğu söylenebilir (Öçal, 1997: 45). Günümüzde televizyondan izlediği programlardan etkilenip arkadaşını bıçaklayarak, yaralayan, öldüren, akla gelemeyecek birçok şiddeti uygulayan çocukları medyadan takip ediyoruz. Son yıllarda bu tür haberlerin sayısındaki artış oldukça düşündürücüdür.

4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde literatürde yapılan araştırmalar sonucunda televizyon programlarının okul öncesi dönem çocuklarının zihin ve dil gelişimine etkileri konusunda yapılan çalışmalar üzerinde durulacaktır.

Gadberry (1974) tarafından okul öncesi çocuklar üzerinde televizyon izleme ve oyun zamanlarının karşılaştırılması amacıyla bir araştırma yapılmış ve çok fazla televizyon izleyen çocukların daha az konuştuğu daha az hareket ettikleri belirlenmiştir.

Zuckerman, Singer ve Singer tarafından 1980 yılında 3-5 yaş grubu çocuklar üzerinde, televizyon izleme süresi ile IQ ve okuma seviyelerinin karşılaştırıldığı bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma sonucunda, haftada on beş saat televizyon izleyen çocukların IQ'larının ve okuma seviyelerinin, yirmi-otuz saat arasında televizyon izleyen çocuklardan daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca IQ'su yüksek olan çocukların kitap okumaya daha fazla zaman ayırdıkları, eğlence programlarını izlemedikleri, televizyon izlemelerinin aileleri tarafından kontrol edildiği sonucu da ortaya çıkmıştır.

1983 yılında Dr. Cathy Murphy tarafından İngiltere' de yapılan araştırmada annelerden, okul öncesi dönemdeki çocuklarının televizyonda öğrendiği şeylerin bir listesini yapmaları istenmiştir. Bu listede şekiller, harfler, kelimeler, sayılar, hayal gücüne dayanan oyunlar, genel kültür şarkıları ve melodiler, konsantre olmasını öğrenmek en çok belirtilenler arasındadır.

Salomon (1984) 'in araştırmasına göre; aşırı televizyon izleyen çocukların daha az okuduğu ve okula başladıklarında arkadaşları ile zayıf ilişkilerde bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Desmond, Calam, Colimore, Singer ve Singer (1980), altmış anaokulu ve birinci sınıf çocuğunu iki yıl boyunca gözlemlemişler ve sonuçta; aile iletişiminin ve disiplininin değiştiği, çocukların büyüdükçe ebeveynlerinin açıklamalarıyla dil ve zihinsel yeteneklerini geliştirdikleri, Neden? sorusuna aldıkları yanıtı daha kolay kavradıkları, dikkatlerinin yoğunlaşarak soru sormada daha başarılı oldukları sonucuna varmışlardır. Ayrıca ailelerin yaptığı açıklamaların çocukların merak duysunu geliştirdiği ve çocukların karmaşık programları daha iyi anlamalarını sağladığını saptamışlardır.

Rice ve Woodsmall (1988) tarafından 3-5 yaş çocuklar üzerinde yapılan araştırmalarında; 15 dakikalık özel bir programı izleyen çocukların diğerlerine göre eylem, sıfat ve obje isimlerini daha fazla kazandıkları görülmüştür.

Singer and Singer, Zuckerman (1990) , çok televizyon izleyen çocuklar ebeveynleri ve diğer aile yeleri ile daha az görüşüyor ve sohbet ediyor böylece hayal dünyasının gelişimi ve oyunsal davranışlarında zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda bu araştırma kapsamında, çok çizgi film izleyen çocuklar öğretmenleri tarafından öğrenme hususunda isteksiz olarak oranlanmıştır.

Araf (1990), az televizyon izleyen ve çok televizyon izleyen 3- 5 yaş arası çocukları IQ, cinsiyet, sosyoekonomik statü açısından karşılaştırmış: Düşük sosyo ekonomik düzeydeki erkek çocuklar yüksek derecede genel seyirci (spor vb) programlarını izleyen çocukların ifade gücü kızlardan daha zayıf çıkmış; eğitsel programların izlenmesi yüksek dil gelişimi puanına neden olurken, genel eğlence programlarının izlenmesi düşük dil gelişimi puanına neden olmuştur.

Stowell (1992), 3- 8 yaş arası çocuklar üzerine bir araştırma yapmış, günde 2 saatten fazla televizyon izleyen çocuklarda sosyal ve sözlü iletişim imkanları ifade gücü eksiklikleri meydana geldiği sonucu ortaya konulmuştur.

Arı, Bayhan, Artan, Üstün ve Akman (1997)'in 2- 11 yaş çocuğu olan ailelerin çocuklarının televizyon seyretme konusundaki tutumları, düşünceleri ve tavırlarını incelemek amacıyla yaptığı araştırmada, 2- 11 yaş arası çocukların televizyon programlarından olumlu etkilendikleri gelişim alanlarının yaşlara göre dağılımı incelenmiştir. Bu dağılıma bakıldığında 8- 9 yaş grubu dışında en yüksek oranda dil gelişimi alanında olumlu etkilendikleri; 8- 9 yaş grubunun ise en yüksek oranda zihinsel gelişim alanında etkilendikleri görülmektedir. Yine bu araştırmada 2- 11 yaş grubu çocukların televizyon programlarından olumlu etkilendikleri gelişim alanlarının cinsiyetlerine göre dağılımı incelenmiş; her iki cinsiyetin de en yüksek oranda dil gelişimi alanında etkilendikleri sonucu saptanmıştır.

Güngör ve Ersoy (1995) tarafından televizyon programlarının okul öncesi dönemdeki çocuklar üzerindeki etkisine ilişkin anne-baba görüşlerinin belirlenmesi amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Ankara ilinde resmi, özel ve kurum anaokullarına devam eden dört-altı yaş çocuklarının ailelerini oluşturmuştur. Anne-babalara göre gerek kız, gerekse erkek çocuklar en çok sevdikleri televizyon programı çizgi filmlerdir. Bunu yerli filmler ve diziler izlemektedir. Çocuk programları ise üçüncü sırada yer almaktadır. Yine araştırma bulgularına göre anne-babalar, çocuklarının izledikleri şiddet filmlerinden etkilendiklerini, şiddet sahnelerini taklit ettikleri belirtmişleridir.

Shalom (2001), "Transfer of Learning from Educational Television: When and Why Does It Occur" adlı araştırmasında eğitsel televizyon programlarını izlemenin, okul öncesi ve okul çağı çocuklarına akademik başarı ve beceriler de faydalar getirdiğini belirtmiştir.

Wright, Huston, Murphy, Peters, Pinon, Scantlin ve Kotler (2001) “ The Realitions of Early Television Viewing to School Readiness and Vocabulary of Children from Low-Income Families” adlı 3 yıl süren bir araştırma yapmışlardır. Bu çalışmada 3-6 yaş arası çocukların televizyon izleme örüntüleri ile okula hazırlık ve kelime hazinesi arasındaki ilişki incelenmiştir. Bilgi veren eğitsel amaçlı televizyon programlarının harf ve kelime becerileri, numara becerileri, kelime hazineleri ve okula hazırlığı destekleyecek şekilde dizayn edildiği, bu nedenle sosyo-ekonomik seviyesi düşük ailelerin çocukları için bu programların faydasının çok olabileceğini belirtmişlerdir. Böyle programların çocukları diğer aktivitelere ve kitap okumaya teşvik ettiğini de eklemişlerdir. Buna karşılık genel eğlence programları izlemenin artışı, 3- 5 yaş arası çocuklarda sosyal ilişkilerin ve eğitsel aktivitelerinin azalmasına neden olduğu sonucu da ortaya çıkmıştır. Araştırmacılar erken yaşlarda televizyon izleme biçimlerinin ileriki yaşlardaki televizyon izleme alışkanlığını belirleyeceğinden bu noktaya da vurgu yapmışlardır.

Mumme ve Fernald'in 2003 yılında yaptıkları araştırmada, televizyonun sadece bir araç değil aynı zamanda bir mesaj verici olduğunu, çocukların televizyonda gördükleri sosyal davranış bilgilerini kullandıkları, düzenli eğitsel programları(saf eğlence olmayan) izleyen okul öncesi çocuklarda ileriki yaşlarda yüksek akademik başarı sağlanmasının kuvvetli bir olasılık olduğu sonucuna varmışlardır.

Duffy, Fox, Horwood ve Nortstone tarafından 2004 yılında 18- 36 ay çocukların televizyon izleme alışkanlıkları ve dil gelişimleri arasındaki ilişkiyi araştırmak için bir çalışma yapılmıştır. Bu araştırmada şu hipotez üzerinde çalışılmış; dikkatli bir şekilde televizyon izleyen çocuklar dikkatsiz bir şekilde(oyun oynarken ya da önemsemeden) izleyen çocuklardan kelime ve kavram gelişim sonuçları daha iyidir. Araştırma 6961 katılımcı üzerinde yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda üç grup çocuk belirlenmiş; dikkatli izleyen grup, yok sayarak izleyen grup ve oyun oynarken izleyen grup. Bu gruptan dil ve kavram üretimi konusunda yapılan testte en az puanı alan grup televizyonu dikkatli izleyen grup çıkmıştır. İkinci en az puanı ise önemsemeden

yok sayarak izleyen grup almıştır. Örneklemin yarısını teşkil eden ve televizyonu oyun oynarken izleyen grup ise en yüksek puanı almıştır. Sonuç olarak en iyi gelişim sonuçlarının televizyon ile çevre etkileşiminin bir arada olduğu durumlarda ortaya çıktığı saptanmıştır. Televizyon aile denetiminde aktivitelerle desteklenerek izlenirse dil gelişimine faydası vardır ama pasif olarak bebek bakıcısı olarak kullanılırsa zararlı etkileri- yatak odasında televizyon olan çocuklarda yapılan araştırmaların sonucu- olabilir.

Linebarger (2004), “ Young Children, Language and Television” adlı çalışmasında televizyonun kelime hazinesi ve ifade gücüne etkileri araştırılmıştır. Bu amaç çerçevesinde 6- 30 aylık çocuklar üzerinde çalışılmıştır. Bu araştırmanın sonuçları; çocuklar 12 aylıktan önce televizyon izlemeye başlıyorlar(% 70) ve yürümeye yeni başlamış çocuklar hafta da 9.3 saat tv izliyor. Televizyonun doğru durumlarda kullanıldığında fayda getirebileceği sonucuna varılmıştır. Özellikle hikaye kitabı niteliğinde ve izleyici katılımını sağlayan programların çocuklarda kelime hazinesi ve ifade gücü geliştirmede etkili olduğu bulunmuştur. Çocukların bir yetişkinle televizyon izlediği ve program mesajları yetişkin tarafından desteklendiği zaman televizyonun olumlu yönde etkisinin arttığı; önemli olanın, yaşa ve gelişim programına uygun televizyon programlarını seçmek olduğu sonucu ortaya konmuştur. Ayrıca çocukların ne izlerse izlesinler bir şeyler öğrendiği, ancak ebeveynlerin, eğitimcilerin, yapımcıların en iyi ve en uygun içeriklerle desteklemesi gerektiği görüşüne varılmıştır. Aynı kişi bir başka araştırmasında, 5 yaş grubu çocukların eğitsel içerikli televizyon izlemeleri ile lise derecelerinin ve serbest kitap okuma(boş vakitlerinde kitap okuma) alışkanlığı arasında pozitif yönde ilişkisi saptanmıştır.

Close (2005), televizyon ve erken yaşlarda dil gelişimi adlı çalışmasında, doğru şartlar sağlandığında 2-5 yaş arası çocukların, dikkat, kavram gelişimi, hikaye anlatımı gibi dilsel becerileri iyi kalite programlardan kazanabileceğini belirtmiştir. Araştırmanın diğer bir sonucu ise 2- 3 yaş arası izlenen eğitsel programların uzun dönemde pozitif sonuçları olduğu; 4 yaş ve üstü için ise bu pozitif artış hızının düştüğü yönündedir. Ayrıca eğitsel programların, 3- 8 yaş

arası çocuklarda ebeveynle ortak izlenmesi ile dikkat ve yeni kelime öğrenimi arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Attenborough (2005), günde bir saatten fazla televizyon izlenmesi çocuklarda dinleme ve dikkat becerileri açısından risklere aşırı derecede açık olma durumunu ortaya çıkardığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonucun yanı sıra ebeveynlere arka planda televizyon olmasına izin vermemeleri (özellikle yemek zamanında) böylece evdeki diğer sesleri dinleme imkanı oluşturmalarını önermişlerdir.

Zimmerman (2005), "Children's Television Viewing and Cognitive Outcomes" adlı araştırmasında, 3 yaş öncesi ve 3-5 yaş arası izlenen televizyonun, 6-7 yaşlarında zihinsel sonuçları test etmek amaçlanmıştır. Araştırmaya katılan 3 yaş öncesi çocuklar günde 2.2 saat televizyon izlediği, 3-5 yaş arası çocukların ise 3.3 saat televizyon izlediği saptanmıştır. Araştırmanın sonucunda erken yaşlarda 2 saatten fazla izlenen televizyonun ileriki yaşlarda zihinsel gelişim açısından olumsuz sonuçlar doğuracağı ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar American Academy of Pediatrics'in görüşlerini(2 yaş altında televizyon izlettirmeme uyarısı) de desteklemektedir.

Hancox, Milne, Poulton (2005), araştırmalarında 5-11 yaşları ve 13-15 yaşları arası televizyon izleme ile sonraki akademik başarı arasında olumsuz ilişki olduğu, çocuklukta ve ergenlik döneminde televizyon izleme 26 yaşındaki zayıf akademik başarıya neden olduğu sonucu çıkmıştır. Yani uzun dönemli olumsuz etki yaptığı görüşünü ortaya atmışlardır.

Zimmerman'ın başkanlığında 10 yıl süren ve 6 yaşından küçük 1.700 çocuk üzerinde İngiltere'de bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmada oyalanmaları ve ses çıkarmadan durmaları için çocuklarını televizyon başına oturtan ebeveynler çok büyük hata yaptığı, günde 2 saatten fazla televizyon izleyen çocukların, okula başladığında okuma güçlüğü çektiği, arkadaşlarının gerisinde kaldığı, bu durumda da çeşitli psikolojik sorunlar olduğu, ayrıca, okuma güçlüğüne bağlı olarak hafıza sorunu yaşadığı ve diğer dersleri algılamakta da zorluk çekildiği görüşleri belirtilmiştir. Aynı çalışmada 3 saatten

fazla televizyon izleyen çocukların, diğer yaşlılarına oranla yüzde 10 daha başarısız olduklarını da ortaya konulmuştur.

Yukarıda verilen araştırmalarda görüldüğü gibi televizyon programlarının zihin ve dil gelişimini etkileme biçimlerine yönelik araştırmaların sayısının özellikle yurt içinde azlığı dikkat çekmiştir. Ayrıca yapılan araştırmaların genellikle çocuk programları üzerinde yoğunlaştığı saptanmıştır. Buradan hareketle genel anlamda televizyon programlarının okul öncesi dönem çocuklarının zihin ve dil gelişimi üzerindeki etkilerinin neler olduğu araştırılması gereken bir konu olarak dikkat çekmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme tanımlanmış, veri toplama aracı, verilerin toplanması, analiz ve kullanılan istatistiksel işlemler üzerinde durulmuştur.

1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, “betimleme-survey” tipi bir çalışmadır. Betimsel yöntem, olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların “ne” olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışan araştırmalarda kullanılan grupla ilgili, genişliğine bir çalışma olarak nitelendirilmektedir (Kaptan, 1998: 59). Okul öncesi öğretmenlerinin ve okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5- 6 yaş grubu çocuk velilerinin görüşlerini belirlemeye çalışıldığı için betimsel bir araştırmadır.

2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Elazığ il merkezinde bulunan ilköğretim okulları bünyesindeki anasınıfları ve bağımsız anaokullarında, 2004- 2005 öğretim yılında görev yapan okul öncesi öğretmenleri ile okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5- 6 yaş grubu çocuk velileri oluşturmaktadır. Örneklem ise, Elazığ il merkezinde bulunan 30 ilköğretim okulu bünyesindeki anasınıfları ve 5 bağımsız anaokulu alınmıştır.

3. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Veri toplama aracının hazırlanmasında ilk aşama olarak ilgili kaynaklardan yararlanılarak literatür taraması yapılmıştır. Veri toplama aracı, 2002 yılında kabul edilmiş okulöncesi eğitim programından (MEB, 2002) ve ilgili kaynaklardan elde edilen 5- 6 yaş grubu çocukların zihin ve dil gelişimi özellikleri kullanılarak oluşturulmuş ve uzman görüşlerine başvurulmuştur. Hazırlanan maddelerin anlatım, açıklık veya anlaşılabilirlik ve içerik yönlerinden değerlendirilmesi için eğitim bilimleri eğitim programları ve öğretim elemanlarından, okul öncesi öğretmenlerinden ve

velilerden görüşleri alınarak düzeltmeler yapılmıştır. Uzman görüşleri dahilinde öğretmen ve veli olmak üzere iki anket formu geliştirilmiştir. Hem öğretmen hem de veli anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Veli formunun ilk bölümü kişisel bilgiler ve çoktan seçmeli 21 sorudan oluşurken, ikinci bölüm ise beşli likert ölçeği şeklinde düzenlenmiş 58 maddeden oluşmaktadır. Öğretmen formunun ilk bölümü ise kişisel bilgiler ve çoktan seçmeli 10 sorudan oluşurken, ikinci bölüm de beşli likert ölçeği şeklinde düzenlenmiş 58 maddeden oluşmaktadır. Öğretmen formunun ikinci kısmını oluşturan ölçek tek boyutlu (televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyi) iken, veli formunun ikinci kısmı iki alt boyuttan (1. becerileri kazanma düzeyi, 2. televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyi) meydana gelmiştir. Buna göre beşli likert ölçek şu şekilde şekillendirilmiştir:

- Tamamen kazandı/ etkiledi
- Çoğunlukla kazandı/ etkiledi
- Kısmen kazandı/ etkiledi
- Az kazandı / etkiledi
- Kazanamadı/ etkilenmedi

4. Verilerin Toplanması

Anketlerin uygulanabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gerekli izin alınmıştır. Toplam 70 öğretmen örnekleme alınmış, bunlardan 60 öğretmene ulaşılmıştır. Veli formlarından ise 1000 adet dağıtılmış, 765'i geri dönmüş, bunlardan da 241 tanesi dikkatli doldurulmadığı ya da yarım doldurulduğu için işleme alınmamıştır. Sonuç itibarıyla de 524 veli anket formu işleme alınmıştır. Veli formlarının geri dönüş yüzdesinin düşük olmasının sebebi anketlerin çocuklar aracılığı ile eve gönderilerek uygulanmak zorunda kalınması olarak açıklanabilir.

5. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler **SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 12.0** paket programında işlenmiştir. Verilerin analizi için aşağıdaki işlemler uygulanmıştır.

Zihin ve dil gelişimi becerilerini kazanma düzeyleri ile televizyon programlarının zihin ve dil gelişimi becerilerini kazandırmadaki etkileme düzeylerini tespit etmek amacıyla **Aritmetik Ortalama Alma** tekniği kullanılmıştır.

Değişkenler arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için **t-testi** ve **varyans analizi** işlemleri yapılmıştır. İki değişkenin olduğu durumlarda t-testi, üç ya da daha fazla değişkenin olması durumunda da bir ya da daha çok değişkene-faktöre ilişkin ortalama puanlarının birbirinden anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını karşılaştırmada tek yönlü **varyans analizi (Anova)** işlemleri yapılmıştır. Varyans analizinde anlamlı farklılık bulunduğu takdirde farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla **at least significance test (LSD)** uygulanmıştır. Ancak varyans analizi ve t testi için önce Levene testi uygulanmış ve varyansların homojenliği test edilmiştir. Levene testinde $p < .05$ çıktığında yani varyansların homojen olmadığı durumlarda, varyans analizi yerine parametrik olmayan testlerden **Kruskal Wallis-H Testi**, t testlerinin yerine de **Mann Whitney-U Testi** uygulanmıştır (Büyüköztürk, 2005, 155-159).

Zihin ve dil gelişimi becerilerini kazanma düzeyleri ve televizyon programlarının bu becerileri kazandırmadaki etkileme düzeylerine ilişkin yapılan karşılaştırmada ise iki örneklem ortalaması arasındaki farkın birbirinden anlamlı bir şekilde farklı olup olmadığını test etmek için **Paired Samples T-Testi (İlişkili Örneklem İçin T-Testi)** uygulanmıştır (Büyüköztürk, 2005, 67).

5- 6 yaş grubu çocukların, zihin ve dil gelişimine etkileri açısından televizyon izlemeye yönelik veli ve öğretmen görüşleri ile ilgili analizler için **frekans** ve **yüzde alma** teknikleri kullanılmıştır.

Öğretmen ve velilerin, zihin ve dil gelişimi becerilerini kazanma düzeyleri ve televizyon programlarının bu becerileri kazandırmadaki etkileme düzeylerine ilişkin verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması için beşli ölçek aralıkları 0.80 (5- 1=4, 4/5= 0.80) oranında eşit aralıklar olarak belirlenmiştir. Beşli likert tipi ölçeğin madde aralıkları ve kazanma/etkileme düzeyleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 2: Beşli Likert Tipi Ölçeğin Madde Aralıklarına Göre Kazanma/Etkileme Düzeyleri

Kazanma/ Etkileme Düzeyleri	Madde Aralıkları
Tamamen kazandı/ etkiledi	4.20- 5.00
Çoğunlukla kazandı/ etkiledi	3.40- 4.19
Kısmen kazandı/ etkiledi	2.60- 3.39
Az kazandı / etkiledi	1.80- 2.59
Kazanamadı/ etkilenmedi	1.00- 1.79

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde, araştırma kapsamına giren okul öncesi öğretmenleri ve okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5- 6 yaş grubu çocukların velilerinden elde edilen veriler analiz edilerek yorumlanmıştır.

4. 1. ÖRNEKLEM GRUBUNUN KİŞİSEL BİLGİLERİNE İLİŞKİN ELDE EDİLEN BULGULAR

Bu kısımda, velilerin; yaş, eğitim düzeyi, aylık gelir düzeyi, çocuklarının cinsiyeti, okul öncesi öğretmenlerinin; yaş, mezun olunan okul ve öğretmenlikteki hizmet süresi durumları tablo haline getirilerek değerlendirilmiştir.

4.1.1. Velilerin Yaşlara Göre Dağılımı

Velilerin yaşlara göre dağılımı Tablo 3'te görülmektedir. Buna göre, örneklem grubunu, 20-25 yaş aralığında % 10.3 oranında anne, % 0.8 oranında baba; 26- 31 yaş aralığında % 40.5 oranında anne, % 18.3 oranında baba; 32- 37 yaş aralığında % 33.8 oranında anne, % 42.6 oranında baba; 38- 43 yaş aralığında %12.6 oranında anne, % 27.5 oranında baba; 44 yaş ve üstünde ise %2.9 oranında anne, % 10.9 oranında baba oluşturmaktadır.

Tablo 3: Velilerin Yaşlara Göre Dağılımı

	<i>Annenin yaşı</i>	<i>Babanın yaşı</i>
<i>Yaş Aralığı</i>		

	<i>yaşı</i>			
	f	%	f	%
20- 25 yaş	54	10.3	4	0.8
26- 31 yaş	212	40.5	96	18.3
32- 37 yaş	177	33.8	223	42.6
38- 43 yaş	66	12.6	144	27.5
44 yaş ve üstü	15	2.9	57	10.9
Toplam	524	100.0	524	100.0

4.1.2. Velilerin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Araştırma kapsamına giren velilerin eğitim düzeyleri Tablo 4'te verilmiştir. Bu verilere göre, annelerin; % 31.1'i ilkokul mezunu, % 30.0'u lise mezunu, % 13.4'ü üniversite mezunu, % 6.3'ü yüksekokul mezunu, % 5.3'ü okur-yazar değil, % 2.9'u okur-yazardır. Bu bulguya karşılık babaların; % 33.6'sı lise mezunu, %26.5'i üniversite mezunu, % 14.5'i ilkokul mezunu, % 13.0'ı ortaokul mezunu, % 10.1'i yüksekokul mezunu ve % 2.3'ü okur-yazardır. Bu verilere bakıldığında çarpıcı bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Okur-yazar olmayan anne oranı %5.3 iken okur- yazar olmayan baba yoktur. Bu durum ülkemizde hala kadın nüfusta okur-yazar olmayanların sayısının erkeklerden fazla olduğunu göstermektedir. Yine üniversite mezunu annelerin oranı üniversite mezunu babaların oranının yarısı kadar olması dikkat çekici bir sonuçtur.

Tablo 4: Velilerin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

<i>Eğitim Düzeyi</i>	<i>Annenin Eğitim Düzeyi</i>		<i>Babanın Eğitim Düzeyi</i>	
	f	%	f	%
Okur-yazar değil	28	5.3	-	-
Okur-yazar	15	2.9	12	2.3
İlkokul mezunu	163	31.1	76	14.5
Ortaokul mezunu	58	11.1	68	13.0
Lise mezunu	157	30.0	176	33.6
Yüksekokul mezunu	33	6.3	53	10.1

Üniversite mezunu	70	13.4	139	26.5
Toplam	524	100.0	524	100.0

4.1.3. Velilerin Aylık Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

Örneklem grubundaki velilerin aylık gelir düzeyine göre dağılımları Tablo 5’te verilmiştir. Tablo 5 incelendiğinde, velilerin % 50 ‘si iyi düzeyde aylık gelir tutarına sahipken, %0.6’sı ise çok kötü düzeyde aylık gelir tutarına sahiptir. Ayrıca iyi ve orta düzeyde bir yığılma olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Velilerin Aylık Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

<i>Aylık Gelir Düzeyi</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Çok iyi	21	4.0
İyi	262	50.0
Orta	222	42.4
Kötü	16	3.1
Çok Kötü	3	0.6
Toplam	524	100.0

4.1.4. Çocukların Cinsiyetine Göre Dağılımı

Tablo 6’da çocukların cinsiyete göre dağılımı verilmiştir. Buna göre, örneklem grubunun % 45.8’i kız çocuklardan oluşurken % 54. 2’side erkek çocuklardan oluşmaktadır. Cinsiyet açısından homojen bir dağılım görülmektedir.

Tablo 6: Çocukların Cinsiyetine Göre Dağılımı

<i>Cinsiyet</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Kız	240	45.8
Erkek	284	54.2
Toplam	524	100.0

4.1.5. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Dağılımı

Tablo 7 incelendiğinde, öğretmenlerin çoğunluğunu 44 yaş ve üstü öğretmenlerin oluşturduğu görülmektedir. 20-25 yaş arası öğretmen oranı ise %15.0'dır. Araştırmanın il merkezindeki okullarda uygulanmış olması yaşça büyük öğretmenlerin oranının büyük çıkması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Merkez okullarda bulunan öğretmenlerin yaş seviyesinin yüksek olduğu sonucuna varılabilir.

Tablo 7: Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Dağılımı

<i>Yaş Aralığı</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
20- 25 yaş	9	15.0
26- 31 yaş	14	23.3
32- 37 yaş	2	3.3
38- 43 yaş	16	26.7
44 yaş ve üstü	19	31.7
Toplam	60	100.0

4.1.5. Öğretmenlerin Mezun Olunan Okul Durumlarına Göre Dağılımı

Örneklem grubundaki öğretmenlerin mezun olunan okul durumlarına göre dağılımları Tablo 8' de verilmiştir. Tablo 8'e bakıldığında, en yüksek

oranda lisans mezunu, en düşük oranda da lise mezunu öğretmenlerin olduğu görülmektedir.

Tablo 8: Öğretmenlerin Mezun Olunan Okul Durumlarına Göre Dağılımı

<i>Mezun Olunan Okul</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Lise	7	11.7
Ön lisans	20	33.3
Lisans	33	55.0
Toplam	60	100.0

4.1.5. Öğretmenlerin Hizmet Yıllarına Göre Dağılımı

Öğretmenlerin hizmet yıllarına göre dağılımı Tablo 8’de verilmiştir. Buna göre 0-5 hizmet yılı arası öğretmenler % 38.3, 16-20 hizmet yılı arası öğretmenler % 28.3, 21 yıl ve üstü hizmet yılına sahip öğretmenler %16.7, 11-15 hizmet yılı arası öğretmenler % 11.7 ve 6-10 hizmet yılı arası öğretmenler ise % 5.0 oranında bulunmaktadır.

Tablo 9: Öğretmenlerin Hizmet Yıllarına Göre Dağılımı

<i>Hizmet Yılı</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
0- 5 yıl	23	38.3
6-10 yıl	3	5.0
11-15 yıl	7	11.7
16-20 yıl	17	28.3
21 yıl ve üstü	10	16.7
Toplam	60	100.0

4.2. AMAÇLARA İLİŞKİN ELDE EDİLEN BULGULAR ve YORUMLAR

Bu başlık altında, genel amaç dahilinde geliştirilen alt amaçlara yönelik elde edilen bulgular ve bu bulguların yorumlanması üzerinde durulmaktadır.

4.2.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Amaç 1: 5- 6 yaş grubu çocuklarının zihin ve dil gelişimi becerilerini kazanma düzeyleri arasında;

- 1.1. annelerinin yaşına,
- 1.2. babalarının yaşına,
- 1.3. annelerinin eğitim düzeyine,
- 1.4. babalarının eğitim düzeyine,
- 1.5. ailenin gelir düzeyine,
- 1.6. cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

Bu bölümde, 5- 6 yaş grubu çocuklarının zihin ve dil gelişimi becerilerini kazanma düzeyleri ile değişkenler arasındaki farklılıklar üzerinde durulmuştur.

Annenin yaşı değişkenine bağlı olarak velilerin becerileri kazanma düzeylerine ilişkin görüşleri tablo 10'da verilmiştir. Buna göre, becerileri kazanma boyutunda verilerin homojen dağılım gösterdiği ve annenin yaşı değişkeni açısından anlamlı bir farklılık ortaya çıkmadığı saptanmıştır. Becerileri kazanma boyutuna bakıldığı zaman f değerinin 1.452 olduğu ve 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığı görülmektedir. Buradan anne yaşının, çocuklar üzerinde becerileri kazanma düzeyi açısından etkili olmadığı sonucuna ulaşılabılır.

Tablo 10: Becerileri Kazanma Düzeyinin Annenin Yaşı Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

<i>Levene Testi</i>	<i>sd</i>	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>f</i>	<i>Anlamlılık Düzeyi</i>	
	Gruplar arası	4	5.008	1.52		
$p>.365$	Gruplar içi	519	447.566	.862	1.452	$p>.216$
	Toplam	523	452.574			

Babanın yaşı değişkenine bağlı olarak velilerin becerileri kazanma düzeylerine ilişkin görüşleri Tablo 11'de verilmiştir. Tablo 11 incelendiğinde, becerileri kazanma boyutunun levene değeri 0.05 düzeyinin üstünde çıkmıştır. Ancak becerileri kazanma boyutunda 0.05 düzeyinde anlamlılık olduğu

gözlenmektedir. Bunun için farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için LSD testi uygulanmıştır. Yapılan LSD testi sonuçları Tablo 12’te verilmiştir.

Tablo 11: Becerileri Kazanma Düzeylerinin Babanın Yaşı Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

<i>Levene Testi</i>	<i>sd</i>	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>f</i>	<i>Anlamlılık Düzeyi</i>
	Gruplar arası	4	5.111	1.278	
p>.283	Gruplar içi	519	207.865	.401	3.190
	Toplam	523	212.976		p<.013

Tablo 12’de görüldüğü gibi babanın yaşı açısından 20- 25 yaş ile 26- 31 yaş, 32- 37 yaş, 38- 43 yaş ve 44 yaş ve üstü arasında anlamlı farklılık saptanmıştır. Babaları 20- 25 yaş arası olan çocukların becerileri kazanma düzeyi aritmetik ortalamaları $\bar{X} = 2.84$, ‘kısmen kazandı’ düzeyinde iken; 26- 31 yaş arası aritmetik ortalamaları $\bar{X} = 3.87$, 32- 37 yaş arası aritmetik ortalamaları $\bar{X} = 3.92$, 38- 43 yaş arası aritmetik ortalamaları $\bar{X} = 3.95$, 44 yaş ve üstü olanların ise $\bar{X} = 3.86$ ‘çoğunlukla kazandı’ düzeyindedir. Bu farklılıklar anlamlıdır. Buna göre, baba yaşı yükseldikçe çocukların becerileri kazanma düzeyinin de yükseldiği sonucuna varılmıştır.

Tablo 12: Becerileri Kazanma Düzeyi ile Babanın Yaşı Değişkeni Arasındaki Farklılıkların LSD Testi Sonuçları

$\bar{X}$	Babanın Yaşı	20- 25 yaş arası	26- 31 yaş arası	32- 37 yaş arası	38- 43 yaş arası	44 yaş ve üstü
m o c 2.84	20- 25		X	X	X	X

3.87	26- 31
3.92	32- 37
3.95	38- 43
3.86	44 ve üstü

Tablo 13'teki verilere bakıldığında annenin eğitim düzeyi değişkeni açısından becerileri kazanma boyutunda .05 düzeyinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Bu bulgu sonucunda farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için LSD testi uygulanmıştır. Uygulanan LSD testi sonuçları ise Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 13: Becerileri Kazanma Düzeylerinin Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

<i>Levene Testi</i>		<i>sd</i>	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>f</i>	<i>Anlamlılık Düzeyi</i>
	Gruplar arası	6	26.977	4.496		
p>.293	Gruplar içi	517	185.999	.360	12.497	p<.000
	Toplam	523	212.976			

Tablo 13'teki veriler incelendiğinde becerileri kazanma düzeyinin annenin eğitim düzeyi değişkenine bağlı ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu gözlemlenmektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacı ile LSD testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 14'te verilmiştir. Tablo 14'teki veriler incelendiğinde okuryazar olmayan ($\bar{X} = 3.44$) ve okuryazar olan ($\bar{X} = 3.41$) annelerin ortalamaları ile ilkökul mezunu ($\bar{X} = 3.73$), ortaokul mezunu ($\bar{X} = 3.86$), lise mezunu ($\bar{X} = 4.02$), yüksek okul mezunu ($\bar{X} = 4.25$) ve üniversite mezunu ($\bar{X} = 4.19$) annelerin ortalamaları arasında fark bulunmuştur. Eğitim düzeyi ilkökul mezunu annelerle ($\bar{X} = 3.73$), lise ($\bar{X} = 4.02$), yüksekokul ($\bar{X} = 4.25$) ve üniversite mezunu anneler ($\bar{X} = 4.19$) arasında; ortaokul

($\bar{X}=3.86$)ve lise mezunu anneler ($\bar{X}= 4.02$) ile ise yüksekokul ($\bar{X}= 4.25$) ve üniversite mezunu anneler ($\bar{X}= 4.19$) arasında ortalamalar açısından farklılıklar saptanmıştır. Annelerinin eğitim düzeyi yüksek olan çocukların becerileri kazanma düzeyi ‘tamamen kazandı’ düzeyinde belirlenmişken annelerinin eğitim düzeyi daha düşük olan çocukların becerileri kazanma düzeyi ise ‘çoğunlukla kazandı’ düzeyinde belirlenmiştir. Bu bulgular sonucunda annenin eğitim düzeyi yükseldikçe çocukların becerileri kazanma düzeyinin de yükseldiği görülmektedir. Bu bulgu ise beklenen bir sonuçtur. Benzer sonuçlar Temel, Avcı ve Can Yaşar (1999) tarafından yapılan araştırmada da çıkmıştır. Bu araştırmada, anne babası ortaokul ve lise mezunu olan çocukların dil gelişimi puanlarının ilkökul mezunu okur yazar olmayanlardan, anne babası yüksek okul mezunu olanların aldıkları puanların ise tüm öğrenim düzeylerinden anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 14: Becerileri Kazanma Düzeyi İle Annenin Eğitim Düzeyi Değişkeni Arasındaki Farklılıkların LSD Testi Sonuçları

$\bar{X}$	Annenin Eğitim Düzeyi	Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Yüksekokul mezunu	Üniversite mezunu
3.44	Okur-yazar değil			X	X	X	X	X
3.41	Okur-yazar			X	X	X	X	X
3.73	İlkokul mezunu					X	X	X
3.86	Ortaokul mezunu						X	X
4.02	Lise mezunu						X	X
4.25	Yüksek okul mezunu							
4.19	Üniversite mezunu							

Tablo 15’e bakıldığında, babanın eğitim düzeyi değişkeni açısından becerileri kazanma boyutunda .05 düzeyinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Bu bulgu sonucunda farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu

belirlemek için parametrik olmayan Kruskal Wallis-H testi uygulanmıştır. Uygulanan Kruskal Wallis-H testi sonuçları ise Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 15: Becerileri Kazanma Düzeylerinin Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

<i>Levene Testi</i>		<i>sd</i>	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>f</i>	<i>Anlamlılık Düzeyi</i>
	Gruplar arası	5	15.531	3.106		
p>.012	Gruplar içi	518	197.445	.381	8.149	.000
	Toplam	523	212.976			

Tablo 16'daki veriler incelendiğinde uygulanan Kruskal Wallis-H testi sonucunda p değeri anlamlı çıkmıştır. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için Mann Whitney U testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo16: Becerileri Kazanma Düzeyinin, Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

<i>Babanın eğitim düzeyi</i>	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>Sıralar Ortalaması</i>	<i>KWH</i>	
				χ^2	P
Okur-yazar	12	3.5078	190.83		
İlkokul mezunu	76	3.7325	226.59		
Ortaokul mezunu	68	3.7008	214.68		
Lise mezunu	176	3.8757	252.57	36.919	.000
Yüksek okul mezunu	53	3.9343	265.18		
Üniversite	139	4.1496	323.27		

---

 mezunu

Tablo 17'ye bakıldığı zaman, becerileri kazanma düzeyinin, babanın eğitim düzeyi açısından Mann Whitney U testi sonuçlarına göre aritmetik ortalamalar arasında farklar bulunmaktadır. En düşük aritmetik ortalama $\bar{X} = 3.50$ ile okur-yazar babalar, en yüksek aritmetik ortalama ise $\bar{X} = 4.15$ ile üniversite mezunu babalar olarak saptanmıştır. Eğitim düzeyi üniversite mezunu olan babaların çocuklarının becerileri kazanma düzeyleri ile eğitim düzeyi okur-yazar, ilkokul mezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu ve yüksek okul mezunu olan babaların çocuklarının becerileri kazanma düzeyi arasında farklılıklar belirlenmiştir. Okur-yazar babaların çocuklarının becerileri çoğunlukla kazandığı, üniversite mezunu babaların çocuklarının ise becerileri tamamen kazandığı saptanmıştır. Bu sonuca paralel bir sonuç anne eğitim düzeyi değişkeninde de bulunmuştur. Buradan ebeveynlerin eğitim düzeyi ile çocukların becerileri kazanma düzeyi arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu çıkarılabilir. Temel, Avcı ve Can Yaşar (1999) tarafından yapılan araştırmada da babası yüksek öğrenim gerektiren bir mesleğe sahip olan çocukların dil gelişim puanları, diğer tüm mesleklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Benzer sonuçlar, Aydoğan ve Koçak'ın (2003) araştırmasında da ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada, anne baba öğrenim düzeyi yükseldikçe metinde aranan sözcüklere doğru cevap verme puanlarının da yükseldiği ortaya çıkmıştır.

Tablo 17: Becerileri Kazanma Düzeyinin. Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Babanın eğitim düzeyi	$\bar{X}$	Okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Yüksek okul mezunu	Üniversite mezunu
Okur-yazar	3.50						X
İlkokul mezunu	3.73						X
Ortaokul mezunu	3.70						X
Lise mezunu	3.88						X

Yüksek okul mezunu	3.93	X
Üniversite mezunu	4.15	

Becerileri kazanma düzeylerinin ailenin aylık gelir düzeyi değişkenine ilişkin durumları Tablo 18’de verilmiştir. Buna göre, ailenin aylık gelir düzeyi değişkenine bağlı olarak becerileri kazanma boyutunda levene değeri .05’in üstünde çıkmış ancak varyans analizi sonucunda p değeri anlamlı çıkmıştır ve farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak için LSD testi yapılmıştır. Yapılan LSD testi sonuçları Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 18: Becerileri Kazanma Düzeylerinin Ailenin Sosyo-ekonomik Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

<i>Levene Testi</i>	<i>sd</i>	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>f</i>	<i>Anlamlılık Düzeyi</i>
	Gruplar arası	4	6.279	1.570	
p>.501	Gruplar içi	519	206.696	.398	3.942
	Toplam	523	212.976		p<.004

Tablo 18’deki veriler incelendiğinde becerileri kazanma düzeyinin ailenin gelir düzeyi değişkenine bağlı ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu gözlemlenmektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacı ile LSD testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 19’da verilmiştir. Tablo 19’daki veriler incelendiğinde, becerileri kazanma boyutunda ailenin aylık gelir tutarına ilişkin aritmetik ortalamalar arasında fark bulunmuştur. Aylık gelir tutarı çok iyi ($\bar{X} = 4.01$), iyi ($\bar{X} = 3.97$) ve orta ($\bar{X} = 3.85$) seviyede olan aileler ile aylık gelir tutarı kötü olan aileler arasındaki farklılıklar anlamlı bulunmuştur. Arı ve diğerlerinin(1997), 6- 8 yaş arası çocukların sözel, algı, genel bilişsel gelişim ve bellek puanları, okuma becerilerini; motor gelişim becerilerini inceleyen araştırmalarında da farklı sosyo- ekonomik düzeydeki çocukların becerileri arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Çocukların sağlıklı bir biçimde gelişim gösterebilmeleri- özellikle zihin ve dil gelişimi - zengin çevre olanaklarına ve uyumlu bir aile ortamına bağlıdır. Ailenin gelir düzeyi, çocuğa sağlanan ortamı

ve ailedeki uyumu etkilediğinden çocuğun becerileri kazanma düzeyini de etkilemesi beklenen bir bulgudur.

Tablo 19: Becerileri Kazanma Düzeyi ile Ailenin Gelir Düzeyi Değişkeni Arasındaki Farklılıkların LSD Testi Sonuçları

$\bar{X}$	Ailenin aylık gelir tutarı	Çok iyi	İyi	Orta	Kötü	Çok Kötü
4.01	Çok iyi				X	
3.97	İyi			X	X	
3.85	Orta				X	
3.42	Kötü					
3.61	Çok Kötü					

Becerileri kazanma düzeylerinin cinsiyet değişkenine ilişkin t-testi sonuçları Tablo 20’de verilmiştir. Tablo 20 incelendiğinde, cinsiyet değişkenine göre becerileri kazanma boyutunda anlamlı farklılaşma olmadığı görülmektedir. Yani, becerileri kazanma düzeyi cinsiyet açısından homojen dağılım göstermektedir. Bu bulgu ışığında cinsiyet ile zihin ve dil gelişim becerileri arasında ilişki olmadığı sonucuna varılabilir. Bu bulguyu destekleyen bir araştırma da Temel (2000) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmada da, cinsiyet ile dil gelişimi becerileri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Tablo 20: Becerileri Kazanma Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine İlişkin t-testi Sonuçları

Levene testi	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	ss	t	p
p>.893	Erkek	284	3.89	.633	-.471	.638
	Kız	240	3.92	.646		

4.2.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgu Ve Yorumlar

Amaç 2: 5- 6 yaş grubu çocuklarda televizyon programlarının zihin ve dil gelişimi becerilerini kazandırmadaki etkileme düzeyleri arasında;

- 2.1. annelerinin yaşına,
- 2.2. babalarının yaşına,
- 2.3. annelerinin eğitim düzeyine,
- 2.4. babalarının eğitim düzeyine,
- 2.5. ailenin gelir düzeyine,
- 2.6. cinsiyetlerine, göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

Bu başlık altında, 5- 6 yaş grubu çocuklarda televizyon programlarının zihin ve dil gelişimi becerilerini kazandırmadaki etkileme düzeyleri ile değişkenler arasındaki farklılıklar üzerinde durulmuştur.

Televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeylerinin annenin yaşı değişkenine bağlı olarak yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 21’de verilmiştir. Buna göre, televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme boyutunda, verilerin homojen dağılım gösterdiği ve annenin yaşı değişkeni açısından anlamlı bir farklılık ortaya çıkmadığı saptanmıştır. TV programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeylerine ilişkin f değerinin 1.452 olduğu ve 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu sonucunda; her yaş dönemindeki annelerin, televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyi hakkında aynı görüşü benimsedikleri söylenebilir.

Tablo 21: Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Annenin Yaşı Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

<i>Levene Testi</i>	<i>sd</i>	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>f</i>	<i>Anlamlılık Düzeyi</i>
	Gruplar arası	4	1.517	.379	
p>.553	Gruplar içi	519	211.458	.407	.931
	Toplam	523	212.976		p>.446

Babanın yaşı değişkenine bağlı olarak velilerin, televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeylerine ilişkin görüşleri Tablo 22’de verilmiştir. Tablo 22 incelendiğinde, etkileme boyutunun f değeri .551 ve levne değeri 0.05 düzeyinin üstünde çıkmıştır. Yani etkileme boyutunda babanın yaşı değişkeni açısından verilerin homojen dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre; annenin yaşı değişkenine paralel olarak, her yaş dönemindeki babaların da, televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyi hakkında aynı görüşü benimsedikleri sonucuna varılabilir.

Tablo 22: Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Babanın Yaşı Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

<i>Levene Testi</i>	<i>sd</i>	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>f</i>	<i>Anlamlılık Düzeyi</i>
	Gruplar arası	4	1.913	.478	
p>.368	Gruplar içi	519	450.660	.868	.551
	Toplam	523	452.574		p>.698

Televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeylerinin annenin eğitim düzeyi değişkenine ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo 23’te verilmiştir. Buna göre, etkileme boyutunda verilerin homojen dağılım gösterdiği ve annenin eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık ortaya çıkmadığı belirlenmiştir. Etkilemeye ilişkin f değerinin .426 olduğu ve p değerinin 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığı saptanmıştır. Annelerin eğitim

düzeyi ne olur olsun, televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyinin değişmediği sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 23: Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

<i>Levene Testi</i>	<i>sd</i>	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>f</i>	<i>Anlamlılık Düzeyi</i>
	Gruplar arası	6	2.229	.371	
p>.146	Gruplar içi	517	450.345	.871	.426
	Toplam	523	452.574		p>.861

Babanın eğitim düzeyi değişkenine bağlı olarak velilerin, televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeylerine ilişkin görüşleri Tablo 24'te verilmiştir. Tablo 24'e bakıldığı zaman, etkileme düzeyinin f değeri 1.454 ve levene değeri 0.05'in üstünde çıkmıştır. Buna göre, etkileme düzeyinde gruplar arasında dağılımın homojen olduğu belirlenmiştir. Aynı sonuçlar annenin eğitim düzeyi değişkeninde de saptanmıştır.

Tablo 24: Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

<i>Levene Testi</i>	<i>sd</i>	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>f</i>	<i>Anlamlılık Düzeyi</i>
	Gruplar arası	5	6.263	1.253	
p>.580	Gruplar içi	518	446.310	.862	1.454
	Toplam	523	452.574		p>.203

Tablo 25 incelendiğinde, televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyleri ile ailenin aylık gelir düzeyi değişkeni arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Etkileme düzeyinde levene değeri .05'in altında çıkmıştır. Bu bulgu sonucunda farklılığın hangi gruplar

arasında olduğunu belirlemek için parametrik olmayan Kruskal Wallis-H testi uygulanmıştır. Uygulanan Kruskal Wallis-H testi sonuçları ise Tablo 26'de verilmiştir.

Tablo 25: Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

<i>Levene Testi</i>		<i>sd</i>	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>f</i>	<i>Anlamlılık Düzeyi</i>
	Gruplar arası	4	1.333	.333		
p<.023	Gruplar içi	519	451.240	.869	.383	p>.821
	Toplam	523	452.574			

Tablo 25'deki veriler incelendiğinde etkileme düzeyinde ailenin aylık gelir tutarı açısından levne değeri .05 düzeyinden düşük çıktığı için Kruskal Wallis-H testi uygulanmış ve p değeri anlamlı çıkmamıştır (Tablo 26). Yani ailenin aylık gelir düzeyinin televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyini değiştirmedığı sonucuna varılabilir.

Tablo 26: Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Ailenin Sosyo-ekonomik Düzeyi Değişkenine İlişkin Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Ailenin aylık gelir tutarı	N	$\bar{X}$	Sıralar Ortalaması	KWH	
				χ^2	P
Çok iyi	21	2.7250	252.24		
İyi	262	2.7649	258.27		
Orta	222	2.8049	265.52	2.044	.728
Kötü	16	2.9321	284.63		
Çok Kötü	3	3.2759	362.67		

Televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeylerinin cinsiyet değişkenine ilişkin t-testi sonuçları Tablo 27'de verilmiştir.

Tablo 27 incelendiğinde, cinsiyet değişkenine göre etkileme düzeyinde anlamlı farklılaşma olmadığı görülmektedir. Peri (1997: 152) 'nin yaptığı bir araştırmaya göre de cinsiyetle çocukların televizyon programlarından etkilenmeleri arasında etkileşim görülmemiştir.

Tablo 27: Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine İlişkin t-testi Sonuçları

Levene testi	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	ss	t	p
p>.624	Erkek	284	2.77	.905	-.484	.628
	Kız	240	2.81	.062		

4.2.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgu Ve Yorumlar

Amaç 3: 5- 6 yaş grubu çocuklarının, zihin ve dil gelişimi becerilerini kazanma düzeyleri ve televizyon programlarının bu becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar var mıdır?

Bu amaç çerçevesinde, 5- 6 yaş grubu çocuklarının zihin ve dil gelişimi becerilerini kazanma düzeyleri ve televizyon programlarının bu becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyleri arasındaki farklılıklar üzerinde durulmuştur.

Velilerin, becerileri kazanma düzeyi ve televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyine ilişkin t-testi sonuçları Tablo 28'de verilmiştir. Tablo 28 incelendiğinde, becerileri kazanma düzeyleri ve televizyon programlarının bu becerileri etkileme düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Büyük ölçüde doğru bir biçimde resimli kitaptan öyküyü tekrar anlatma (Beceri 1); rakamları adlandırabilme (Beceri 2); anlamlı resimler çizme (Beceri 6); en az altı kısmı olan insan resmi çizme (Beceri 7); uzun hikayeler anlatma (Beceri 9); sözel olarak belirtilen iki özel duruma uygun resimler bulma (Beceri 11); 'niçin?' sorusunu ayrıntılı olarak cevaplandırma

(Beceri 12); günlük yaşamda karşılaşılan nesnelere nelerden yapıldığını bilme (Beceri 13); renkleri (ana-ara), şekilleri (üçgen, kare, dikdörtgen) isimlendirme (Beceri 14); verilen nesnelere renklerine, şekillerine, fonksiyonlarına göre daha ayrıntılı olarak tanımlama (Beceri 15); verilen sözcüklerin anlamını sorma (Beceri 16); rüyalarını anlatma (Beceri 18); günlük yaşamda karşılaşılan sözcükleri tanımlama (Beceri 19); dün, bugün ve yarını doğru olarak kullanma (Beceri 20); basit şekiller yapma (Beceri 21); ifadelerinde geçmiş zamanı kullanma (Beceri 22); basit neden-sonuç ilişkilerini açıklama (Beceri 23); eşleştirme, ilişki kurma, gruplandırma ve sıralamayı neye göre yaptığını açıklaması (Beceri 24); nesnelere bir özelliğine (renk, şekil, boyut gibi) göre gruplandırma (Beceri 25); duygu ve düşüncelerini anlamlı bir şekilde ifade etme (Beceri 26); yetişkinin isteklerini mantıklı olarak açıklamasını isteme (Beceri 28); kendi davranışlarını, başkalarının davranışlarını ve yetişkinleri belli standartlara göre eleştirme (Beceri 29); daha önce dinlediği öyküleri içeriğine uygun olarak anlatma (Beceri 33); vurgu ve ses tonunu doğru kullanma (Beceri 35); resimdeki basit labirentlerden doğru çıkış yolunu bulabilme (Beceri 36); hayalle gerçeği ayırt etme (Beceri 39); kitaplara ilgi duyma (Beceri 46); nesnelere bir sıra içindeki konumunu (birinci, ikinci, üçüncü gibi) isimlendirme (Beceri 48); 'en az, en çok, ve birkaç'ın anlamını bilme ve uygun davranışı gösterme (Beceri 49); günlük yaşamda kullanılan sembolleri tanıma (Beceri 52); belli bir olaydan sonra ne olacağını tahmin etme (Beceri 54); beden parçalarını kendi üzerinde adlandırma ve resimle eşleştirme (Beceri 55); uzun diyalogları sürdürebilme (Beceri 58) becerileri çoğunlukla kazanılmasına ($\bar{X} = 3.40- 4.19$ arasında) karşın televizyon programlarının etkileme düzeyi ise 'kısmen etkiledi' ($\bar{X} = 2.60- 3.39$ arasında) düzeyindedir. Kapı, pencere, çatısı olan ev resmi çizme (Beceri 8); nesnelere arasındaki benzerlik ve farklılıkları gösterme (Beceri 10); sürekli konuşmak isteme (Beceri 17); hikayeler dinlemekten (Beceri 31) ve anlatmaktan hoşlanma (Beceri 32); sayılara ilginin artması (Beceri 34); üçgen ve kare çizme (Beceri 40); 20'ye kadar atlamadan sayma (Beceri 41); sorulan sorulara kendine özgü yanıtlar verme (Beceri 47); sağını-solunu gösterme (Beceri 50); gösterilen iki resimden birinde var olan farklılıkları gösterme (Beceri 51); yarım ve bütün olan nesnelere gösterme (Beceri 53) becerileri ise tamamen kazanılmasına ($\bar{X} = 4.20- 5.00$ arasında) karşın televizyon programlarının

etkileme düzeyi ise 'kısmen etkiledi' ($\bar{X} = 2.60- 3.39$ arasında) düzeyindedir. Adını yazabilme (Beceri 3); yaşını ve doğum tarihini söyleme (Beceri 4); birer birer yüze kadar sayma (Beceri 5); 10- 25 parçalı yap-bozu tamamlama (Beceri 37); haftanın günlerini sırası ile bilme (Beceri 38); 1- 10 arasında verilen nesne grupları ile rakamları eşleştirme (Beceri 43); artık materyalleri kullanarak özgün bir ürün oluşturma (Beceri 56); aynı dokuya sahip 6- 10 nesneyi eşleştirme (Beceri 57); nesnelere kullanarak toplam ve çıkarma yapma (1'den 10'a kadar) (Beceri 44); yaşadığı şehrin, sokağın adını söyleme (Beceri 45) becerileri çoğunlukla kazanılmasına ($\bar{X} = 3.40- 4.19$ arasında) karşın televizyon programlarının etkileme düzeyi ise 'az etkiledi' ($\bar{X} = 1.80- 2.59$ arasında) olarak saptanmıştır. Özne-fiil uyumunu doğru kullanma becerisi (Beceri 27) 'kısmen kazandı' ($\bar{X} = 2.60- 3.39$ arasında) düzeyinde, televizyon programlarının etkileme düzeyi ise 'az etkiledi' ($\bar{X} = 1.80- 2.59$ arasında) olarak belirlenmiştir. Argo sözcükler kullanma (Beceri 30) az kazanılmış iken televizyon programlarının bu beceriyi etkileme düzeyi de 'az etkiledi' düzeyindedir. İki üçgeni birleştirerek kare yapma (Beceri 42) becerisi kısmen kazanılmış olarak değerlendirilirken televizyon programlarının bu beceriyi etkileme düzeyi de 'az etkiledi' olarak belirlenmiştir. Buradan kısmen ya da az düzeyde de olsa televizyonun zihin ve dil gelişimine etkisi olduğu sonucuna varılabilir. Arı, Bayhan ve diğerlerinin (1997) yaptığı araştırma bu bulguyu destekler niteliktedir. Bu araştırmada da 2-11 yaş grubu çocukların dil gelişimlerinin televizyon programlarından etkilendiği sonucuna varılmıştır. Bu bulguya göre, zihin ve dil gelişimi becerileri tamamen/ çoğunlukla kazanılmış ancak televizyonun bu becerileri kazandırmada kısmen/ az etkili olduğu saptanmıştır. Çocukların beceri kazanma düzeylerinin yüksek oluşu okul öncesi eğitim kurumlarının etkililiğine bağlanabilir.

Tablo 28: Becerileri Kazanma Düzeyi ve Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerine İlişkin t-testi Sonuçları

	N	Kazanma düzeyi $\bar{X}$	Etki düzeyi $\bar{X}$	SS	t	df	p
B ₁	524	3.82	2.80	1.48	15.69	523	.000
B ₂	524	4.06	3.02	1.58	15.03	523	.000
B ₃	524	4.09	2.28	1.84	22.50	523	.000
B ₄	524	3.57	2.11	1.63	20.63	523	.000
B ₅	524	3.60	2.47	1.63	15.91	523	.000
B ₆	524	3.93	2.74	1.51	17.99	523	.000
B ₇	524	3.80	2.60	1.64	16.75	523	.000
B ₈	524	4.38	2.91	1.67	20.13	523	.000
B ₉	524	3.58	2.76	1.52	14.36	523	.000
B ₁₀	524	4.24	3.19	1.57	15.40	523	.000
B ₁₁	524	3.90	2.91	1.50	15.07	523	.000
B ₁₂	524	3.98	2.75	1.60	17.64	523	.000
B ₁₃	524	3.68	2.97	1.46	11.03	523	.000
B ₁₄	524	4.14	3.10	1.49	15.91	523	.000
B ₁₅	524	4.08	3.03	1.44	16.67	523	.000
B ₁₆	524	4.17	3.15	1.54	15.16	523	.000
B ₁₇	524	4.32	3.11	1.63	17.02	523	.000
B ₁₈	524	4.09	2.65	1.67	19.78	523	.000
B ₁₉	524	3.73	2.78	1.47	14.71	523	.000
B ₂₀	524	3.64	2.65	1.52	14.89	523	.000
B ₂₁	524	4.00	3.08	1.57	13.46	523	.000
B ₂₂	524	3.85	2.65	1.57	17.56	523	.000
B ₂₃	524	3.66	2.61	1.61	14.91	523	.000
B ₂₄	524	3.68	2.68	1.55	14.85	523	.000
B ₂₅	524	4.04	3.00	1.51	15.72	523	.000
B ₂₆	524	4.10	2.91	1.59	17.15	523	.000
B ₂₇	524	3.31	2.41	1.53	13.51	523	.000
B ₂₈	524	3.89	2.76	1.56	16.67	523	.000

Tablo 28'in Devamı

	N	Kazanma düzeyi $\bar{X}$	Etki düzeyi $\bar{X}$	ss	t	df	p
B ₂₉	524	3.49	2.72	1.52	11.59	523	.000
B ₃₀	524	2.33	2.55	1.43	- 3.490	523	.000
B ₃₁	524	4.35	3.35	1.57	14.65	523	.000
B ₃₂	524	4.21	3.18	1.50	15.81	523	.000
B ₃₃	524	3.98	2.98	1.47	15.57	523	.000
B ₃₄	524	4.22	3.09	1.50	17.21	523	.000
B ₃₅	524	3.83	2.91	1.38	15.26	523	.000
B ₃₆	524	3.88	2.69	1.59	17.15	523	.000
B ₃₇	524	3.69	2.57	1.69	19.24	523	.000
B ₃₈	524	3.69	2.57	1.53	16.63	523	.000
B ₃₉	524	3.91	2.90	1.57	14.90	523	.000
B ₄₀	524	4.30	2.90	1.67	19.13	523	.000
B ₄₁	524	4.53	2.95	1.66	21.74	523	.000
B ₄₂	524	3.07	2.95	1.50	13.16	523	.000
B ₄₃	524	3.75	2.56	1.66	16.33	523	.000
B ₄₄	524	3.45	2.48	1.64	13.64	523	.000
B ₄₅	524	3.78	2.36	1.75	18.59	523	.000
B ₄₆	524	3.94	2.65	1.66	17.93	523	.000
B ₄₇	524	4.27	2.81	1.59	20.95	523	.000
B ₄₈	524	4.11	2.86	1.56	18.37	523	.000
B ₄₉	524	4.13	2.83	1.54	19.34	523	.000
B ₅₀	524	4.32	2.77	1.71	20.75	523	.000
B ₅₁	524	4.32	3.03	1.63	18.10	523	.000
B ₅₂	524	3.97	2.96	1.53	15.03	523	.000
B ₅₃	524	4.43	3.10	1.64	18.51	523	.000
B ₅₄	524	3.88	2.98	1.48	13.99	523	.000
B ₅₅	524	4.17	2.99	1.57	17.14	523	.000
B ₅₆	524	3.29	2.44	1.46	13.37	523	.000
B ₅₇	524	3.51	2.52	1.52	14.82	523	.000
B ₅₈	524	3.86	2.73	1.54	16.75	523	.000

4.2.4. Dördüncü Alt Amaca İlişkin Bulgu Ve Yorumlar

Amaç 4: Okul öncesi öğretmenlerinin, 5- 6 yaş grubu çocuklarda televizyon programlarının zihin ve dil gelişimi becerilerini kazandırmadaki etkileme düzeyleri;

4.1. Yaş,

4.2. Mezun olunan okul,

4.3. Öğretmenlikteki hizmet süresi değişkenleri açısından bir farklılık göstermekte midir?

Bu başlık altında, okul öncesi öğretmenlerinin, 5- 6 yaş grubu çocuklarda televizyon programlarının zihin ve dil gelişimi becerilerini kazandırmadaki etkileme düzeyleri ile yukarıda belirtilen değişkenler arasındaki farklılıklar üzerinde durulmuştur.

Okul öncesi öğretmenlerinin, televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeylerinin yaş değişkenine ilişkin Varyans analizi sonuçları Tablo 29'da verilmiştir. Tablo 29 incelendiğinde, etkileme boyutunda verilerin homojen dağılım gösterdiği ve yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılığın ortaya çıkmadığı saptanmıştır. Etkilemeye ilişkin f değeri .330 ve .05 düzeyinde anlamlı olmadığı da görülmektedir.

Tablo 29: Okulöncesi Öğretmenlerinin, Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Yaş Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

<i>Levene Testi</i>		<i>sd</i>	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>f</i>	<i>Anlamlılık Düzeyi</i>
	Gruplar arası	4	1.149	.287		
p>.159	Gruplar içi	55	47.873	.870	.330	.857
	Toplam	59	49.023			

Tablo 30'da okulöncesi öğretmenlerinin, televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeylerinin, öğrenim düzeyi değişkeni açısından varyans analizi sonuçları verilmiştir. Tablo 30'a bakıldığında, televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeylerinin lise, ön lisans ve lisans mezunu öğretmenler arasında bir farklılaşma oluşturmadığı görülmektedir. Yani verilerin homojen dağılım gösterdiği, öğrenim düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılığın ortaya çıkmadığı ve etkilemeye ilişkin f değeri 1.216 ve .05 düzeyinde anlamlı olmadığı da belirlenmiştir.

Tablo 30: Okulöncesi Öğretmenlerinin, Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Öğrenim Düzeyi Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

<i>Levene Testi</i>		<i>sd</i>	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>f</i>	<i>Anlamlılık Düzeyi</i>
	Gruplar arası	2	2.006	1.003		
p> .458	Gruplar içi	57	47.017	.825	1.216	.304
	Toplam	59	49.023			

Okul öncesi öğretmenlerinin, televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeylerinin hizmet yılı değişkenine ilişkin Varyans analizi sonuçları Tablo 31'de verilmiştir. Tablo 31 incelendiğinde, etkileme boyutunda verilerin homojen dağılım gösterdiği ve hizmet yılı değişkeni açısından anlamlı bir farklılığın ortaya çıkmadığı saptanmıştır. Etkilemeye ilişkin f değeri .124 ve .05 düzeyinde anlamlı olmadığı da görülmektedir.

Tablo 31: Okulöncesi Öğretmenlerinin, Televizyon Programlarının Becerileri Kazandırmadaki Etkileme Düzeylerinin Hizmet Yılı Değişkenine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

<i>Levene Testi</i>		<i>sd</i>	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>f</i>	<i>Anlamlılık Düzeyi</i>
p> .282	Gruplar arası	4	.438	.109	.124	.973
	Gruplar içi	55	48.585	.883		
	Toplam	59	49.023			

4.2.5. Beşinci Alt Amaca İlişkin Bulgu Ve Yorumlar

Amaç 5: 5- 6 yaş grubu çocukların, zihin ve dil gelişimine etkileri açısından televizyon izlemeye yönelik veli ve öğretmen görüşleri nelerdir?

Bu bölümde, 5- 6 yaş grubu çocukların, zihin ve dil gelişimine etkileri açısından televizyon izlemeye yönelik öncelikle veli ve daha sonra öğretmen görüşleri üzerinde durulmuştur.

Veli Görüşleri

Tablo 32 incelendiğinde, veliler çocuklarının hafta içi, yüzde 53 oranında 1- 2 saat, yüzde 39'u 3- 4 saat, yüzde 8'i ise 5 saat ve üstü saat televizyon izlediğini belirtmişlerdir. Eskişehir ve Yozgat'ta Oya Tokgöz tarafından yapılan araştırmada 7- 8 yaş çocuğunun günde ortalama 2 saat televizyon izlediği saptanmıştır (Tokgöz, 1982: 46). Bu sıralama hafta sonunda değişiklik göstermektedir. Hafta sonu ise en yüksek yüzde 49 ile 3- 4 saat izleme süresine aittir. 5 saat ve üstü izleme süresine ait yüzde hafta sonunda artış göstermektedir. Yine Batmaz ve Aksoy'un (1995) yaptığı araştırmaya göre Türkiye'de çocuklar hafta içinde günde ortalama 3 saat; hafta sonunda ise günde ortalama 4 saat 47 dakika televizyon izliyor (Öçal, 1997: 49). Televizyon izleme süresinin hafta sonunda artış göstermesine sebep olarak hafta içi günün

büyük bir kısmının okulda geçiriliyor olması gösterilebilir. Yani çocukların hafta sonları daha çok televizyon karşısında vakit geçirdikleri söylenebilir.

Tablo 32: Velilerin, Çocukların Televizyon İzleme Sürelerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

<i>Televizyon izleme süreleri</i>	<i>Hafta İçi</i>		<i>Hafta Sonu</i>	
	<i>f</i>	<i>%</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
1- 2 saat	279	53	171	33
3- 4 saat	205	39	256	49
5 saat ve üstü	40	8	97	19
Toplam	524	100	524	100

Tablo 33'e bakıldığı zaman, çocukların en çok televizyon izlediği saatler, 10.00- 12.00 saatleri arası ve 18.00- 21.00 saatleri arası olarak görülmektedir. Canan Peri'nin (1997) yaptığı araştırma bu bulguyu desteklemektedir. Araştırmada okul öncesi çocukların en çok saat 18.00- 21.00 arası televizyonu izledikleri saptanmıştır. En çok izlenen saatler dikkate alındığında bu saatlerin çocukların evde oldukları saate (okul dışındaki saatlere) karşılık geldiği görülmektedir.

Tablo 33: Velilerin, Çocukların Televizyon İzleme Saatlerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

<i>TV izleme saatleri</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
06.00- 08.00 saatleri arası	62	12
10.00- 12.00 saatleri arası	173	33
14.00- 18.00 saatleri arası	68	13
18.00- 21.00 saatleri arası	170	32
21.00 ve sonrası	16	3
Diğer	35	7
Toplam	524	100

Tablo 34 incelendiğinde, evde televizyon izleme süresini yüzde 44 oranında anne-baba birlikte, yüzde 27 oranında anne, yüzde 22 oranında çocuk, yüzde 6 oranında baba ve yüzde 1 oranında ise diğer kardeşler belirlemektedir. Ayrıca televizyon izleme saatlerini belirlemede annelerin, babalara göre daha etkili olduğu görülmektedir. Güngör ve Ersoy'un (1995) okul öncesi dönem çocuklarının aileleriyle yaptığı araştırmaları bu bulguyu desteklemektedir. Bu araştırmada da, anneler babalara göre etkin olarak saptanmıştır. İlgili araştırmalara bakıldığında, televizyonun olumsuz etkileri 'ebeveynlerin televizyon izleme süresine kısıtlama getirmesiyle aza indirgenebilir' kanısının benimsendiği görülmektedir. Bu açıdan televizyon izleme süresini, en yüksek düzeyde anne ve babanın birlikte belirlemesi sonucu sevindirici bir bulgudur.

Tablo 34: Velilerin, Evde Televizyon İzleme Saatlerini Belirleyen Kişiyne İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

<i>Evde televizyon izleme saatlerini kim belirler?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Anne	139	27
Baba	31	6
Anne-Baba	231	44
Çocuk	116	22
Diğer kardeşler	7	1
Toplam	524	100

"Evde televizyon izlenirken program tercihini kim yapar?" sorusuna velilerin verdiği cevaplara ait veriler Tablo 35'de verilmiştir. Buna göre, evde program tercihini yüzde 35 oranı ile en yüksek düzeyde 'çocuk' yapmaktadır. Çocuktan sonra ikinci sırada 'anne'(%31), üçüncü sırada 'baba'(%29) ve son sırada da 'diğer kardeşler' gelmektedir. Batmaz ve Aksoy'un (1993) araştırması bu bulguyu destekler niteliktedir. Bu araştırmaya göre; araştırma kapsamına alınan yetişkinlerin % 82'si, çocuklarının hangi kanal ve programı

seyredeceğine ilişkin kararın çocukların kendileri tarafından verildiğini ifade etmiştir.

Tablo 35: Velilerin, Program Tercihini Kimin Yaptığına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

<i>Evde televizyon izlenirken program tercihini kim yapar?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Anne	162	31
Baba	153	29
Çocuk	185	35
Diğer kardeşler	24	5
Toplam	524	100

Velilerin, televizyon programlarını denetlemeye ilişkin görüşleri Tablo 36'de verilmiştir. Tablo 36 incelendiğinde, "Çocuğunuzun izlediği televizyon programlarını denetleyip kısıtlama getiriyor musunuz?" sorusuna velilerin yüzde 51'i 'kısmen' cevabını verirken yüzde 42'si 'evet' cevabını, yüzde 7'si ise 'hayır' cevabını vermişlerdir. Batmaz ve Aksoy'un (1995) araştırmasına göre Ebeveynlerin büyük çoğunluğu, çocuklarının televizyon izleme örüntüsüne karışmıyor ve onları yönlendirmiyor (Öçal, 1997: 49).

Tablo 36: Velilerin, Televizyon Programlarını Denetlemeye İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

<i>Çocuğunuzun izlediği televizyon programlarını denetleyip kısıtlama getiriyor musunuz?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Evet	221	42
Kısmen	267	51
Hayır	36	7
Toplam	524	100

Velilerin, çocukların en çok tercih ettiği program türüne ilişkin görüşleri Tablo 37’de verilmiştir. Tablo 37’deki veriler incelendiğinde, çocukların en çok tercih ettiği program türü olarak ilk sırayı çocuk programlarının aldığı görülmektedir. Demiriz ve Ulutaş’ın yaptığı bir araştırmada, ebeveynlere göre çocuklarının %79. 4’ü çizgi film programlarını izlemeyi tercih etmektedir (Demiriz ve Ulutaş, 1999: 1236). Çocuk programlarından sonra ise sırasıyla dizi filmler, müzik eğlence programları, spor programları, talk show ve reality showlar almaktadır. Haberler ise hiç işaretlenmemiş bir program türü olarak dikkat çekmektedir. Bu sonuç, çocukların kendileri için hazırlanmış programları tercih ettiklerini gösterirken, özellikle yabancı yapım çizgi filmlerin içeriklerine dikkat edilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 37: Velilerin, Çocukların Tercih Ettiği Program Türüne İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

<i>Program türü</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Çocuk programları	480	92
Müzik, eğlence programları	11	2
Dizi filmler	27	5
Spor programları	4	.8
Talk show, reality show	2	.2
Haberler	-	-
Toplam	524	100

Tablo 38’e bakıldığı zaman, araştırma kapsamına katılan çocukların yüzde 49’u izledikleri televizyon programları hakkında düşüncelerini aileleri ile paylaştığı, yüzde 45’i düşüncelerini ‘bazen’ paylaştığı, yüzde 6’sının ise paylaşmadığı görülmektedir.

Tablo 38: Çocukların İzledikleri Televizyon Programları Hakkında Düşüncelerini Paylaşma Durumları

<i>Çocuğunuz izlediği TV programları hakkında düşüncelerini sizinle paylaşır mı?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Evet	260	49
Hayır	30	6
Bazen	234	45
Toplam	524	100

Velilerin, çocukların arkadaşları ve çevresiyle kurduğu diyalogları sürdürdürebilmesinde televizyon programlarının etkilerine ilişkin görüşleri Tablo 39'da verilmiştir. Tablo 39'daki veriler incelendiğinde, sorulan anket sorusuna, araştırmaya katılan velilerin yüzde 39'u 'kısmen', yüzde 34'ü 'hayır', yüzde 27'si ise 'evet' cevabını vermiştir. Buradan televizyon programlarının çocukların dil gelişimine, iletişim boyutunda etkili olduğu sonucuna varılabilir.

Tablo 39: Çocukların Arkadaşları ve Çevresiyle Kurduğu Diyalogları Sürdürebilmesinde Televizyon Programlarının Etkisi İle İlgili Görüşlerin Dağılımı

<i>Çocuğunuzun arkadaşları ve çevresiyle kurduğu diyalogları sürdürdürebilmesinde TV programlarının etkisini görüyor musunuz?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Evet	140	27
Hayır	181	34
Kısmen	203	39
Toplam	524	100

Tablo 40 incelendiğinde, araştırma kapsamına giren çocukların yüzde 61'i izlediği televizyon programları ile ilgili sorular sorduğu, yüzde 6'sının ise soru sormadığı görülmektedir. Çocukların izledikleri programlar hakkında ailelerine sorular sorması, ilgili araştırma sonuçları da göz önünde bulundurularak, televizyonun olumsuz etkilerini aza indirgemesine ve olumlu etkileri artırmasına neden olabilir.

Tablo 40: Çocukların İzlediği Televizyon Programları İle İlgili Soru Sorma Durumları

<i>Çocuğunuz izlediği TV programları ile ilgili sorular sorar mı?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Evet	319	61
Hayır	30	6
Bazen	175	33
Toplam	524	100

“Çocuğunuz televizyon programlarında duyduğu argo sözcükleri kullanır mı?” sorusuna velilerin verdiği cevaplara ait veriler Tablo 41’de verilmiştir. Bu verilere göre, araştırma kapsamına alınan çocukların yüzde 45’i televizyonda duyduğu argo sözcükleri kullanmazken, yüzde 14’ü bu sözcükleri kullanmaktadır. Arı ve diğerlerinin (1997: 180) araştırmasında 2- 11 yaş grubu çocuklarının televizyon programlarından olumsuz etkilenerek ortaya koydukları davranışlar çocukların yaşlarına göre incelenmiş; olumsuz etkilenmenin tüm yaş grupları için en yüksek oranda argo sözcük kullanmada olduğu belirlenmiştir.

Tablo 41: Çocukların Televizyon Programlarında Duyduğu Argo Sözcükleri Kullanma Durumları

<i>Çocuğunuz televizyon programlarında duyduğu argo sözcükleri kullanır mı?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Evet	71	14
Hayır	236	45
Bazen	217	41
Toplam	524	100

Velilerin, çocukların televizyon programlarında duyduğu bozuk cümle yapılarından etkilenme durumlarına ilişkin görüşleri Tablo 42’te verilmiştir. Tablo 42 incelendiğinde, çocukların yüzde 64’ünün televizyon programlarındaki bozuk cümle yapılarından etkilendiğini, yüzde 32’sinin ise etkilenmediği görülmektedir. Buna göre, televizyon programlarının çocukların dil gelişimi sistemlerinden ‘sıra

sistemi' yani sözcüklerin cümle içindeki sıralanmaları üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu sonucu ortaya çıkarılabilir.

Tablo 42: Çocukların Televizyon Programlarında Duyduğu Bozuk Cümle Yapılarından Etkilenme Durumları

<i>Çocuğunuz televizyon programlarında duyduğu bozuk cümle yapılarından etkileniyor mu?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Evet	165	32
Hayır	169	32
Kısmen	190	36
Toplam	524	100

Tablo 43 incelendiğinde, araştırmaya katılan çocukların yüzde 67'sinin televizyonda gördüğü ya da duyduğu yeni kavramlar hakkında sorular sorduğu, yüzde 6'sının ise soru sormadığı belirlenmektedir. Arı ve diğerlerinin(1997) yaptıkları araştırmada annelerden alınan veriler ışığında 2- 11 yaş arası çocukların televizyon programları ile ilgili sordukları soru tiplerinin yaşlara göre dağılımı incelenmiştir. Bu araştırmada, 4- 5 (% 43.6), 6- 7 (% 44.8) yaş grubundaki çocukların en çok sebep- sonuç ilişkisiyle ilgili sorular sordukları ve ikinci sırada da 4- 5 (% 18.4), 6- 7 (% 16.6) yaş grubundaki çocukların soyut kavramlar ile ilgili sorular sordukları saptanmıştır. Çocukların televizyonda karşılaştıkları yeni kavramlar hakkında soru sormaları onların zihin gelişimi açısından olumlu yönde etkilendiklerini gösterebilir.

Tablo 43: Çocukların Televizyonda Gördükleri ya da Duydukları Yeni Kavramlar Hakkında Soru Sorma Durumları

<i>Çocuğunuz televizyonda gördüğü ya da duyduğu yeni kavramlar hakkında sorular sorar mı?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Evet	352	67
Hayır	33	6
Bazen	139	27
Toplam	524	100

“Çocuğunuzun anlattığı rüyalarda televizyonun etkilerini görüyor musunuz?” sorusuna ait veriler Tablo 44’te belirtilmiştir. Buna göre, araştırmaya katılan velilerin yüzde 43’ü ‘hayır’, yüzde 30’u ‘evet’, yüzde 27’si ise ‘kısmen’ cevabını vermişlerdir.

Tablo 44: Çocukların Anlattığı Rüyalarda Televizyonun Etkilerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı

<i>Çocuğunuzun anlattığı rüyalarda televizyonun etkilerini görüyor musunuz?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Evet	158	30
Hayır	227	43
Kısmen	139	27
Toplam	524	100

Velilerin, çocukların anlattığı hikaye ve masalarda televizyon programlarının etkilerine ilişkin görüşleri Tablo 45’de verilmiştir. Tablo 45’deki verilere göre, çocukların yüzde 65’inin televizyon programlarından etkilendiğini, yüzde 35’inin ise etkilenmediği saptanmıştır. Pingre ve arkadaşları (1984) yaptıkları araştırmada 3- 5 yaş çocuklarının televizyon programlarındaki olayları tanımladıklarını, ancak detayları, hikayenin değişik kavramsal anlamını niteleyemedikleri için oradaki olayları ve karakterleri oyunlarına ve oyuncaklarına yansıttıklarını bulmuştur.

Tablo 45: Çocukların Anlattığı Hikaye ve Masalarda Televizyon Programlarının Etkilerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı

<i>Çocuğunuzun anlattığı hikaye ve masalarda televizyon programlarının etkilerini görüyor musunuz?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Evet	157	30
Hayır	184	35
Kısmen	183	35
Toplam	524	100

Öğretmen Görüşleri

Öğretmenlerin, çocukların izledikleri televizyon programları hakkında düşüncelerini paylaşma durumlarına ilişkin görüşleri Tablo 46'da belirtilmiştir. Buna göre, öğretmenlerin 67'si çocukların televizyon programları hakkındaki görüşlerini kendileri ile paylaştığını belirtmişlerdir. Bu bulgu veli görüşlerinden de elde edilen sonuçlarla da desteklenmektedir. Yani hem veliler hem de öğretmenler çocukların izledikleri televizyon programları hakkında düşüncelerini kendileri ile paylaşma noktasında paralel görüş bildirmişlerdir.

Tablo 46: Çocukların İzledikleri Televizyon Programları Hakkında Düşüncelerini Paylaşma Durumları

<i>Çocuklar izledikleri TV programları hakkında düşüncelerini sizinle paylaşır mı?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Evet	40	67
Hayır	-	-
Bazen	20	33
Toplam	60	100

Öğretmenlerin, çocukların arkadaşları ve çevresiyle kurduğu diyalogları sürdürebilmesin de televizyon programlarının etkilerine ilişkin görüşleri Tablo 47'de verilmiştir. Tablo 47'deki veriler incelendiğinde, sorulan anket sorusuna, araştırmaya katılan öğretmenlerin yüzde 52'si 'evet', yüzde 43'ü, 'kısmen', yüzde 3'ü ise 'hayır' cevabını vermiştir. Buna göre; öğretmenlerin, televizyon programlarının çocukların dil gelişimine olumlu etkisi olduğu görüşünü benimsedikleri sonucuna varılabilir.

Tablo 47: Çocukların Arkadaşları ve Çevresiyle Kurduğu Diyalogları Sürdürebilmesinde Televizyon Programlarının Etkisi İle İlgili Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı

<i>Çocukların arkadaşları ve çevresiyle kurduğu diyalogları sürdürebilmesinde TV programlarının etkisini görüyor musunuz?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Evet	31	52
Hayır	3	5
Kısmen	26	43
Toplam	60	100

Tablo 48'e bakıldığında, araştırma kapsamına giren öğretmenlerin yüzde 60'ı çocukların izlediği televizyon programları ile ilgili sorular sorduğu, yüzde 3'ü ise soru sormadığı yönünde görüş belirttikleri görülmektedir.

Tablo 48: Çocukların İzlediği Televizyon Programları İle İlgili Soru Sorma Durumları

<i>Çocuklar izledikleri TV programları ile ilgili sorular sorar mı?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Evet	36	60
Hayır	2	3
Bazen	22	37
Toplam	60	100

Öğretmenlerin, çocukların televizyon programlarında duyduğu bozuk cümle yapılarından etkilenme durumlarına ilişkin görüşleri Tablo 49'ta verilmiştir. Tablo 49 incelendiğinde, öğretmenlerin yüzde 80'inin çocukların televizyon programlarında duydukları bozuk cümle yapılarından etkilendiklerini savunurken, sadece yüzde 2'si etkilenmedikleri görüşünü savunduğu görülmektedir.

Tablo 49: Çocukların Televizyon Programlarında Duyduğu Bozuk Cümle Yapılarından Etkilenme Durumları

<i>Çocukların televizyon programlarında duydukları bozuk cümle yapılarından etkilendiklerini düşünüyor musunuz?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Evet	48	80
Hayır	1	2
Kısmen	11	18
Toplam	60	100

“Çocuklar, televizyonda gördüğü ya da duyduğu yeni kavramlar hakkında sorular sorar mı?” sorusuna ait veriler Tablo 50’de belirtilmiştir. Buna göre, araştırmaya katılan öğretmenlerin yüzde 65’i ‘evet’, yüzde 33’ü ‘bazen’, yüzde 2’si ise ‘hayır’ cevabını vermişlerdir.

Tablo 50: Çocukların Televizyonda Gördükleri ya da Duydukları Yeni Kavramlar Hakkında Soru Sorma Durumları

<i>Çocuklar, televizyonda gördüğü ya da duyduğu yeni kavramlar hakkında sorular sorar mı?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Evet	39	65
Hayır	1	2
Bazen	20	33
Toplam	60	100

Öğretmenlerin, çocukların anlattığı hikaye ve masalarda televizyon programlarının etkilerine ilişkin görüşleri Tablo 51’de verilmiştir. Tablo 51’deki sonuçlara göre, öğretmenlerin yüzde 93’ü çocukların etkilendiği, yüzde 7’si ise etkilenmediği yönünde görüş belirtmiştir.

Tablo 51: Çocukların Anlattığı Hikaye ve Masallarda Televizyon Programlarının Etkilerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı

<i>Çocukların anlattığı hikaye ve masallarda televizyon programlarının etkilerini görüyor musunuz?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Evet	32	53
Hayır	4	7
Kısmen	24	40
Toplam	60	100

Tablo 52'deki veriler incelendiğinde, öğretmenlerin sınıfta yapılan etkinliklerde televizyon programlarının etkilerini gördüklerini belirttikleri görülmektedir.

Tablo 52: Sınıfta Yapılan Etkinliklerde Televizyon Programlarının Etkilerini Görme Durumlarına İlişkin Görüşlerin Dağılımı

<i>Sınıfta yapılan etkinliklerde televizyon programlarının etkilerini görüyor musunuz?</i>	<i>f</i>	<i>%</i>
Evet	28	47
Hayır	4	6
Kısmen	28	47
Toplam	60	100

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen sonuçlar ortaya konulmuş, tartışılmış ve bu sonuçlara dayalı öneriler getirilmiştir.

5.1. TARTIŞMA- SONUÇ

Bu başlık altında araştırma sonuçları ve tartışma, araştırmanın alt amaçları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

5.1.2. Kişisel Özelliklere İlişkin Sonuçlar

5.1.2.1. Velilerden Elde Edilen Sonuçlar

- Annelerin yarısına yakını 26- 31 yaş aralığında (%40.5) genç annelerden; babaların ise yarısına yakını 32- 37 yaş aralığında (%42.5) babalardan oluşmaktadır.
- Annelerin çoğunluğunu ilkokul mezunu anneler oluştururken babaların çoğunluğunu ise lise mezunu babalar oluşturmaktadır. Ayrıca okur-yazar olmayan anne oranı %5.3 iken okur-yazar olmayan baba yoktur. Bu durum ülkemizde hala kadın nüfusta okur-yazar olmayanların sayısının erkeklerden fazla olduğunu göstermektedir. Yine üniversite mezunu annelerin oranı üniversite mezunu babaların oranının yarısı kadar çıkmıştır ve bu da dikkat çekici bir sonuçtur.
- Velilerin yarısı aylık gelir tutarı bakımından 'iyi' düzeyde ve yine yarısına yakını 'orta' düzeydedir.
- Araştırma kapsamına giren çocukların cinsiyetleri açısından homojen bir dağılım bulunmaktadır.

5.1.2.2.Okul Öncesi Öğretmenlerden Elde Edilen Sonuçlar

- Öğretmenlerin çoğunluğunu 44 yaş ve üstü öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın il merkezindeki okullarda uygulanmış olması yaşça büyük öğretmenlerin oranının büyük çıkması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu da beklenen bir sonuçtur.
- Öğretmenlerin mezun olunan okul durumlarına göre dağılımlarında en yüksek oranda lisans mezunu öğretmenler en düşük oranda ise lise mezunu öğretmenler olduğu görülmektedir.
- Öğretmenlerin çoğunluğunu 0-5 ve 16-20 yıl hizmet süresine sahip öğretmenler oluşturmaktadır.

5.1.3. Birinci Alt Amaca İlişkin Sonuçlar

- Anne yaşı ve zihin-dil gelişimi becerilerini kazanma düzeyi arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Buradan anne yaşının, çocuklar üzerinde becerileri kazanma düzeyi açısından etkili olmadığı sonucuna ulaşılabilir.
- Baba yaşı ve zihin-dil gelişimi becerilerini kazanma düzeyi arasında anlamlılık ortaya çıkmıştır. Babaları 20-25 yaş arası olan çocuklar, zihin ve dil gelişimi becerilerini kısmen kazanırken diğer yaş grubu babaların çocukları çoğunlukla düzeyinde kazandığı belirlenmiştir. Buna göre, baba yaşı yükseldikçe çocukların becerileri kazanma düzeyinin de yükseldiği sonucuna varılabilir.
- Annelerinin eğitim düzeyi yüksek olan çocukların becerileri kazanma düzeyi, annelerinin eğitim düzeyi daha düşük olan çocukların becerileri kazanma düzeyinden yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçtan annenin eğitim düzeyi yükseldikçe çocukların becerileri kazanma düzeyinin de yükseldiği sonucuna ulaşılabilir.

- Eğitim düzeyi üniversite mezunu olan babaların çocuklarının becerileri kazanma düzeyleri, eğitim düzeyi okur-yazar, ilkokul mezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu ve yüksek okul mezunu olan babaların çocuklarının becerileri kazanma düzeyinden yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca paralel bir sonuç anne eğitim düzeyi değişkeninde de bulunmuştur. Buradan ebeveynlerin eğitim düzeyi ile çocukların becerileri kazanma düzeyi arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu çıkarılabilir.
- Aylık gelir tutarı arttıkça çocukların becerileri kazanma düzeyinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların sağlıklı bir biçimde gelişim gösterebilmeleri- özellikle zihin ve dil gelişimi - zengin çevre olanaklarına ve uyumlu bir aile ortamına bağlıdır. Ailenin gelir düzeyi, çocuğa sağlanan ortamı ve ailedeki uyumu etkilediğinden çocuğun becerileri kazanma düzeyini de etkilemesi beklenen bir sonuçtur.
- Zihin ve dil gelişimi becerilerini kazanma düzeyi ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Buradan cinsiyet ile gelişim becerileri arasında ilişki olmadığı sonucuna varılabilir.

5.1.4. İkinci Alt Amaca İlişkin Sonuçlar

- Anne ve babaların, televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyi hakkındaki görüşlerinin yaş değişkeni açısından farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir.
- Anne ve baba eğitim düzeyi ne olur olsun, televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyinin değişmediği sonucu ortaya çıkmıştır.
- Ailenin aylık gelir düzeyinin televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyini değiştirmedeği sonucuna varılmıştır.
- Cinsiyet değişkenine göre televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyinde anlamlı farklılaşma olmadığı belirlenmiştir.

5.1.5. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Sonuçlar

- Zihin ve dil gelişimi becerileri kazanma düzeyleri ve televizyon programlarının bu becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu saptanmıştır. Sonuç itibariyle 'kısmen' ya da 'az' düzeyde de olsa televizyonun zihin ve dil gelişimine etkisi olduğu görüşü veliler tarafından benimsenmiştir. Aynı zamanda bu bulguya göre, zihin ve dil gelişimi becerileri tamamen/ çoğunlukla kazanılmış ancak televizyonun bu becerileri kazandırmada kısmen/ az etkili olduğu belirlenmiştir. Çocukların beceri kazanma düzeylerinin yüksek oluşu okul öncesi eğitim kurumlarının etkililiğine bağlanabilir.

5.1.6. Dördüncü Alt Amaca İlişkin Sonuçlar

- Okul öncesi öğretmenlerinin; televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkileme düzeyleri ile yaş, mezun olunan okul ve hizmet yılı değişkenleri açısından anlamlı bir farklılığın ortaya çıkmadığı saptanmıştır. Öğretmenler televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkisini kısmen düzeyinde belirtmişlerdir.

5.1.7. Beşinci Alt Amaca İlişkin Sonuçlar

5.1.7.1. Veli Görüşlerinden Elde Edilen Sonuçlar

- Velilerin çoğunluğu çocuklarının hafta içi, 1-2 saat, hafta sonu ise 3-4 saat televizyon izlediği yönünde görüş belirtmişlerdir. Televizyon izleme süresinin hafta sonunda artış göstermesine sebep olarak hafta içi günün büyük bir kısmının okulda geçiriliyor olması gösterilebilir. Yani çocukların hafta sonları daha çok televizyon karşısında vakit geçirdikleri söylenebilir.
- Çocukların en çok televizyon izlediği saatler, 10.00- 12.00 saatleri arası ve 18.00- 21.00 saatleri arası olarak belirlenmiştir. En çok izlenen saatler dikkate alındığında bu saatlerin çocukların evde oldukları saate (okul dışındaki saatlere) karşılık geldiği görülmektedir.

- Evde televizyon izleme süresini yüzde 44 oranında anne-baba birlikte, yüzde 27 oranında anne, yüzde 22 oranında çocuk, yüzde 6 oranında baba ve yüzde 1 oranında ise diğer kardeşlerin belirlediği sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca televizyon izleme saatlerini belirlemede annelerin, babalara göre daha etkili olduğu sonucuna varılabilir.
- Evde program tercihini en yüksek düzeyde ‘çocuk’ un,İkinci sırada anne, üçüncü sırada ise baba yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Televizyon izleme süresini anne baba birlikte belirlerken program seçimini çocuğun yapması ilginç bir sonuç olarak göze çarpmaktadır.
- Veliler “Çocuğunuzun izlediği televizyon programlarını denetleyip kısıtlama getiriyor musunuz?” sorusuna yüzde 51’i ‘kısmen’ cevabını verirken yüzde 42’si ‘evet’ cevabını, yüzde 7’si ise ‘hayır’ cevabını vermişlerdir. Buradan ebeveynlerin büyük çoğunluğunun, çocuklarının televizyonda ne izlediklerine pek fazla karışmadıkları ve onları yönlendirmedikleri sonucuna varılabilir.
- Çocukların en çok tercih ettiği program türü olarak ilk sırayı çocuk programlarının aldığı belirlenmiştir. Çocuk programlarından sonra ise sırasıyla dizi filmler, müzik eğlence programları, spor programları, talk show ve reality showlar yer almaktadır. Haberler ise hiç işaretlenmemiş bir program türü olarak dikkat çekmektedir. Bu sonuç, çocukların kendileri için hazırlanmış programları tercih ettiklerini gösterirken, özellikle yabancı yapım çizgi filmlerin içeriklerine dikkat edilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.
- Araştırma kapsamına katılan çocukların çoğunluğunun televizyon programları hakkında düşüncelerini aileleri ile paylaştığı belirlenmiştir.
- Veliler, çocukların arkadaşları ve çevresiyle kurduğu diyalogları sürdürebilmesinde televizyon programlarının etkili olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Buradan televizyon programlarının çocukların dil gelişimine, iletişim boyutunda etkilerinin olduğu sonucuna varılabilir.

- Veliler, çocuklarının izledikleri televizyon programları ile ilgili sorular sorduğunu belirtmişlerdir. Çocukların izledikleri programlar hakkında ailelerine sorular sorması, ilgili araştırma sonuçları da göz önünde bulundurularak, televizyonun olumsuz etkilerini aza indirgemesine ve olumlu etkileri artırmasına neden olabilir.
- Velilerin çoğunluğu, çocuklarının televizyon programlarında duyduğu argo sözcükleri kullanmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Velilerin %14'ü ise argo sözcüklerin çocukları tarafından kullanıldığını söylemiştir.
- Velilerin çoğunluğu, çocukların televizyon programlarında duyduğu bozuk cümle yapılarından etkilendiğini belirtmişlerdir. Buna göre, televizyon programlarının çocukların dil gelişimi sistemlerinden 'sıra sistemi' yani sözcüklerin cümle içindeki sıralanmaları üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu sonucu ortaya çıkarılabilir.
- Araştırmaya katılan çocukların çoğunluğunun televizyonda gördüğü ya da duyduğu yeni kavramlar hakkında sorular sorduğu belirlenmiştir. Çocukların televizyonda karşılaştıkları yeni kavramlar hakkında soru sormaları onların zihin gelişimi açısından olumlu yönde etkilendiklerini gösterebilir.
- Çocukların anlattığı rüyalarda televizyonun etkilerinin veliler tarafından gözlemlenmediği belirlenmiştir.
- Velilerin, çocukların anlattığı hikaye ve masalarda televizyon programlarının etkilerine ilişkin görüşlerinin etkilenme yönünde olduğu saptanmıştır.

5.1.7.2. Öğretmen Görüşlerinden Elde Edilen Sonuçlar

- Öğretmenlerin çoğunluğu, çocukların televizyon programları hakkındaki görüşlerini kendileri ile paylaştığını belirtmişlerdir. Bu bulgu veli görüşlerinden de elde edilen sonuçlarla da desteklenmektedir. Yani hem veliler hem de

öğretmenler çocukların izledikleri televizyon programları hakkında düşüncelerini kendileri ile paylaşma noktasında paralel görüş bildirmişlerdir.

- Öğretmenlerin, çocukların arkadaşları ve çevresiyle kurduğu diyalogları sürdürübilmesin de televizyon programlarının etkilerini olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Buna göre; öğretmenlerin, veliler gibi televizyon programlarının çocukların dil gelişiminin iletişim kurma boyutunda olumlu etkisi olduğu görüşünü benimsedikleri sonucuna varılabilir.
- Araştırma kapsamına giren öğretmenlerin çoğunluğu, çocukların izlediği televizyon programları ile ilgili sorular sorduğu yönünde görüş belirttikleri görülmüştür.
- Öğretmenlerin, hemen hemen hepsi çocukların televizyon programlarında duyduğu bozuk cümle yapılarından etkilendiğini düşünmektedir. Velilerle aynı görüşün ortaya çıktığı görülmektedir.
- Öğretmenlerin çoğunluğu çocukların, televizyonda gördüğü ya da duyduğu yeni kavramlar hakkında sorular sorduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuçta da veli görüşleri ile bir paralellik söz konusudur.
- Öğretmenlerin, yaklaşık tamamı çocukların anlattığı hikaye ve masallarda televizyon programlarının etkilerinin olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Yine bu görüşte de veli ve öğretmen ortaklığı görülmektedir.
- Öğretmenler, sınıfta yapılan etkinliklerde televizyon programlarının etkilerini gördüklerini belirtmişlerdir.

5.2. ÖNERİLER

- Öncelikle anne-babaların televizyonu bilinçli kullanabilecek, çocuklarını denetleyebilecek bir eğitime sahip olmaları gereklidir. Bu nedenle alınacak ilk

ve acil tedbir ebeveynlerin bilinçlendirilmesidir. Bu konuda çeşitli seminerler düzenlenebilir, televizyon programları yapılabilir.

- Aileler çocuklarıyla birlikte televizyon seyrederek neyin yanlış, neyin doğru olduğu hakkında çocuklarıyla konuşmalıdır, yani çocuklar televizyon karşısında yalnız bırakılmamalıdır.
- Çocukların en çok ve yoğun olarak televizyon izledikleri saatlerde yayınlanan programlara özellikle dikkat edilmelidir.
- Televizyon kanallarındaki programları özellikle çocuk programları yapan kişilerin eğitime önem verilmeli, pedagoğ ve psikoloğlar yapımın her aşamasında yer almalıdırlar. Bu noktada televizyon kanallarının yayın politikalarını çocukları da göz önüne alarak hazırlamaları gerekliliğı önerilebilir.
- Çocuğın tüm programları değıl, kendine uygun olan programları belirli sürelerde izlemesi, gelişimi için gerekli olan diğere etkinliklere de yeterince katılabilmesi yönünden önem taşımaktadır. Bu nedenle çocukların televizyon programlarını izleme süreleri ve bu programların içeriğı mutlaka denetlenmelidir.
- Eğitsel çocuk programlarının biçimsel içeriğı (ses, müzik, konuşma, efekt) artırılarak daha ilgi çekici hale getirilmelidir. Çünkü çocuklar televizyonu izlerken hem görüntüden hem de konuşmalardan etkilenmektedirler.
- Çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan araştırmalar ve öneriler dikkate alınmalı ve gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

5.3. ARAŞTIRMACILAR İÇİN ÖNERİLER

- Öğretmen grubunun sayısı çoğaltılarak veli ve öğretmen görüşleri arasındaki ilişkiye yönelik bir araştırma yapılabilir.
- Televizyon programlarının etkileri diğere gelişim alanları ile ilişkilendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, N.; Kartopu, E. (2004). Çocuk ve televizyon. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 40 (Temmuz), 22-24.
- Akpınar, B. (2004). Çocukların televizyon izleme davranışlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Çağdaş Eğitim*, 306, 35-45
- Aktaş, Y. (1997). Televizyonun çocuğun gelişimi üzerindeki etkileri. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 52, 18-21.
- Altunöz, G. (2000). 5-Yaş Okul Öncesi Televizyon Eğitim Programlarında Görsel Öğelerden Hareketin Çocuklara Etkisi, Örnek Olay: Deniz Yıldızı. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aral, N. & Kandır, A. & Yaşar, M. (2003) . *Okul Öncesi Eğitim-1* (2. Baskı). İstanbul: YA-Pa Yayınları.
- Aral, N.; Baran, G.; Bulut, Ş.; Çimen, S. (2001). *Çocuk Gelişimi 1- 2*. İstanbul: YA-PA Yayınları.
- Arhan, F., Demirer, T., Hozatlı, U., Orhangazi, Ö., Özbudun, S. (1999). *Medya Eleştirisi ya da Hermesini Sorgulamak*. Ankara: Öteki Matbaası.
- Arı, M. (2003). Türkiye’de Erken Çocukluk Eğitimi ve Kalitenin Önemi. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* (Edt: Müzeyyen Sevinç). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Arı, M. ; Bayhan, P.; Artan, İ.; Üstün, E.; Akman, B. (1997). A Study of parents’ attitudes conduct and thoughts regarding 2-11 year old children who watch television” , I. Ulusal Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi, (28-30 Mayıs 1997- Ankara). s. 165-183.

- Aydın, O. (2003). Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Gelişim Özellikleri. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* (Edt: Müzeyyen Sevinç). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Aydın, O., Bilgin Aydın, H. (1999). Okul Öncesi Çocuğunun Gelişim Özellikleri. *Marmara Üniversitesi Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı* (Edt: Rengin Zembat). İstanbul :YA-PA Yayıncılık.
- Aydoğan, Y. ve Koçak, N. (2003). Okul öncesi çocukların dil gelişimlerine etki eden faktörlerin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 159 (Yaz). <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/159/aydogan-kocak.htm> adresinden 25.12.2005 tarihinde indirilmiştir.
- Bacanlı, H. (2005). *Gelişim ve Öğrenme* (10. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bal, A. (1990). *Türkiye’de Televizyon Reklamlarında Gerginlik Yaratıcı Stratejiler ve Unsurlar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Balaban, A.(2002). *Televizyon Çocuk Programlarının Kalite Kriterlerine İlişkin Olarak Okul Öncesi Kurumlarına Devam Eden Çocukların Anne-Babalarının Görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Balay, R. (1996). *Eğitimin İstendik Davranışlar Meydana Getirme Sürecinde Televizyonun Rolü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Başaran, İ.E. (2000). *Yönetim* (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Batmaz, V., Aksoy, A. (1995). *Türkiye’de Televizyon ve Aile: Elektronik Hane*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

- Bilir Akpınar, Ş. (2004). Çocuklar haydi yemeğe! Reklamlar başlıyor. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 34(Ocak): 25-28.
- Browne, N. (1999). *Young Children's Literacy Development m The Rol of Televisual Texts*. Florence, KY,Usa: Tyler& Francis, Incorporated. <http://site.ebrary.com/lib/firat/Doc?id=2003949> web adresinden 6 Nisan 2005 tarihinde edinilmiştir.
- Bülbül, M. (1992). Trt televizyonunda okul öncesi çağ çocuklarına yönelik program çalışmaları. 8. YA-PA Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, (21-23 Mayıs 1992- Bursa). s. 31-34. İstanbul: YA-PA Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş.(2005). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. (5. baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Can, A. (1995). *Okul Öncesi Çocuklara Yönelik Televizyon Programları İçinde Çizgi Filmlerin Çocukların Gelişimine ve İletişimine Etkileri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Canter, L. & Canter, M. (1998). *Televizyon Bağımlısı Çocuklar*. Ankara: HYB Yayıncılık.
- Charles, C.M. (2003). *Öğretmenler için Piaget İlkeleri*. (4. baskı). Çeviren: G. Ülgen. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Cirhinlioğlu, F.G. (2001). *Çocuk Ruh Sağlığı ve Gelişimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Close,R. (2005). Television and language development in the early years: a review of the literature, *The National Literacy Trust*, London, 2005, s.3-42. <http://www.literacytrust.org.uk/Research/TV.html> adresinden 15. 11. 2005 tarihinde indirilmiştir.
- Cohen, S. (1994). Televizyonun hayatımızdaki yeri (Çev: Nuran Pullukçu). *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 32, 21-22.
- Demirci, M. (2002). Hayalden gerçeğe çizgi filmler. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 17(Ağustos): 25.
- Demiriz, S. , Ulutaş, İ. (1999). Ebeveynlerin Çocuklarının Televizyon İzleme Alışkanlıkları ve Çocuk Programlarına Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi. *X.Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (s.1236- 1243). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Basımevi.
- Dökmen, Ü. (2002). *İletişim Çatışmaları ve Empati* (20. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duffy L.; Fox F.; Horwood J.; Nortstone K. (2004) "Viewing Habits and Language Development" , *Literacy Today*, vol.39, S.18 (Haziran 2004), Education Publishing Company. <http://www.literacytrust.org.uk/Pubs/duffy2.html> adresinden 06.11.2005 tarihinde indirilmiştir.
- Erden, M; Akman, Y. (1998). *Gelişim Öğrenme- Öğretme: Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Fisch Shalom M. (2001).Transfer of Learning from Educational Television: When and Why Does It Occur" , *Biennial Meeting of The Society for Research in Child Development* , (19-22 Nisan 2001- Minneapolis), US 2001, s.2-23. <http://www.srkd.org/cd.html> adresinden 8.11.2005 tarihinde indirilmiştir.

- Gunter, B. & McAleer, J. (1997). *Children and Television*. London: Routledge.
- Güngör, A.& Ersoy, Ö. (1995). Televizyon programlarının okulöncesi dönem çocuklarına etkisine ilişkin anne-baba görüşleri. *10.YA-PA Okul Öncesi Eğitimi Yaygınlaştırılması Semineri*,(22- 25 Mayıs 1995-Ankara), s. 57-69. Ankara: YA-PA Yayınları.
- Güven, N. & Bal, S. (2004). *Dil Gelişimi ve Eğitim: 0-6 Yaş Dönemindeki Çocuklar İçin Destekleyici Etkinlikler*. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Güven, Y. (2000). *Erken Çocukluk Döneminde Sezgisel Düşünme ve Matematik: Ev ve Okul Ortamlarında Uygulama Örnekleriyle*. İstanbul: YA-PA Yayınları.
- Hancox, R.; Milne, B.J.;Poulton, R. (2005). Association of Television Viewing During Childhood With Poor Educational Achievement. *Pediatrics&Adolescan Medicine*, vol.159, s. 614-618. <http://archpedi.ama-assn.org/cgi/content/full/159/7/614> adresinden 05.07.2005 tarihinde indirilmiştir.
- Ilıcak, G. (2002). Sorumluluk ailelerde ve yayıncılarda. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 17(Ağustos): 29-32.
- İlden Koçkar, A. (2002). Çizgi Filmlerin Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Çoluk Çocuk Dergisi*, 17(Ağustos): 26.
- Kalkınç, F. (2003). *Okul Evde Başlar* (5. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Tekışık Web Ofset.

- Kocabaş, F. (2004). Televizyon Reklamlarının Çocuk Sağlığı Üzerindeki Etkileri. *Çocuk Çocuk Dergisi*, 34(Ocak): 28-30.
- Köken, M. E. (1995). *Televizyon Reklamlarının Çocuklar Üzerindeki Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Köksal Akyol, A. (2002). Bilişsel Gelişim. *Gelişim ve Öğrenme* (Edt: Ayten Ulusoy.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Küçükkaragöz, H. (2004). Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* (Edt: Binnur Yeşilyaprak). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Lesser, H. (1997). Television and the Preschool Child- A Psychological Theory of Instrution and Curriculum Development, New York: Academic Press.
- Linebarger D. (2004) Young Children, Language and Television. Literacy Today, S.20-21 (Eylül 2004), Education Publishing Company. <http://www.literacytrust.org.uk/Pubs/linebarger.html> adresinden 7.10.2005 tarihinde indirilmiştir.
- Mangır, M.; İnal, S., (1994). Televizyonun okulöncesi dönemdeki çocuklar üzerindeki etkileri, 10.YA-PA Okul Öncesi Eğitimi Yaygınlaştırılması Semineri,(22- 25 Mayıs 1994-Ankara), S. 39- 48.
- Maviş, İ. (2005). Çocukta dil edinim kuramları. *Dil ve Kavram Gelişimi* (Edt: Seyhun Topbaş.). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Metin Koç, J. (2000). *Okul Öncesi (5 yaş) Çocuğuna Yönelik Bir Videoklip Modeli*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Mihandoust, N. (1989). *Televizyonda Yer Alan Şiddet Programlarının Çocuk ve Gençlere Etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mumme L.D.; Fernald A. (2003). The Infant As Onlooker: Learning from Emotional Reactions Observed in a Television Scenerio” , *Child Development*, (Ocak-Şubat 2003), 74-1, s.221-237. <http://www.accelerated-learning-online.com/research/infant-onlooker-learning-emotional-reactions-observed-television.asp> adresinden 7.10.2005 tarihinde indirilmiştir.
- Mutlu, E. (1998). *İletişim Sözlüğü* (3. basım). Ankara: Ark Yayınları.
- Newman, S. (2003). *Stepping Out: Using Games and Activities to Help Your Child with Special Needs*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers. <http://site.ebrary.com/lib/firat/Doc?id=10069823> web adresinden 6 Nisan 2005 tarihinde edinilmiştir.
- Oktay, A. (1999). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Oktay, A. (2003). 21. Yüzyıla Girerken Dünyada Yaşanan Değişimler ve Erken Çocukluk Eğitimi. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar* (Edt: Müzeyyen Sevinç.). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Oktay, A., Gürkan, T., Unutkan, Ö.P., Zembat, R. (2003). *Okul Öncesi Eğitim Programı Uygulama Rehberi*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Oktay, A.(1986). Kitle iletişim araçlarının okul öncesi dönemde kullanılması. *YA-PA Okul Öncesi Eğitimi Yaygınlaştırılması Semineri*, (24-26 Nisan 1986-Ankara), S. 105-118.

- Öçal, I. (1997). *Televizyonda Çocuk Programları*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özbay, Y. (2004). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, Kuram-Araştırma-Uygulama* (Beşinci baskı). Ankara: Öğreti, Pegem A Yayıncılık.
- Özçağlayan, M. (1998). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Değişim*. İstanbul: Alfa Basım Dağıtım.
- Özdiker, C. (2002). Çocuk ve Televizyon. *Çocuk Çocuk Dergisi*, (Temmuz) 16 :20-21.
- Özer, B. (1999). *Televizyonda Reklam ve Çocuk*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.
- Öztürk, H. (2002). *Kişilik Gelişimi Açısından Çocuk Ve Televizyon*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Peri, C. (1997). *Okul Öncesinde İzlenen Televizyon Programları ve Bu Programların Eğitimsel Değeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Rigel, N. (1995). *Haber, Çocuk ve Şiddet* (Üretim, Kitle İletişim ve Tüketim Sürecinde Haberin İncelenmesi). İstanbul: Palmiye Yayıncılık.
- Salomon, G. (1987). *Television and Reading: The Roles of Orientations and Reciprocal Relations*. (Edt. Michael E. Marley, Casimir and Carmen Luke. Children and Television a Challenge for Education). London: Praeger Press.
- Sears, W., Sears, M. (2003). *Başarılı Çocuk*. (Çev. Özlem Gültekin). İstanbul: Boyner Yayınları.

- Senemoğlu, N. (2000). İlk Çocukluk Döneminde Gelişim. *Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi* (Edt: Esra Ceyhan). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2003). *Gelişim Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Singer, D.G.; Singer, J.L.; Zuckerman, D.M., *The Parents Guide: Use Tv To Your Child Advantage*, Acropolis Books Ltd, 1990, s.1-25. <http://www.parentinginformation.org/tvadvantage.htm> adresinden 05.07.2005 tarihinde indirilmiştir.
- Singer, G.D., Singer, J.L. (1998). Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişimi (Çev. Nurdan Cihanşumul). İstanbul: Gendaş.
- Şimşek, Ş., Baran, G. (2001). Televizyon ve Çocuk. *Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu Anaokulu/Anasınıfı Öğretmeni El Kitabı* (Edt: Turhan Özuduru). Ankara: YA-PA Yayıncılık.
- Şirin, M.R.(1999). *Televizyon Çocuk ve Aile*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Temel, F. (2000). Erken çocukluk döneminde dil gelişimi: sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyet ilişkisi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20/2, 39-53.
- Tezcan, M. (2005). *Çocuk Sosyolojisi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Timisi, N. (1991). *Televizyon Programlarının Toplumsallaştırıcı İşlevleri Örnek Olay. Susam Sokağı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tokgöz, O. (1982). *Televizyon Reklamlarının Anne-Çocuk İlişisine Etkileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

- Türkan Bağlı, M. (2002). *Okul Öncesi Çocukların ve Ailelerinin Televizyon İlintili Etkileşimleri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ün Açıkgöz, K. (2003). *Aktif Öğrenme* (5. baskı). İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- Ün Açıkgöz, K., (2003). *Etkili Öğrenme ve Öğretme*. İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- Ünver, T.(2002). *Bir Popüler Kültür Ürünü: Çizgi Film Pokemon*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Wartella, E. (1987). *Television, Cognition and Learning*. (Edt. Michael E. Marley, Casimir and Carmen Luke. Children and Television a Challenge for Education). London: Praeger Press.
- Wright J.; Huston A.; Murphy K.; Peters M.; Pinon M.; Scantlin R.; Kotler J. (2001). The Realitions of Early Television Viewing to School Readiness and Vocabulary of Children from Low-Income Families: The Early Window Project , *Child Development*, (Eylül-Ekim 2001), 72-5, s. 1347-1366.http://www.br-online.de/jugend/izi/english/publication/televizion/18_2005_E adresinden 8.11.2005 tarihinde indirilmiştir.
- Yavuzer, H. (2003). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2004). *Çocuğunuzun İlk Altı Yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yörükoğlu, A. (2003). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Zimmerman, J.F.; Cristakis, D.A. (2005). Children's Television Viewing and Cognitive Outcomes, *Pediatrics&Adolescan Medicine*, (Temmuz 2005),159-7,s.619-625.<http://archpedi.ama-assn.org/cgi/content/abstract/159/7/61> adresinden 05.07.2005 tarihinde indirilmiştir.

EKLER

1. Velilere Uygulanan Anket
2. Öğretmenlere Uygulanan Anket
3. Uygulama İçin Alınan İzin Belgesi

Sayın Veli,

Bu araştırma; televizyon programlarının, çocukların zihin ve dil gelişimi üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla yapılmakta olan bir yüksek lisans tez çalışmasıdır.. Ankete samimi cevaplar vermeniz araştırmamız açısından olumlu sonuçlar verecektir.

Katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Saygılarımla,
Arş. Gör. Birsen SERHATLIOĞLU
Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi
İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Anabilim Dalı

Size uygun seçeneğin önündeki parantezin içine çarpı işareti koyunuz.

1. Annenin yaşı:

1. ( ) 20-25 yaş arası 2. ( ) 26-31 yaş arası 3. ( ) 32-37 yaş arası
4. ( ) 38- 43 yaş arası 5. ( ) 44 yaş ve üstü

2. Babanın yaşı:

1. ( ) 20-25 yaş arası 2. ( ) 26-31 yaş arası 3. ( ) 32-37 yaş arası
4. ( ) 38- 43 yaş arası 5. ( ) 44 yaş ve üstü

3. Annenin eğitim düzeyi:

1. ( ) Okur-yazar değil 2. ( ) Okur-yazar 3. ( ) İlkokul mezunu
4. ( ) Ortaokul mezunu 5. ( ) Lise mezunu 6. ( ) Yüksekokul mezunu
7. ( ) Üniversite mezunu

4. Babanın eğitim düzeyi:

1. ( ) Okur-yazar değil 2. ( ) Okur-yazar 3. ( ) İlkokul mezunu
4. ( ) Ortaokul mezunu 5. ( ) Lise mezunu 6. ( ) Yüksekokul mezunu
7. ( ) Üniversite mezunu

5. Çocuğunuzun devam etmekte olduğu okulun adı: .....

6. Ailenizin aylık gelir tutarı:

1. ( ) Çok iyi 2. ( ) İyi 3. ( ) Orta 4. ( ) Kötü 5. ( ) Çok kötü

7. Çocuğunuzun(halen anaokuluna devam eden) cinsiyeti:

1. Erkek 2. Kız

8. Çocuğunuz günde ortalama kaç saat televizyon izliyor?

Hafta içi	Hafta sonu
( ) 1-2 saat	( ) 1-2 saat
( ) 3- 4 saat	( ) 3- 4 saat
( ) 5saat ve üstü	( ) 5saat ve üstü

10. Çocuğunuz hangi saatlerde televizyon izliyor?

1. ( ) 06.00-08.00 saatleri arası 2. ( ) 10.00-12.00 saatleri arası 3. ( ) 14.00-18.00 saatleri arası
4. ( ) 18.00- 21.00 saatleri arası 5. ( ) 21.00 ve sonrası 6. Başka (Yazınız).....

11.Çocuğun evde televizyon izleme süresini kim belirler?

1.( ) Anne 2.( ) Baba 3.( ) Anne- baba 4.( ) Çocuk 5.( ) Diğer kardeşler

12.Evde televizyon izlenirken program tercihini kim yapar?

1.( ) Anne 2.( ) Baba 3.( ) Çocuk 4.( ) Diğer kardeşler

13.Çocuğunuzun izlediği televizyon programlarını denetleyip kısıtlama getiriyor musunuz?

( ) Evet ( ) Kısmen ( ) Hayır

14.Çocuğunuz en çok hangi tür televizyon programlarını tercih ediyor?

1.( ) Çocuk programları 2.( )Müzik, eğlence programları 3.( ) Dizi filmler

4.( ) Spor programları 5.( )Talk show, reality show 6.( ) Haberler

15.Çocuğunuz izlediği TV programları hakkında düşüncelerini sizinle paylaşır mı?

1.( ) Evet 2.( ) Hayır 3.( ) Bazen

16.Çocuğunuzun arkadaşları ve çevresiyle kurduğu diyalogları sürdürebilmesinde TV programlarının etkisini görüyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır ( ) Kısmen

17.Çocuğunuz izlediği TV programları ile ilgili sorular sorar mı?

( ) Evet ( ) Hayır ( ) Bazen

18.Çocuğunuz televizyon programlarında duyduğu argo sözcükleri kullanır mı?

( ) Evet ( ) Hayır ( ) Bazen

19. Çocuğunuz televizyon programlarında duyduğu bozuk cümle yapılarından etkileniyor mu?

( ) Evet ( ) Hayır ( ) Kısmen

20.Çocuğunuz televizyonda gördüğü ya da duyduğu yeni kavramlar hakkında sorular sorar mı?

( ) Evet ( ) Hayır ( ) Bazen

21.Çocuğunuzun anlattığı rüyalarda televizyonun etkisini görüyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır ( ) Kısmen

22. Çocuğunuzun anlattığı hikaye ve masallarda TV programlarının etkilerini görüyor musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır ( ) Kısmen

Aşağıda 6 yaş çocuklarının kazanması gereken beceriler sıralanmaktadır. Ölçeğin sağ tarafında becerileri kazanma düzeyi, sol tarafında ise TV programlarının becerileri kazandırmadaki etkilileme düzeyi belirlenecektir. Bu nedenle her bir madde için, iki bölüme de uygun gördüğünüz yere çarpı işareti koyunuz.

BECERİLERİ KAZANMA DÜZEYİ					BECERİLER	TV PROGRAMLARININ BECERİLERİ KAZANDIRMADAKİ ETKİLEME DÜZEYİ				
Tamamen Kazandı	Çoğunlukla Kazandı	Kısmen Kazandı	Az Kazandı	Kazanamadı		Tamamen Etkiledi	Çoğunlukla Etkiledi	Kısmen Etkiledi	Az Etkiledi	Etkilenmedi
					1. Büyük ölçüde doğru bir biçimde resimli kitaptan öyküyü tekrar anlatmasını					
					2. Rakamları adlandırabilmesini					
					3. Adını yazabilmesini					
					4. Yaşını ve doğum tarihini söylemesini					
					5. Birer birer yüze kadar saymasını					
					6. Anlamlı resimler çizmesini					
					7. En az altı kısmı olan insan resmi çizmesini					
					8. Kapı, pencere, çatısı olan ev resmi çizmesini					
					9. Uzun hikayeler anlatmasını					
					10. Nesnelere arasındaki benzerlik ve farklılıkları göstermesini					
					11. Sözel olarak belirtilen iki özel duruma uygun resimleri bulmasını					
					12. "Niçin?" sorusunu ayrıntılı olarak cevaplandırmasını					
					13. Günlük yaşamda karşılaşılan nesnelere nelerden yapıldığını bilmesini					
					14. Renkleri (ana-ara), şekilleri (üçgen, kare, dikdörtgen) isimlendirmesini					
					15. Verilen nesnelere renklerine, şekillerine, fonksiyonlarına göre daha ayrıntılı olarak					
					16. Verilen sözcüklerin anlamını sormasını					
					17. Sürekli konuşmak istemesini					
					18. Rüyalarını anlatmasını					
					19. Günlük yaşamda karşılaşılan sözcükleri tanımlamasını					
					20. Dün, bugün ve yarını doğru olarak kullanmasını					
					21. Basit şakalar yapmasını					
					22. İfadelerinde geçmiş zamanı kullanmasını					
					23. Basit neden-sonuç ilişkilerini açıklamasını					
					24. Eşleştirme, ilişki kurma, gruplandırma ve sıralamayı neye göre yaptığını açıklamasını					
					25. Nesnelere bir özelliğine göre (renk, şekil, boyut gibi) gruplandırmasını					
					26. Duygu ve düşüncelerini anlamlı bir şekilde ifade etmesini					
					27. Özne-fiil uyumunu doğru kullanmasını					
					28. Yetişkinin isteklerini mantıklı olarak açıklamasını istemesini					
					29. Kendi davranışlarını, başkalarının davranışlarını ve yetişkinleri belli standartlara göre eleştirmesini					
					30. Argo sözcükler kullanmasını					
					31. Hikayeler dinlemekten zevk almasını					
					32. Hikayeler anlatmaktan hoşlanmasını					

BECERİLERİ KAZANMA DÜZEYİ					BECERİLER	TV PROGRAMLARININ BECERİLERİ KAZANDIRMADAKİ ETKİLEME DÜZEYİ				
Tamamen Kazandı	Çoğunlukla Kazandı	Kısmen Kazandı	Az Kazandı	Kazanamadı		Tamamen Etkiledi	Çoğunlukla Etkiledi	Kısmen Etkiledi	Az Etkiledi	Etkilenmedi
					34. Sayılara ilgisinin artmasını					
					35. Vurgu ve ses tonunu doğru kullanmasını					
					36. Resimdeki basit labirentlerden doğru çıkış yolunu bulabilmesini					
					37 10-25 parçalı yap-bozu tamamlamasını					
					38. Haftanın günlerini sırası ile bilmesini					
					39. Hayalle gerçeği ayırt etmesini					
					40. Üçgen, kare çizmesini					
					41. 20'ye kadar atlamadan saymasını					
					42. İki üçgeni birleştirerek kare yapmasını					
					43. 1-10 arasında verilen nesne grupları ile rakamları eşleştirmesini					
					44. Nesnelere kullanarak toplama ve çıkarma yapmasını (1'den 10'a kadar)					
					45. Yaşadığı şehrin sokağın adını söylemesini					
					46. Kitaplara ilgi duymasını					
					47. Sorulan sorulara kendine özgü yanıtlar vermesini					
					48. Nesnelerin bir sıra içindeki konumunu (birinci, ikinci, üçüncü gibi) isimlendirmesini					
					49. "en az, en çok ve birkaç"ın anlamını bilmesi ve uygun davranışı göstermesini					
					50. Sağını- solunu göstermesini					
					51. Gösterilen iki resimden birinde var olan farklılıkları göstermesini					
					52. Günlük yaşamda kullanılan sembolleri tanımasını					
					53. Yarım ve bütün olan nesnelere göstermesini					
					54. Belli bir olaydan sonra ne olacağını tahmin etmesini					
					55. Bedenin parçalarını kendi üzerinde adlandırması ve resimle eşleştirmesini					
					56. Artık materyalleri kullanarak özgün bir ürün oluşturmasını					
					57. Aynı dokuya sahip 6-10 nesneyi eşleştirmesini					
					58. Uzun diyalogları sürdürebilmesini					

Sayın Öğretmen,

Bu çalışma televizyon programlarının, çocukların zihin ve dil gelişimi üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Ankete samimi cevaplar vermeniz araştırmamız açısından olumlu sonuçlar verecektir.

Katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Saygılarımla,
Arş. Gör. Birsen SERHATLIOĞLU
Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi
İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Anabilim Dalı

Size uygun seçeneğin önündeki parantezin içine çarpı işareti koyunuz.

1. Yaşınız:

- 1.( ) 20-25 yaş arası 2.( ) 26-31 yaş arası 3.( ) 32-37 yaş arası
4.( ) 38- 43 yaş arası 5.( ) 44 yaş ve üstü

2. Mezun olduğunuz okul:

- 1.( ) Lise 2.( ) Yüksek okul 3.( ) Üniversite 4.( ) Diğer(yazınız).....

3. Hizmet yılınız:

4.Çocuklar izledikleri TV programları hakkında düşüncelerini sizinle paylaşır mı?

- 1.( ) Evet 2.( ) Hayır 3.( ) Bazen

5.Çocukların arkadaşları ve çevresiyle kurdukları diyalogları sürdürebilmesinde TV programlarının etkisini görüyor musunuz?

- ( ) Evet ( ) Hayır ( ) Kısmen

6.Çocuğunuz izlediği TV programları ile ilgili sorular sorar mı?

- ( ) Evet ( ) Hayır ( ) Bazen

7. Çocukların televizyon programlarında duydukları bozuk cümle yapılarından etkilendiklerini düşünüyor musunuz?

- ( ) Evet ( ) Hayır ( ) Kısmen

8. Çocuklar, televizyonda gördükleri ya da duydukları yeni kavramlar hakkında sorular sorar mı?

- ( ) Evet ( ) Hayır ( ) Bazen

9. Çocukların anlattığı hikaye ve masalarda TV programlarının etkilerini görüyor musunuz?

- ( ) Evet ( ) Hayır ( ) Kısmen

10.Sınıfta yapılan etkinliklerde televizyon programlarının etkilerini görüyor musunuz?

- ( ) Evet ( ) Hayır ( ) Kısmen

Aşağıda 6 yaş çocuklarının kazanması gereken beceriler sıralanmaktadır. Bu ölçekle televizyon programlarının becerileri kazandırmadaki etkilene düzeyini belirlemek amaçlanmaktadır. Her bir beceri için uygun gördüğünüz düzeye çarpı (X) işareti koyunuz.

BECERİLER	TV PROGRAMLARININ BECERİLERİ KAZANDIRMADAKİ ETKİLEME DÜZEYİ				
	Tamamen Etkiledi	Çoğunlukla Etkiledi	Kısmen Etkiledi	Az Etkiledi	Etkilenmedi
1. Büyük ölçüde doğru bir biçimde resimli kitaptan öyküyü tekrar anlatmasını					
2. Rakamları adlandırabilmesini					
3. Adını yazabilmesini					
4. Yaşını ve doğum tarihini söylemesini					
5. Birer birer yüze kadar saymasını					
6. Anlamlı resimler çizmesini					
7. En az altı kısmı olan insan resmi çizmesini					
8. Kapı, pencere, çatısı olan ev resmi çizmesini					
9. Uzun hikayeler anlatmasını					
10. Nesneler arasındaki benzerlik ve farklılıkları göstermesini					
11. Sözel olarak belirtilen iki özel duruma uygun resimleri bulmasını					
12. "Niçin?" sorusunu ayrıntılı olarak cevaplandırmasını					
13. Günlük yaşamda karşılaşılan nesnelerin nelerden yapıldığını bilmesini					
14. Renkleri (ana-ara), şekilleri (üçgen, kare, dikdörtgen) isimlendirmesini					
15. Verilen nesneleri renklerine, şekillerine, fonksiyonlarına göre daha ayrıntılı olarak tanımlamasını					
16. Verilen sözcüklerin anlamını sormasını					
17. Sürekli konuşmak istemesini					
18. Rüyalarını anlatmasını					
19. Günlük yaşamda karşılaşılan sözcükleri tanımlamasını					
20. Dün, bugün ve yarını doğru olarak kullanmasını					
21. Basit şakalar yapmasını					
22. İfadelerinde geçmiş zamanı kullanmasını					
23. Basit neden-sonuç ilişkilerini açıklamasını					
24. Eşleştirme, ilişki kurma, gruplandırma ve sıralamayı neye göre yaptığını açıklamasını					
25. Nesneleri bir özelliğine göre (renk, şekil, boyut gibi) gruplandırmasını					
26. Duygu ve düşüncelerini anlamlı bir şekilde ifade etmesini					
27. Özne-fiil uyumunu doğru kullanmasını					
28. Yetişkinin isteklerini mantıklı olarak açıklamasını istemesini					
29. Kendi davranışlarını, başkalarının davranışlarını ve yetişkinleri belli standartlara göre eleştirmesini					

BECERİLER	TV PROGRAMLARININ BECERİLERİ KAZANDIRMADAKİ ETKİLEME DÜZEYİ				
	Tamamen Etkiledi	Çoğunlukla Etkiledi	Kısmen Etkiledi	Az Etkiledi	Etkilenmedi
30. Argo sözcükler kullanmasını					
31. Hikayeler dinlemekten zevk almasını					
32. Hikayeler anlatmaktan hoşlanmasını					
33. Daha önce dinlediği öyküleri içeriğine uygun olarak anlatmasını					
34. Sayılara ilgisinin artmasını					
35. Vurgu ve ses tonunu doğru kullanmasını					
36. Resimdeki basit labirentlerden doğru çıkış yolunu bulabilmesini					
37. 10-25 parçalı yap-bozu tamamlamasını					
38. Haftanın günlerini sırası ile bilmesini					
39. Hayalle gerçeği ayırt etmesini					
40. Üçgen, kare çizmesini					
41. 20'ye kadar atlamadan saymasını					
42. İki üçgeni birleştirerek kare yapmasını					
43. 1-10 arasında verilen nesne grupları ile rakamları eşleştirmesini					
44. Nesneleri kullanarak toplama ve çıkarma yapmasını (1'den 10'a kadar)					
45. Yaşadığı şehrin sokağın adını söylemesini					
46. Kitaplara ilgi duymasını					
47. Sorulan sorulara kendine özgü yanıtlar vermesini					
48. Nesnelerin bir sıra içindeki konumunu(birinci, ikinci, üçüncü gibi) isimlendirmesini					
49. "en az, en çok ve birkaç"ın anlamını bilmesi ve uygun davranışı göstermesini					
50. Sağını- solunu göstermesini					
51. Gösterilen iki resimden birinde var olan farklılıkları göstermesini					
52. Günlük yaşamda kullanılan sembolleri tanımasını					
53. Yarım ve bütün olan nesneleri göstermesini					
54. Belli bir olaydan sonra ne olacağını tahmin etmesini					
55. Bedenin parçalarını kendi üzerinde adlandırması ve resimle eşleştirmesini					
56. Artık materyalleri kullanarak özgün bir ürün oluşturmasını					
57. Aynı dokuya sahip 6-10 nesneyi eşleştirmesini					
58. Uzun diyalogları sürdürebilmesini					

T.C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı

Sayı : B.08.0.APK.0.03.05.01-01/ 2602
Konu: Araştırma İzni

06.05.2005

ELAZIĞ VALİLİĞİNE
(İl Milli Eğitim Müdürlüğü)

İlgi: Fırat Üniversitesi Rektörlüğü'nün 29.04.2005 tarih ve 8356 sayılı yazısı.

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencisi Birsen SERHATLIOĞLU'nun "Televizyon Programlarının Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocuklarının Zihin ve Dil Gelişimini Etkileme Biçimlerine Yönelik Öğretmen ve Veli Görüşlerinin Belirlenmesi" konulu araştırma çalışmasını Elazığ il Merkezindeki Ana Sınıfı bulunan İlköğretim Kurumlarındaki velilere ve öğretmenlere uygulama izni talebi incelenmiştir.

Söz konusu anketin uygulanması Bakanlığımızca uygun görülmüş olup, eğitim-öğretim faaliyetlerinin aksatılmaması şartıyla ekte bir örneği gönderilen anketin araştırmacı tarafından uygulanabilmesi için gerekli kolaylığın gösterilmesini rica ederim.

Nurettin KONAKLI
Bakan a.
Kurul Başkan V.

EK :

EK – 1 Anket (2 Sayfa)

04/05/2005 Gör. Öğret. :M. YALÇIN
04/05/2005 Daire Bşk. :N. ÖZKAN

ÖZGEÇMİŞ

Birsen SERHATLIOĞLU 1980 yılında Elazığ'da doğdu. İlk ve ortaokulu Malatya'da; lise ve üniversite öğrenimini Elazığ'da tamamladı. Lise Öğrenimini 1998 yılında Elazığ Mehmet Akif Ersoy Lisesinde tamamladı. 2003 yılında Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği programından mezun oldu. 2003- 2004 öğretim yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında yüksek lisans öğrenimine başladı. Ve yine 2003 yılında Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. Halen aynı bölümde görevine devam etmektedir.